

7 400(2)

1970. AUG. 1. 9

könyvtáros

a

művelődésügyi

minisztérium

lapja

20.

évfolyam

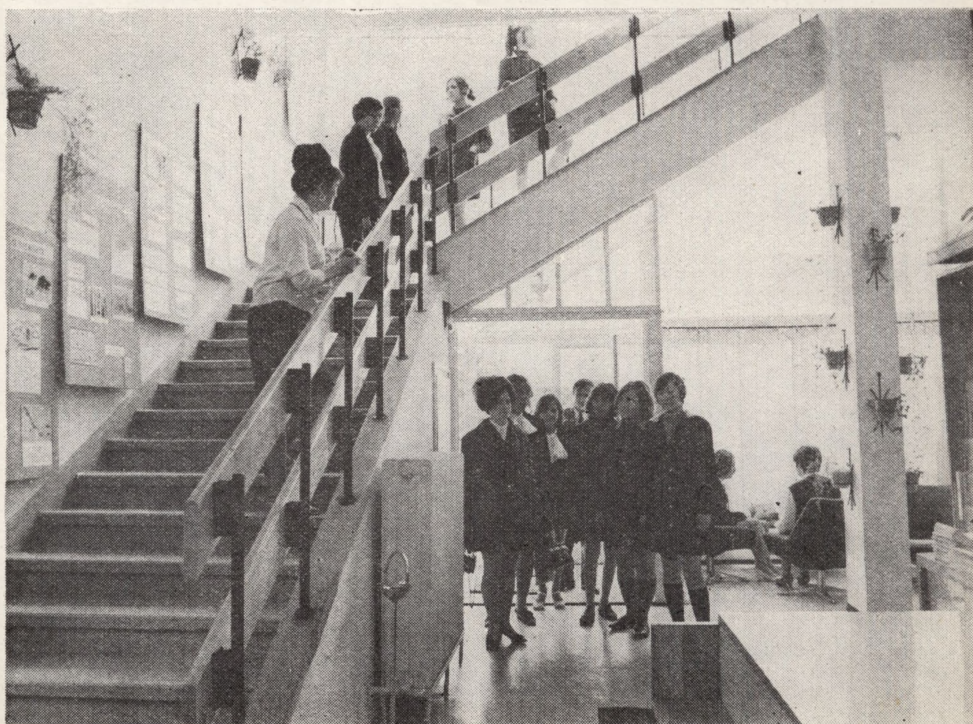
1970

augusztus

8

A 4,5 millió forintos költséggel újjáalakított Jászberényi Járási Könyvtár. (Híradásunkat ld. a 446. oldalon.) Alsó képünkön: feljárat az emeleti olvasóterembe (MTI Fotó — Mező Sándor felvételei)

t a r t a l o m

A könyvtáros konferencia előkészületeiből

Dr. GÁL ANDORNÉ: Szakirodalmi igények és ellátottság a mezőgazdaságban	443
Felavatták a Jászberényi Járási Könyvtár új épületét	446
SZEPESINÉ dr. BENDA Mária: Az orvosok szakmai művelődése, szakirodalmi tájékozottsága	447
SZENTE FERENC: Körzeti könyvtárakkal a művelődési fehér foltok felszámolásáért!	452
Árvíz után (V. Gy.)	455
Kitüntetések	456
BÉNYEI MIKLÓS: Gondolatok a tanácsi és tömegszervezeti vezetők tájékoztatásáról	457
SÁRDY PÉTER: A tudományos és szakkönyvtárak helyzete statisztikai adatok tükrében	459
Nemzetiségi könyvtárosok továbbképzése	461
Dr. ARATÓ FERENC: Iskolai könyvtárépítés elvi-pedagógiai alapon	462
GERÓ ZSOLTNÉ: A HVDSZ könyvtárai	464
Kazincbarcikai látogatás (Maruszi József)	467
ADONYI MÁTÉ GYÖRGY: A hiányzó 14 ezer négyzetméter	468
Hírek	470, 482
A lapokban olvastuk (Egészségügyi Gazdasági Szemle)	475
A kórházi könyvtárügy is meggyógyul egyszer? (Kellner Béla)	476
Egy nap a könyvtárban (Halász Béla — Katsányi Sándor)	478
Dr. CSENDES KATALIN: A Képviselőház Könyvtára a Magyar Tanácsköztársaság könyvtárügyében	480
Műhelykérdések: Személyi bibliográfiák (Péter László)	483
Margó	484

kis bibliográfiák

Új irodalmunk kritikai tükre (Pomogáts Béla)	471
--	-----

t á j é k o z t a t ó

FÁBIÁN ZOLTÁN: Az Írószövetség közgyűlése után	485
BÖLCS ISTVÁN: Az áramvonalas és a vonalas giccs	486
HERMANN ZSUZSANNA: I. István király	491
ZOLNAY VILMOS: Egy absztrakt dráma és egy klasszikus	493

k ö n y v e k r ő l

A történelmi évforduló és egy regénypályázat díjnyertes művei (Tüskés Tibor)	498
Megyei kiadványok a felszabadulási évfordulóra	501
Könyvtári híradók	502
Könyvtári kiadványok	504

A borító hátlapján Szabados Árpád ex librise

из содержания

aus dem inhalt

Д-р Андорне Гал: Потребности сельскохозяйственных работников в специальной литературе и их обеспеченность в этой области (443);
Д-р Мария С. Бенда: Потребность врачей в специальной литературе и их обеспеченность в этой области (447);
Ференц Сенте: Участковая библиотека — средство обеспечения библиотечным обслуживанием небольших населенных пунктов (452);
Миклош Бенеи: Информация руководителей местных советов и массовых организаций (457);
Петер Шарди: Положение венгерских научных и отраслевых библиотек в свете статистических данных (459);
Д-р Ференц Арато: Принципиально-педагогические проблемы строительства школьных библиотек (462);
Жолтне Гере: Сеть библиотек Профсоюза местной промышленности и городского хозяйства (464);
 Дискуссия о снабжении книгами больных в больницах (475).

Frau Dr. A. Gál: Die Fachbuchansprüche und -versorgung der Werktätigen der Landwirtschaft (443);
Frau Dr. Maria Sz. Benda: Die Fachbuchansprüche und -versorgung der Ärzte (447);
Ferenc Szenté: Die Rayonbibliothek — Bibliothekseinrichtung für die Versorgung der kleinen Siedlungen (452);
Miklós Bényei: Informationen für die Leiter der Räte und der Massenorganisationen (457);
Péter Sárdy: Wissenschaftliche und Fachbibliotheken im Spiegel der statistischen Angaben (459);
Dr. Ferenc Arató: Die prinzipiell-pädagogischen Probleme des Bibliotheksbaus der Schulen (462);
Frau Vera Gerő: Das Bibliotheksnetz der Gewerkschaft der Werktätigen der Ortsindustrie und Kommunalwirtschaft (464);
 Diskussion über die Bibliotheksversorgung der Krankenhauspatienten (475).

cikkeink szerzői

from the contents

Mrs Andor Gál: Special literature needs and supply of agricultural workers (443);
Mrs Maria Sz. Benda: Special literature needs and supply of the medical profession (447);
Ferenc Szenté: The district library — an institution serving the library provision in little villages (452);
Miklós Bényei: Informing the leaders of the local councils and mass organizations (457);
Péter Sárdy: Situation of Hungarian scientific and special libraries as reflected by the statistical data (459);
Ferenc Arató: Theoretical and pedagogical problems of building school libraries (462);
Mrs Zsolt Gerő: The library network of the Union of Local Industries and Communal Services Workers (464);
 Dispute on hospital library provision (475).

Adonyi Máté György, a Csepel Autógyár szakszervezeti könyvtárának vezetője; *Dr. Arató Ferenc,* az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum igazgatója; *Bényei Miklós,* a Debreceni Megyei Könyvtár munkatársa; *Bölcs István,* a Magyar Rádió és Televízió munkatársa; *Dr. Csendes Katalin,* az Országgyűlési Könyvtár osztályvezető helyettese; *Fábián Zoltán* író, a Magyar Írók Szövetségének titkára; *Dr. Gál Andorné,* az AGRONFORM osztályvezetője; *Gerő Zsoltné,* a KMK osztályvezetője; *Halász Béla,* a Veszprémi Megyei Könyvtár munkatársa; *Hermann Zsuzsanna,* a budapesti Egyetemi Könyvtár munkatársa; *Katsányi Sándor,* a Veszprémi Megyei Könyvtár igazgatóhelyettese; *Kellner Béla,* a Kaposvári Megyei Könyvtár igazgatója; *Maruszkai József,* a FSZEK 48. sz. kerületi könyvtárának vezetője; *Péter László,* a szegedi Somogyi Könyvtár tudományos főmunkatársa; *Sárdy Péter,* a KMK munkatársa; *Szenté Ferenc,* a KMK osztályvezetője; *Szepesiné dr. Benda Márta,* az Országos Orvostudományi Könyvtár és Dokumentációs Központ osztályvezetője; *Tüskés Tibor* író, *Zolnay Vilmos* író.

Könyvtáros

A MŰVELŐDESÜGYI
 MINISZTERIUM
 LAPJA

INDEX: 25.449

Szerkesztő bizottság: Barabási Rezső, Elek Sándorné, Gerő Gyula, Gönczi Imre, Karácsonyi Jánosné, Katsányi Sándor, Kellner Béla, Kistaludi Sándor, Kiss István, Kiss Jenő, Kondor Istvánné, Papp István, Sallai István, Szőke Tiborné. Szerkesztő: Páldy Róbert. Szerkesztőség: Budapest, XI., Bartók Béla út 32. Telefon: 258-066, 451-753.

Kiadja a Lapkiadó Vállalat, Felelős kiadó: Sala Sándor. Kiadóhivatal: Budapest, VII., Lenin körút 9-11. Telefon: 221-293.

Terjeszti a Magyar Posta. Előfizethető a Posta Központi Hírlap Irodánál, Bp., V., József nádor tér 1. Előfizetési díj: 1/2 évre 38 forint. Egyéni előfizetés a 61.238. sz., közületi előfizetés a 61.066. sz. csekk-számlára, átutalás az MNB 8. sz. fiókjánál vezetett folyószámlára.

70.4645 Egyetemi Nyomda, Budapest. Felelős vezető: Janka Gyula igazgató

Szakirodalmi igények és ellátottság a mezőgazdaságban

A III. országos könyvtáros konferencia előkészületei sorában a mezőgazdasági szekció ülését 1970. június 12-én közösen rendezte meg a Magyar Agrártudományi Egyesület oktatási bizottsága és a Mezőgazdasági és Élelmiszerügyi Minisztérium Információs Központja.

A vitautlás célja az volt, hogy felmérje a szakkönyvtári és információs igények, valamint az ellátottság kapcsolatait az élelmiszergazdaság területén, megvizsgálja a Mezőgazdasági és Élelmiszerügyi Minisztérium felügyelete alá tartozó szakkönyvtárak helyzetét és fejlesztési problémáit, valamint számot adjon a termelőüzemi szakkönyvtárak helyzetéről. Az agrárértelmiség szakirodalmi igényeinek feltárására a két említett szerv az év elején kérdőíves közvéleménykutatást végzett, amelynek eredményét a vitautlásen is megismertették a résztvevőkkel.

A résztvevők a szekcióülés előtt a problémaköröket részletesebben kifejtő *tézis-anyagot* kaptak kézhez. A tézisek három fő fejezete a következő volt:

- I. A szakkönyvtárügy és a tájékoztatás kialakulása és fejlődése;
- II. A mezőgazdasági szakkönyvtárügy és tájékoztatás problémái;
- III. A várható fejlődés iránya, és az ebből adódó feladatok.

I. A *szakkönyvtárügy és a tájékoztatás kialakulását elemző történeti* visszapillantásból kitűnt, hogy a társadalmi igények és a szükségletek alapján létrejött mezőgazdasági szakkönyvtári hálózat és központi dokumentáció az ország anyagi lehetőségeinek megfelelő ütemben fejlődött, igyekezett lépést tartani a mindenkori követelményekkel, és tevékenységét időről-időre átértékelve, mindig újabb, korszerűbb eszközöket kutatott fel annak elősegítése érdekében, hogy a tudomány a mezőgazdaságban is valóban termelőerővé váljon.

A központi mezőgazdasági könyvtár és az információ jelenlegi szervezete 1967-ben alakult ki. A MÉM Információs Központja, vagyis az AGROINFORM három fő funkció ellátását végzi:

1. tudományos megalapozottságú információt szolgáltat a mezőgazdaság, az erdészet és a kapcsolódó termelés különböző szintjén dolgozó szakembereknek;
2. ellátja a MÉM területén a szaktanácsadás országos felügyeletét;
3. országos mezőgazdasági könyvtárként felügyeletet gyakorol a MÉM-hez tartozó könyvtárhálózat felett — amelyet módszertani vonatkozásban is segít —, s ellátja az országos szakkönyvtári és hálózati központi feladatokat.

Az AGROINFORM a felsorolt célkitűzéseket régi, bevált kiadványainak és szolgáltatásainak tartalmi bővítésén kívül részben új kiadványok indításával is igyekezett szolgálni. A korábbi jól ismert, rendszeresen megjelenő *Agrár-irodalmi Szemle*, *Mezőgazdasági Világirodalom*, a *Külföld Mezőgazdasága*, *Magyar Mezőgazdasági Bibliográfia* és a témadokumentációsorozat mellett 1968-tól megjelenik a termeléstechnikai újdonságokat közvetítő *Új eljárások a termelésnek* című sorozat is. A vezetők közgazdasági informálását szolgálja a *Világ Mezőgazdasága* és a *Mezőgazdasági Világhíradó* című, az MTI-vel közösen kiadott hetilap. A MÉM-mel kialakított szoros munkakapcsolatok eredményeként évente megjelenik a *Mezőgazdasági Tanulmányutak* című sorozat és egy új információs havi lap, a *MÉM Nemzetközi Híradó*. Ugyancsak havonta jelentkezik a Növényvédelmi Szolgálat közösen kiadott *Növényvédelmi Információk és Közlemények* című folyóirat. Az információs anyagok jobb elterjesztését szolgálja, hogy a Magyar Állatorvosok Lapja mellékletként havonta közreadja az Agrár-irodalmi Szemle állategészségügyi rovatát, és az is, hogy a Mezőgazdasági Világirodalom című lap ez évben már 16 ezer példányban jut el a szakemberekhez a Magyar Agrártudományi Egyesülettel kiépült kapcsolat révén.

A vezetők számára készül a tárca egész területét átfogó, havonta jelentkező lap, a *Vezetés a mezőgazdaságban, erdészetben és élelmiszeriparban*. A fordítószolgálat reformjaként megszűnt a keretrendszer, ami azt jelenti, hogy az AGROINFORM díjazásért minden jelentkező igényt kielégít.

A mezőgazdasági és erdészeti könyvtárhálózat — tagkönyvtárainak száma jelenleg 50 — három könyvtártípusra tömörít: az *agrárfelsőoktatási*, a *kutatóintézeti* és a *felsofokú mezőgazdasági technikai* könyvtárakat. E könyvtárak felszereltsége, személyi, műszaki, anyagi ellátottsága és szolgáltatási rendszere is számottevően fejlődött

az elmúlt időszakban. A könyvtárhálózat (központját is beleértve) 1969-ben 7,7 millió forintot fordított állománygyarapításra, s állománya meghaladta az 1,4 millió egyseget, a kölcsönzött művek száma pedig elérte a félmilliót. A hálózat tagkönyvtárai közül 19 végez irodalomfeltáráó tevékenységet.

II. A *mezőgazdasági szakkönyvtárügy és tájékoztatás problémái* közül az első helyre kívánkozik, hogy az irodalom beszerzésében és feldolgozásában még nincs szervezett együttműködés a központ és a hálózat között. A jövőben tehát fel kell tárnai a szolgáltatások terén megvalósítható munkamegosztási lehetőségeket, meg kell javítani az információfelhasználás és a könyvtárhasználat bázisát, valamint e tevékenység személyi és anyagi-műszaki feltételeit. A hálózati központnak ki kell terjesztenie tevékenységét az élelmiszeripari könyvtárakra is. A vidéki szakemberek szakirodalmi ellátottságának megjavítását szolgálhatja a közművelődési könyvtárak és a szakkönyvtárak fokozott együttműködése, az üzemi könyvtárak létrehozásának elősegítése, illetve a meglévők támogatása.

III. A *mezőgazdasági, erdészeti, élelmiszer- és faipari könyvtárügy, dokumentáció és információ rendszere* a jövőben nem képzelhető el olyan homogén szervezetben, mint amilyen a korábbi években volt a mezőgazdasági és erdészeti szakterületen.

Az egész élelmiszer- és fagazdaságot átfogó információs rendszer valamennyi feladatát a jövőben sem vállalhatják a központi és területi (a jövőben helyi) szakkönyvtári-információs bázisok. Az *információ értelmezése* jóval tágabb, mint korábban: magában foglalja az írásos dokumentumtípusok zömét (könyvek és időszaki kiadványok, továbbá az ún. nem hagyományos dokumentumtípusok), az olyan információhordozókat, mint a tanulmányút, a tapasztalatcsere, a szaktanácsadói tevékenység, a szóbeli tájékoztatás különböző formái, valamint az audió-vizuális, illetve más kommunikációs eszközök.

A központi és a területi (helyi) szervek információs tevékenységében alapvetően fontos az együttműködés bővítése, a szakterületek közötti munkamegosztás kialakítása, valamint az egységeken belül a hatáskörök, munkakörök elhatárolása. A könyvtári hálózat fejlesztését többek között az a követelmény határozza meg, hogy a tagkönyvtárak szervesen illeszkedjenek az információrendszerbe.

Az információs bázis kialakításához, a beszerzési együttműködés feltételeinek megteremtéséhez tartozik a reprográfiai berendezések szélesebb körű alkalmazása. A fejlesztés során nem hanyagolható el az olvasótermi referenz-szolgálat, a bibliográfiai tájékoztatás, a bibliográfiai műhely fenntartása. Helyes munkamegosztáson alapuló, differenciált fejlesztésük a központi és a területi szakkönyvtárakban időszzerű.

Foglalkozni kell a korszerű visszakeresési rendszerek fejlesztésével: e téren igen nagy jelentősége van a koordinációnak, főként a költségesebb gépi rendszerek felhasználása esetén.

Fontos feladat a szakemberképzés, amelyben biztosítani kell a könyvtárosok és az információs szakemberek nyelvi és kettős szakmai képzettségét. Gondoskodni kell a szakkönyvtártartó fenntartó intézményen belül az információs bázis és a felhasználók szervezéséről. Az egyetemi és a főiskolai képzésben be kell vezetni a hallgatók szervezett irodalomkutatás oktatását.

A termelőüzemi könyvtárak fejlesztése több országos szerv együttműködését feltételezi. Itt számításba kell venni, hogy a termelésben dolgozó szakemberek a szelektált kutatási eredményeket, valamint a piaci-közgazdasági információk fokozott közvetítését várják az információs intézményektől.

Végül hangsúlyozni kell, hogy a jelenlegi információs csatornák: a szaktanácsadás, a tanulmányút és tapasztalatcsere, a szakmai bemutató, a tömegkommunikációs eszközök és a szóbeli formák (értekezletek, előadások stb.) jobb kihasználása elsőrendű feladat, amely az egyes csatornák közti együttműködéstől, egymásrahatásuktól függ. Az irányítói és szakmai szervek tevékenységét, a könyv és lapkiadást, a tömegkommunikációs eszközök érdemi szaktájékoztatási és propaganda munkáját, a szakmai előadások, konferenciák, értekezletek szakkönyvtári információs megalapozását, előkészítését stb. összehangoltan kell a gyors és hatékony informálás szolgálataiba állítani.

A téziseket dr. Nagy Gyula, a MÉM Mérnök- és Vezetőtovábbképző Intézetének igazgatója vitaindítójában a következő gondolatokkal egészítette ki: Elsősorban azt a két kérdést kell megvizsgálni, hogy van-e igény a MÉM tárcához tartozó ágazatokban az információkra és ezen belül a szakkönyvtárak által nyújtott információkra; valamint elegendő információ áll-e rendelkezésre? A mérnöktovábbképzésben szerzett tapasztalatok határozott információs igényre utalnak, az információs szervek felmérései mégis azt mutatják, hogy az igénybevétel korlátozott, a szakemberek nem használják ki a lehetőségeket. A második kérdésre is ellentmondásos válasz adható: az illetékes szervek munkája révén bőségesen áll rendelkezésre információ, a fel-

használók (üzemi, kutatási, oktatási szakemberek) viszont úgy érzik, hogy a számukra szükséges információk mennyisége nem elegendő, és ezek nem a kívánt tárgykörben állnak rendelkezésre. Gondot okoz az információ előállításában, nyilvántartásában és visszakeresésében jelenleg tapasztalható kisüzemi módszerek és a szocialista nagyüzemi gazdálkodás követelményei közötti ellentmondás is. Halaszthatatlan feladat tehát a gépesítés útjának kiválasztása és feltételeinek megteremtése.

Az üzemi szakmérnökök információs igényeiről szólva megállapította, hogy a gyakorlati szakemberek számára nem általános, hanem az adott esetben felhasználható információkra van szükség. Ilyenek a korszerű technológiai leírások, mint pl. a Mezőgazdasági Világirodalom mellékleteként kiadott *Új eljárások a termelésnek* c. sorozat, valamint a Mezőgazdasági Könyvkiadó által tervezett termeléstechnikai sorozat információi.

„A MÉM felügyelete alá tartozó szakkönyvtárak helyzete és fejlesztésének problémái” című korreferátumában *dr. Gál Andorné*, az AGROINFORM osztályvezetője a következő tárgyköröket érintette: a lenini hálózati elv; a hazai mezőgazdasági és erdészeti könyvtári hálózat (a központ tevékenységi területei, a hálózat könyvtárai és fejlődésük, a hálózat problémái); új tevékenységi területek a MÉM felügyelete alá tartozó könyvtárak hálózatában; a hálózati-módszertani munka új feladatai; az üzemi könyvtárak, a közművelődési könyvtárak és a szakemberek információs ellátásának kapcsolatai; tennivalók az olvasótábor növelésében és korszerű kiszolgálásában.

György Károly, a Magyar Agrártudományi Egyesület főtitkára „Az agrárértelmség szakirodalmi tájékozódása és az információellátás problémái az igényvizsgálat tükrében” címmel ismertette a bevezetőben említett közvéleménykutatást, amely rendkívül sok érdekes következtetés levonására ad alkalmat, mivel minden tekintetben (földrajzi, munkahelyi, beosztásbeli stb. szempontból) reprezentatívnak tekinthető. A válaszadók 52%-a vezető beosztásban dolgozik, és csak 27%-a beosztottak részaránya. A felsőfokú tanintézményben végzett szakemberek aránya 84%, s közöttük a vezető beosztásúak részesedése 85%. A nyelvismeret adatainak elemzése igen kedvezőtlen képet ad: a válaszolók közül a vezetők 50%-a nem ismer egyetlen idegen nyelvet sem; emiatt az agrárértelmség jelentékeny hányada a magyar nyelvű szakirodalmat tudja megfelelően hasznosítani. Az idegen nyelvek nem ismeretéből eredő hiányosságok szükségessé teszik a szakirodalom kivonatolását és fordítását. A mezőgazdasági települések, illetve termelőegységek szétszórott elhelyezkedéséből, a mezőgazdasági munkák jellegéből következik, hogy még a javuló közlekedési viszonyok ellenére sem biztosíthatók a mezőgazdasági értelmség részére azok a lehetőségek, amelyek a városban lakók részére egyre kiterjedtebben rendelkezésre állnak.

Érdekes a vizsgálódásnak az a megállapítása is, mely szerint a tsz-ekben dolgozók között szerepelnek legnagyobb számban a rendszeresen olvasók. A szakirodalom használata és az előmenetel között a megkérdezettek 59%-a nem talál kapcsolatot. Ennek tulajdonítható az a javaslat, mely szerint a jutalmazásnál, az üzemfejlesztési tervek kidolgozásánál, munkahelyi előmenetelnél jobban figyelembe kellene venni a szakirodalmi tájékozottságot.

A szakirodalom fontossági sorrendje a következő: első helyre a magyar nyelvű szakfolyóiratokat, másodikra a szakkönyveket, a harmadik helyre a nem publikált szakirodalmat, negyedikre az idegen nyelvű szakfolyóiratokat rangsorolták. Az információ szerzés rangsora: első a szakirodalom, második a tanulmányút, illetve tapasztalatszerzés, harmadik a szóbeli tájékozódás és negyedik a szaktanácsadás. Érdekes, hogy a szaktanácsadást még a vezetőknek is mintegy ötöde a negyedik helyre sorolta.

A munkahelyi könyvtár segítségadására vonatkozó kérdésre a válaszolók 66%-a nemleges felelt, ez egyben azt is jelenti, hogy a munkahelyen, elsősorban a termelőszövetkezetek többségében nincs is könyvtár. A saját szakkönyvtárat illetően kedvezőbb a helyzet: kisebb gyűjteménye a szakemberek 60%-ának, nagyobb (50 kötetten felüli) könyvtára 31,4%-ának van.

A könyvtárak és információs intézmények igénybevételében az AGROINFORM vezet, kedvezőtlen viszont a felső- és középfokú oktatási intézmények könyvtárainak és a szakembereknek a kapcsolata. Az AGROINFORM kiadványok használata tekintetében a Világ Mezőgazdasága az első, ezt az Agrárirodalmi Szemle követi.

Dr. Lőrincz Gyula, az Agrártudományi Egyetem könyvtárigazgatója „Az agrár-egyetemi könyvtárak szerepe a szakirodalmi tájékoztatásban” c. korreferátumában elsősorban könyvtárainak helyzetén keresztül világította meg az agrárfelsőoktatási könyvtárak problémáit. Ismertette a könyvtár szemlézeti, anyagi-technikai, szolgáltatási rendszerét, hangsúlyozta a hallgatók szakirodalmi oktatásának jelentőségét, és foglalkozott a hálózati együttműködés, illetve szervezet módosításával, valamint a könyvtár fejlesztésével is.

Dr. Sárkány Pál, a Mezőgazdasági Könyvkiadó igazgatója egy, a közelmúltban

végzett felmérés adataira támaszkodva a termelőüzemi kézikönyvtárak helyzetét ismertette. Elmondotta, hogy a Magyar Könyvkiadók és Könyvterjesztők Egyesülésének piackutató csoportja és a Mezőgazdasági Kiadó közösen megvizsgálta a hatását a Földművelésügyi Minisztérium, a MEDOSZ és a Hazafias Népfront együttes állásfoglalásának, amelyet a Mezőgazdasági Értesítő 1967 januári számában tettek közzé. Meg kell jegyezni, hogy 1970 januárjában ismét hasonló állásfoglalás jelent meg „A mezőgazdasági dolgozók üzemi szakirodalmi ellátásának javítása” címmel. (A felmérés megállapításaira itt nem térünk ki, mivel ezeket a Könyvtáros részletesen ismertette 1969 augusztusi számának 443—447. oldalán.) Sárkány Pál szerint jelenleg nem elsőrendűen fontos a könyvtári szervezet kialakítása a termelőszövetkezetekben: ennél lényegesebb az olvasásra nevelés. Ezért olyan áldozatot is érdemes hozni, hogy a megvásárolt könyvet fogyóeszközként kezelve úgy adják a dolgozók kezébe, hogy azzal ne kelljen elszámolniok. A nagyobb értékű szakkönyveket kézikönyvtári anyagként kell kezelni. Az üzemi könyvtárak problémája csak részben szervezeti, inkább társadalmi jellegű; ez kapcsolódik az agrárszakemberek megbecsüléséhez is, amely a szakműveltség növelését segítheti elő éppen a Magyar Agrártudományi Egyesület hozzájárulásával.

A *hozzászólások* során számos észrevétel foglalkozott a következő kérdésekkel: a szakirodalmi ismeretek egyetemi, iskolai oktatása; a könyvtári bázisok erkölcsi-anyagi megerősítése; a könyvtári és dokumentációs munka, főleg pedig a visszakeresés gépesítése; a központi és a helyi dokumentáció kapcsolata; a hálózaton belüli együttműködés; a beszerzési munka ésszerűsítése.

Igen nagy érdeklődéssel és helyesléssel találkozott dr. Kovács Máté professzor megállapítása, mely szerint míg az információtermelés ma már nagyipari eszközökkel folyik, addig a szetsugárzás, a felhasználás kézműipari szinten mozog. Ezzel kapcsolatban rámutatott a közművelődési könyvtárak szerepére a vidéki szakemberek szakirodalmi ellátásában. Hangsúlyozta, hogy a szellemi beruházások visszatérülése gyorsabb, mint az anyagi beruházásoké, és érdekes, hogy ezt éppen a fejlődő országokban ismerték fel leginkább.

Az ilyen széles körű témáról folytatott vitát természetesen nem lehet sem befejezetteknek, sem lezártnak tekinteni. A megoldás útjai sem egyértelműek és vitathatatlanok. Az információs tevékenység hatékonyságának növelése szempontjából legelőtérbe kerülő kérdések: módszerek a meglévő szolgáltatások kihasználásának fokozására; a rendelkezésre álló anyagi-műszaki eszközök célratoróbb és gazdaságosabb felhasználásának útjai; az információs rendszer szervezeti kereteinek javítási lehetőségei.

Az itt felmerült kérdések egy része nemcsak a mezőgazdasági szakterületre jellemző. Bizonyos, hogy sok hasonló probléma vetődik fel a többi ágazat hasonló tanácskozásain, és ezek a kérdések az országos könyvtáros konferencia tézisei között is szerepelnek majd. Az élelmiszergazdaság információs szakemberei ezért is figyelemmel fogják kísérni a társintézmények, illetve szakterületek konferenciáit, és igyekeznek majd saját munkájukban hasznosítani azok tapasztalatait.

Dr. Gál Andorné

FELAVATTÁK A JÁSZBERÉNYI JÁRÁSI KÖNYVTÁR ÚJ ÉPÜLETÉT

A Könyvtáros 1966. novemberi számában Móra Sándor, a Jászberényi Járási Könyvtár azóta elhunyt igazgatója hírt adott arról, hogy a jászberényi városi tanács könyvtárépítési célra megvásárolta a volt zsinagógát. Móra Sándor ismertette az átalakítási terveket is, amelyeket a Szolnok megyei Tanács tervezőirodája készített a Könyvtártudományi és Módszertani Központ szakmai segítségével.

A 4,5 millió forintból újjáalakított épületet az idei könyvhéten avatták fel, az ünnepi beszédet Fodor Mihály, a megyei tanács elnöke mondta. A jászberényi könyvtár új otthonában az eddigi 137 m² helyett 740 m² alapterülethez jutott, és az épületben 50 m²-es gondnoki lakást is kialakítottak. A földszinten a csaknem 170 m²-es felnőtt kölcsönzön kívül tápraktár és feldolgozóhelyiség található, az emeletre pedig az irodákon és a kutatószobán kívül a felnőttek 86 m²-es olvasóterme és a több mint 100 m²-es gyermekkönyvtár került. A gyermekkönyvtárnak külön bejárata van. Az épületben fotolaboratóriumot és zenei szobát is be fognak rendezni!

Az olvasók száma az elmúlt év végén 5253 volt, a könyvvállomány 65 000 kötet, a könyvtárnak járó újságok, folyóiratok száma több mint 200. A gazdag állomány további fejlesztésére lakosonként 5,85 Ft-os gyarapodási összeg áll rendelkezésre, így remélhető, hogy a vonzó környezet és a gazdag választék következtében az olvasótábor tovább fog növekedni.

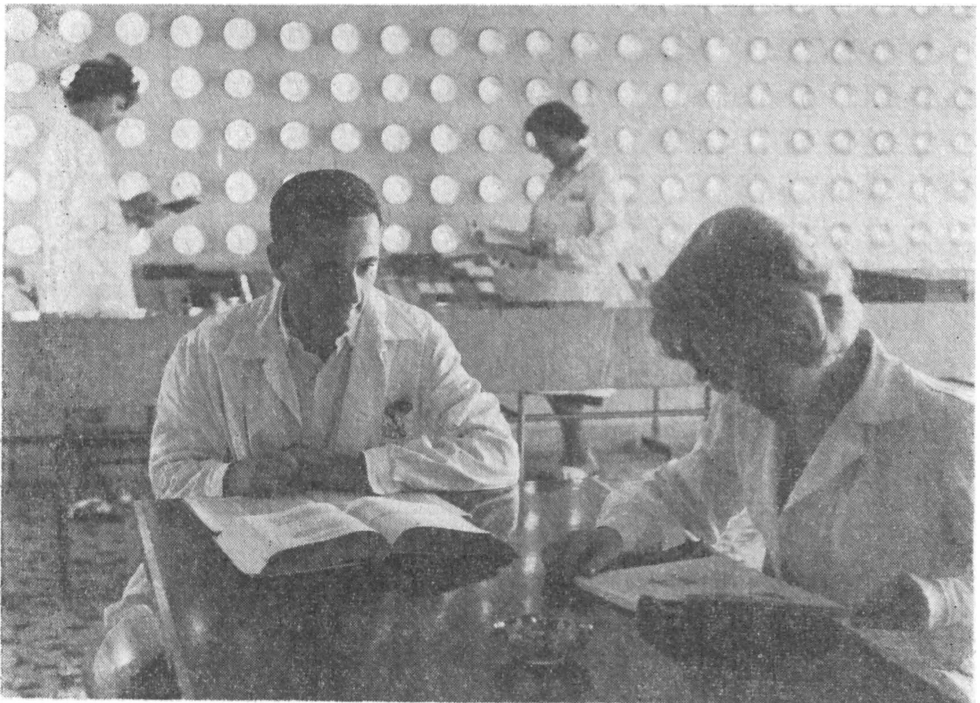
Az orvosok szakmai művelődése, szakirodalmi tájékozottsága

Az éremnek két oldala van. Az orvosi tájékoztatásnak legalább négy. Az első: mit nyújt a szakirodalmi tájékoztatásra hivatott orvosi könyvtári hálózat. A második: mit szól ehhez az átlagorvos. Ismét teljesen más oldala a kérdésnek: mi a szükséglet, és végül a negyedik: mik a fejlesztés lehetőségei.

Mit nyújt az orvostudományi tájékoztató szervezet?

Orvostudományi információk közvetítésével Magyarországon immár két évtizede foglalkozik az Orvostudományi Dokumentációs Központ, majd utóda, az Országos Orvostudományi Könyvtár és Dokumentációs Központ, valamint az általa megszervezett, 400-nál több könyvtárat, illetve könyvgyűjteményt összefogó könyvtári hálózat. A központ az első években a szovjet orvosi irodalmat közvetítette sokoldalúan, számos szolgáltatásával, majd feldolgozta a nemzeti kincset jelentő magyar orvosi irodalmat, és ezután kezdte közvetíteni a nyugati és a baráti országok orvosi irodalmát bibliográfiák, fordítások, szabadlapos referátumok, néhány referáló folyóirat, gyorstájékoztató kartonszolgálat formájában. A szolgáltatások változatosak, a hálózat azonban mindmáig nem volt képes arra, hogy eléggé széles irodalombázisról elég sok szakágazatról adjon információkat.

Az OOKDK tudatában volt és van annak, hogy szolgáltatásai az orvostudományi világirodalom közvetítésére nem lehetnek elegendők, ezért a rendelkezésre álló erőit igyekezett és igyekszik a legjobban hasznosítani, a legfontosabb szolgáltatásokra koncentrálni. E célból az utóbbi években több alkalommal végzett igénykutatást. Az eredmény nem volt túl kedvező. 1964-ben a megkérdezettek 26⁹/₁₀-a válaszolt a kérdésekre, a szolgáltatásokat nagy részük nem ismerte. Az ismert szolgáltatásokat megfelelőknek tartották, de újak bevezetését is kérték: szabadlapos referáló témafigyelő szolgálatot és a gyorstájékoztató kartonszolgálatot. Az OOKDK mindkettőt be is vezette, s az előfizetők száma meghaladja az ezret. Évente csaknem 700 irodalomkutatási bibliográfiát állít össze, mintegy 500 cikket lefordított, mintegy 600 irodalomjegyzék-másolatot és majdnem 3000 fordításmásolatot szolgáltat, több mint 4000 esetben ad szóbeli

A dunaújvárosi kórház orvosi szakkönyvtára (Kabáczy Szilárd felv.)

tájékoztatást. Mindezek ellenére a központ tájékoztató szolgálata nem nyújt eleget, de nem nyújt eleget a könyvtári hálózaté sem, bár az utóbbi is évről évre szépen fejlődik. Még jobban fejlődne, ha az igények jobban megnyilvánulnának iránta; de a hálózatnak is többet kellene foglalkoznia az igények felkeltésével.

A tájékoztatás nem eléggé kiterjedt volta miatt nagy jelentősége van az eredeti dokumentumok rendelkezésre bocsátásának. Ebben a tekintetben az orvostudományi könyvtári hálózat jól szervezett rendszer 1,5 millió könyvtári egységgel (az állomány legnagyobb része modern mű), 200 főfoglalkozású, nagyrészt szakképzett könyvtárossal. A hálózat alapelve az, hogy minden könyvtár szerezzé be szakterületének megfelelően és teljességre törekedve a hazai orvosi irodalmat. E tekintetben a helyzet megfelelő. A külföldi orvosi irodalom beszerzésében azonban sok a kívánnivaló. A vásárlást éveken keresztül a kötött devizakeret akadályozta, az utóbbi két évben pedig a szakirodalom nagyfokú drágulása korlátozza. Mindössze 1400 féle folyóiratot tud évente beszerezni, mintegy 6000 példányban. A könyvek beszerzése szempontjából még rosszabb a helyzet: korábban a hálózat 5—6000 könyvet szerzett be, az utóbbi két-három évben még 4000-et sem. Ez a folyóirat és könyvmennyiség a világon megjelenő orvosi folyóiratok és könyvek számához képest nem csekély, de nem is elegendő (a világon megjelenő értékes folyóiratoknak mintegy 28%-át, a könyveknek 15—20%-át szerzi be a hálózat).

A beszerzett állomány kihasználtsága ugyan évről évre nagyobb, de ezt sem tarthatjuk kielégítőnek. A legutóbbi, 1968. évi országos könyvtári statisztika szerint a 97 nagyobb (A és B kategóriájú) könyvtár 332 000 dokumentumot kölcsönzött, a kölcsönzők száma 95 000 volt. A könyvtárak a könyvtárközi kölcsönzés keretében 11 000 dokumentumot juttattak olvasóikhoz, ezekből 880-at külföldről hoztattak meg. Az említett 97 könyvtáron kívül még több mint 300 kisebb könyvtár is kölcsönöz, adataik az 1968. évi statisztikában nem szerepelnek. Becslésünk szerint az orvosi könyvtári hálózat mintegy félmillió dokumentumot kölcsönöz évente, ami az egész állományhoz képest szép szám, a forgási sebesség pedig nagyobb is, mint a többi szakhálózat állományának forgása.

Mintegy 170 olyan könyvtár van, amely megfelelő helybenolvasási lehetőséget tud nyújtani (ezeknek a nagyrészt korszerű és vonzó helyiségeknek egy részét nem veszik eléggé igénybe). A kurrens folyóiratokat e könyvtárakban tárlókon helyezik el a beérkezés első néhány hetében, az orvosok a friss folyóiratirodalmat tehát munkahelyükön figyelemmel kísérhetik. Az intézményen (kórházon) kívül működő orvosok, vagy — pavilonrendszerű kórház esetén — a távolabbi munkahelyeken a dolgozók a lapok körözése révén juthatnak a friss folyóiratszámokhoz (21 könyvtár alkalmazza ezt a módszert). A rendelkezésre álló, könnyen hozzáférhető szakirodalomhoz tartozik a kórházak osztályain levő „letéti” vagy tartósan kikölcsönzött dokumentumanyag is, amely azonban gyakran nem a szükséges alapműveket tartalmazza, hanem a helyszűkével küszködő könyvtárakat tehermentesíti, s nagysága és összetétele ebben az esetben nem is lehet megfelelő.

Az eredeti dokumentumok rendelkezésre bocsátását többé-kevésbé megfelelőnek tartjuk. De hogyan használják fel ezeket?

A szakirodalmat az orvosoknak csak egy része tanulmányozza. A rendszeres olvasás szempontjából fontos tényező a nyelvtudás. Az 1964-ben végzett széles körű felmérésünk szerint (a 4900 beérkezett válasz alapján) az orvosok 68%-a olvas németül, 38%-a angolul, 17%-a franciául és 13%-a oroszul. 1970-ben, az országos könyvtárügyi konferencia előkészítéseként az OOKDK a Magyar Orvostudományi Társaságok és Egyesületek Szövetségével (MOTESZ) együtt újabb kérdőíves felmérést végzett: 1256 orvosnak, a tagság 10%-ának küldtek kérdőívet. A megkérdezettek 22%-a válaszolt. A nyelvtudásra vonatkozó válaszok kedvezőbbek a 6 évvel ezelőttiekénél: 90,4%-uk olvas németül, 75,7% angolul, 42,6% franciául, 21,7% oroszul. Ez évi vizsgálódásunk nem az orvostársadalmat, hanem az olvasó, tájékozódó „elitet” reprezentálja.

Miért nem olvas, aki nem olvas? Az 1964. évi felmérésünkre adott válaszaikban számosan hivatkoztak túlságosan nagy elfoglaltságukra, a krónikus időhiányra. Ennek vizsgálatára időmérleget készítettünk Baranya megyében 104 orvos megkérdezésével (a megye orvosainak 10%-a). A nagy többség napi 8—10 órát dolgozott (ha a munkába a házimunkát is beleszámítjuk). A legelfoglaltabbak a körzeti és a rendelőintézeti orvosok, ezek nagyrésze nem ér rá olvasni. Az egyetemeken működő orvosok közül a klinikaiak napi 7—8 órát töltenek szakmai elfoglaltsággal, de többen beleszámítják ebbe az olvasást is. Az átlag heti 8 órát foglalkozik a szakirodalom tanulmányozásával. Az olvasásra fordított idő egyharmad részét munkaidejükből, kétharmad részét szabad idejükből veszik. Az orvosnők — minden felmérés szerint — heti 3—4 órával kevesebbet olvashatnak, mint a férfi orvosok. Az idén áprilisban visszakapott kérdőívek ilyen szempontból is sokkal kedvezőbb képet mutatnak, de a válaszolók még

ezzel sincsenek megelégedve: ez is azt mutatja, hogy a kérdőívek többségét az orvosoknak egy szakmailag igényesebb rétege küldte vissza, amely súlyt helyez a szakirodalom tanulmányozására. Érdekes ennek a rétegnek a véleménye, még ha nem is tekinthető átlagosnak. A válaszolók átlagosan 13 óra 45 percet fordítottak a kérdőív kitöltése előtti héten a szakirodalom olvasására, csaknem 6 órával többet, mint amennyit Baranya megyében mértünk. A kérdésre válaszoló 243 orvos közül 173 jelentékeny időt fordíthat munkaidejéből a szakirodalom olvasására. A kérdőív egyéb adatai szerint a válaszolóknak majdnem egyharmada nem tartja elegendőnek azt az időt, amit a szakirodalom tanulmányozásával tölthet és a legfőbb akadályozó tényezőnek (111 közül 103 orvos) az időhiányt említi. De vannak — szerintük — a tájékozódásnak más akadályai is: a szakirodalom nehéz elérhetősége, a nyelvismeret hiánya, a tájékoztatás elégtelensége stb.

Az orvosok szakirodalmi igényei a hálózat tapasztalatai szerint

Az OOKDK már említett három igényfelmérésén kívül olvasói és könyvtárosai, valamint módszertani osztályának munkatársai révén állandóan tájékozódik az orvosok szakirodalmi igényeiről, s tanulmányozza ezeket. Az orvosok tekintélyes hányada a könyvtári szolgáltatásokat még mindig nem igényli, nem olvas külföldi szakirodalmat és tájékozottságát csak egy-két hazai folyóirat többé-kevésbé rendszeres olvasása révén szerzi meg. Az orvosoknak ez a köre mintegy 40%-ra becsülhető; ebbe a kategóriába elsősorban a körzeti, másodsorban a rendelőintézeti orvosok és a kisebb kórházakban dolgozók tartoznak.

Becslés szerint az orvosok 60%-a használja a könyvtárakat, többségük „klaszszikus módszerekkel” tájékozódik: az őt érdeklő közleményeket maga keresi ki a könyvtár állományából. Ez az időtrábló módszer nemcsak azért meglehetősen általános, mert az orvosok nagy része szeret böngészni a szakirodalomban, hanem azért is, mert a hálózat könyvtárainak egy része még nem tud magas színvonalú segítséget nyújtani a szakirodalomban való tájékozódáshoz. A legújabb kérdőíves felmérés adataiból kitűnik, hogy a helyi könyvtárak többsége kielégítő mértékben beszerzi ugyan a szakirodalmat, de nem hívja fel a figyelmet a szakirodalmi újdonságokra. A válaszolóknak több mint a fele válaszolt nemmel arra a kérdésre is, hogy a könyvtár segítségére van-e a szakirodalom hasznosításában. Számos könyvtárosnak hiányos a nyelvtudása, nem megfelelő a terminológiai ismerete és nincs ideje tájékoztatásra. Mindez azt jelenti, hogy a könyvtárak jelentékeny hányada csak beszerzi, tárolja, kölcsönzi a szakirodalmat, de nem megy az orvosok igényeinek, érdeklődésének elébe. Ennek tárgyi és személyi okai vannak. Az objektív okok közé tartozik többek között az is, hogy a könyvtárak személyzeti ellátottsága nem kielégítő (beleértve azt is, hogy a könyvtárosokat sok helyen még más munkára is igénybe veszik), hogy sok könyvtárban vagy könyvgyűjteményben egyáltalán nem működik könyvtáros. A szubjektív okok: a könyvtárat kezelő személy nem megfelelő (ez pedig az esetek 99%-ában a szakképzetlenség eredménye). A szubjektív nehézségek megoldásában sokat segíthetnének az orvostanácsadók. Elvileg minden könyvtáros mellett működik orvostanácsadó, akinek a feladata elsősorban az volna, hogy a többi orvosnak a tájékozódásban nyújtson segítséget. Ezt a feladatot azonban társadalmi munkában végzik; jelenlegi elfoglaltságuk mellett aligha várható az, hogy hatékony és folyamatos tájékoztató tevékenységet tudjanak végezni. A könyvtárak egy része azonban — a legújabb kérdőívek válaszainak tanúsága szerint — ad több-kevesebb segítséget az orvosoknak a szakirodalomban való tájékozódáshoz — ezt mutatja a 104 kedvező válasz a 260 közül.

A központi tájékoztató szolgáltatásokat (bibliográfiák, irodalomkutatás, referáló szolgálat, mikrofilm szolgálat, fordítás-másolatok) az orvosoknak elenyészően kis része veszi igénybe; nagy részük még most sem tud ezekről a lehetőségekről. A könyvtárközi kölcsönzés lehetőségét sem ismerik elegen.

Az igényfelmérések és tapasztalatok alapján azoknak az orvosoknak az igényei, akik a könyvtárakat és a szakirodalmat rendszeresen használják, a következők:

1. A *kis könyvtárakban* szükség volna több könyvre és több folyóirat beszerzésére, a választék további bővítésére, elsősorban referáló és tájékoztató jellegű folyóiratok beszerzésére. Kivétel nélkül minden megkérdezett szükségesnek tartotta olyan (esetleg részfoglalkozású) könyvtáros vagy könyvtárkezelő alkalmazását, aki az állományt rendben tartja és az orvosoknak segítségére van a szakirodalom felhasználásában, sőt, esetleg fordításokat, kivonatokat is tud készíteni.

2. A *közepes nagyságú könyvtárakban* (nagyobb kórházi könyvtárak, országos intézetek könyvtárai) az egyszerű tájékozódáson kívül a kutatás igényei is jelentkeznek. Több referáló folyóíratra van szükség és a célzott, személyre, kutatási témára szóló folyamatos irodalomkutatásra, témafigyelésre. A kórházi osztályokon szükséges a kézikönyvtárak helyes kialakítása is.

Ezekben a könyvtárakban a legnagyobb nyomatókkal' jelentkezik igény a megfelelő képzettségű és nyelvtudású könyvtáros alkalmazására. A legtöbb ilyen könyvtárban egy könyvtáros már nem is elég, még egy, tájékoztatómunkára alkalmas személy foglalkoztatására is szükség van. Azokban az intézményekben, amelyekben száz orvosnál többen dolgoznak, egyszerűbb reprográfiai berendezések beszerzését is fontosnak tartják.

3. A nagy könyvtáraktól (OOKDK, az orvosi egyetemek könyvtárai, néhány megyei kórház és országos intézet könyvtára) a fentiekén kívül magas színvonalú és gyors dokumentációs-információs szolgálatot is várnak. A fordítatás bőkezűbb megoldására, a referáló tevékenység kiszélesítésére szintén szükség volna. Ezekben a könyvtárakban az állomány beszerzése lényegében kielégítő, azonban éppen a viszonylag nagyobb állomány miatt a feltárási tevékenységet kellene fokozni. A kért szakirodalmat későn kapják kézhez, ezért szeretnék, ha lehetővé válnék a dokumentumok — elsősorban a folyóiratcikkek — gyors lemásoltatása. A nagy könyvtárakban tehát korszerű reprográfiai üzemeket kell létrehozni.

Az orvosok szakirodalmi igényei az átlagorvos vallomásai alapján

Az Országos Orvostudományi Könyvtár és Dokumentációs Központ 1970-ben két alkalommal rendezett vitát az orvosok szakmai művelődési kérdéseiről. Az első az év áprilisában (az országos orvostudományi könyvtári tanács kibővített ülésének keretében), a másodikat az Orvos-Egészségügyi Dolgozók Szakszervezetével közösen májusban.

A vitákban a fentebb összefoglalt igényeken kívül sok gondolatébresztő javaslat, aggodó szó, tanács hangzott el vagy érkezett írásban a tanácskozáskor szervezőihez: Egy budapesti kórházi orvos például ezt írta: „Mint minden probléma megoldásánál, itt is az alapelvek lefektetése a legfontosabb. Ez pedig: ... szükséges lenne néhány nagy könyvtárnak alapvető, nagy könyvtárrá való fejlesztése. Régebben azt gondoltam, hogy egyetlen ilyen könyvtár is elég lenne. Hivatkozom arra, hogy a mérnököknek, az agrár szakembereknek, a katonáknak stb. nagy központi könyvtárunk van, amely a hazai viszonyokat tekintve optimálisan működik. Most úgy itélem meg a helyzetet, hogy a négy egyetemi városban, továbbá esetleg Miskolcon, Székesfehérváron, Szolnokon kellene nagy orvosi könyvtárat kifejleszteni. Jelenleg az a helyzet, hogy országos viszonylatban sok pénzünk orvosi könyvekre, ez az összeg azonban jóvátehetetlenül szétforgácsolódik... Tudom, ... hogy ezeket az összegeket összevonni nem lehet. Csaknem minden területen így van, és ezt feudál-szocialista jelenségnek nevezzük. Nem egyéb ez, mint a magán-, vagy a helyi érdekeknek a közérdek feletti győzelme.”

A levél írójánál mi sem tudjuk jobban kifejezni az értelmes központosítás előnyeit, amire, lám, maguk a könyvtárhasználók is rájönnek.

Egy vidéki körzeti orvos elmondta és leírta észrevételeit, amelyek olyan élet-szerűek, hogy magyarázat helyett érdemesebb néhány megállapítást idézni:

„... Vannak az egészségügynek „tabu-témái”... Ilyen a szakmai művelődés kérdése is... A művelődés témája kezd nálunk szorítóan aktuális lenni... Az egészségügyi dolgozók szakmai művelődésének kérdése csak része a III. országos könyvtárügyi konferenciának, annak is könyvtári vonatkozásai a fontosak, a kérdés még általánosabb. Nem véletlen nálunk a népművelés körül folyó vita... A nagy egészségügyi áttételek útján és speciális problémákkal ugyan, de a részekben is megvannak. Érdekesen össze lehetne vetni az egész és a rész problémájaként a munkások és az orvosok művelődési problémáit, és bennük sok hasonlóságot lehetne felfedezni.

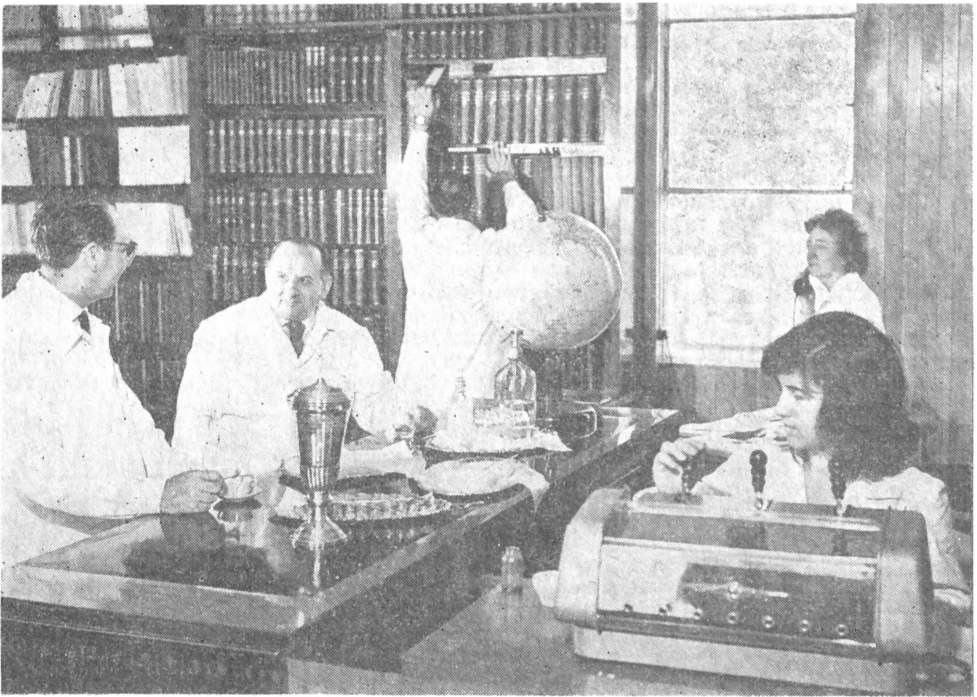
Az orvosok átlagos szakmai műveltségét nem tarthatjuk kielégítőnek. Vannak tudásaink, de a tömegtudás a fontos, nem lehet cél csak tudós sztárok nevelése...”

„Az orvosok azért nem veszik igénybe az orvosi könyvtárhálózatot, mert nem érdekük! Semmi kárunk sem származik abból, ha nem veszik igénybe, de a nagy átlagnak semmi haszna sincs abból, ha igénybe veszi. Akadémikus vitának érzem, hogy lehet-e egy munkát jól elvégezni, ha nem olvas valaki. Nagyon sok munkát el lehet végezni, meg lehet másoktól tanulni, anélkül, hogy az ember a szakkönyvtárakat bújné. Még a mi területünkön is!...”

„... Azt olvasom, hogy könyvtáraink nem mennek az orvosok igényeinek, érdeklődésének elébe. Az igény és érdeklődés aktív folyamat, tehát az elé nem kell menni, csak a feltételeket kell hozzá megteremteni... Nem is az idegen nyelvek nem tudásán van a hangsúly. Idegen nyelv nélkül is lehet ebben a kis országban nagyon olvasottnak és tájékozottnak lenni, lehetünk mi orvosok is szakmánk területén...”

Mit ír az igények kielégítéséről?

„... Egy szűk olvasórétegnek nagyon kevés, ami van, a nagy átlagnak az is sok, ami van. Olyan ez a könyvtári hálózat, mint a rákszűrés. Hatalmas apparátus áll a közönség rendelkezésére, mégis csak 20%-os hatásfokkal dolgozik. Itt is az a furcsa helyzet, hogy az igény elmarad a lehetőségek mögött...”

A székesfehérvári megyei kórház orvosi szakkönyvtárában kávét és frissítőket is fogyaszthatnak az olvasók (Kabáczy Szilárd felv.)

Az említett vidéki körzeti orvos az orvosok érdektelenségét három okkal magyarázza: 1. szervezeti, strukturális problémákkal — egy 25 községes járásban megoldhatatlan, hogy a megyei kórház, vagy a járási kórház könyvtára „elébe menjen” az orvosoknak. Ehhez nemcsak státus, hanem jármű is kell —; 2. fogalmi problémákkal — „Mit olvasson az általános orvos egy községben valahol Magyarországon? Sok mindent kellene, a semmit választja. Hivatkozik az időhiányra. Pedig tv-re is van ideje, a Népsportot is olvassa. Én ebben az időkifogásban nem hiszek. Egyik kollégám este 8-tól éjjel 1-ig kártyázik. Nagyon jó orvos... de olvasni nincsen ideje. Meg szokta tőlem kérdezni: mikor van neked időd írni? Akkor — válaszolom —, amikor neked kártyázni. Aki akar olvasni, az talál is időt arra, hogy olvasson!”; 3. funkcionális problémákkal: a körzeti orvos előbb-utóbb diszpécserre (egészségügyi rendőrré) válik, aki ide-oda irányítja a beteget, de nincs mód arra, hogy a beteg sorsát követni tudja. „Ez a funkcionális státus egyáltalán nem készíti az általános gyakorló körzeti orvost arra, hogy olvasson.”

A könyvtárak kihasználatlanságának másik fő oka — szerinte —, hogy az elméletet, a cikkekben foglalt tudományt nehéz a gyakorlatba áttenni. Helyesnek tartja, hogy az orvosi szakkönyvtári hálózat feladatának érzi a szakirodalom használatára történő oktatást, de szerinte arra is meg kellene tanítani az orvosokat, hogy a szakirodalomban közölt módszereket át tudják ültetni a gyakorlatba. A jószándékú hálózat egyik legfőbb gondja, hogy az idegen nyelvű szövegeket áttegye magyarra és ezzel széles körben hozzáférhetővé tegye. Ugyanilyen gond az is, hogy a „kódjelekben” megírt magyar közlemények megérthetők és a gyakorlatba átvihetők legyenek.

A fejlődés útja

Mínél többször találkozunk a könyvtári hálózat felhasználóival, annál inkább kibontakozik előttünk a követendő út. Kétféle feladatunk van: az igények fejlesztése (ez nemcsak a mi feladatunk, hanem az egész társadalom feladata, és ebben sokat segíthet például a szakszervezet is), a másik a tájékoztató hálózat fejlesztése. Az igények elemzéséből kitűnik, hogy a különböző könyvtártípusok iránt különböző — jól megalapozott — igények nyilvánulnak meg.

Az olvasók, a tájékoztatást igénylők is tudják, hogy szükség van egy jól felszerelt könyvtári és dokumentációs központra, amely a tájékoztatás nagy részét köz-

ponti eszközökkel (nagyfokú gépesítéssel) maga végzi, és egyben módszertanilag is irányítja a hálózati könyvtárak tevékenységét;

szükség van néhány nagyobb területi tájékoztatási központra, úgynevezett de-centrumra, amely a kellő szakképzettségű könyvtárosokkal és dokumentalistákkal rendelkezik, megfelelő gépi berendezése van, s így képes kielégíteni a területi igényeket is;

a közepes és a kis könyvtárak fejlesztése főképpen személyzeti kérdés. Olyan könyvtárosokra van szükség — a meglévő képzett könyvtárosokon kívül —, akik a helyi állomány alapján képesek a színvonalas tájékoztatásra, azonkívül a központ és a területi tájékoztatási központok szolgáltatásait tovább sugározzák;

fejleszteni kell a tájékoztatás eszközeit is: többféle külföldi folyóirat behozatalára, a meglévők sokoldalú feltárására van szükség. Általában szükség van a meglévő szakirodalom jobb felhasználására, nem utolsósorban a gyűjtőkori együttműködés révén. Fejleszteni kell a tájékoztatás módszereit is.

És az érem negyedik oldala? Nagyobb anyagi befektetés nélkül érdemleges fejlesztés aligha képzelhető el.

Szepesiné dr. Benda Mária

Körzeti könyvtárakkal a művelődési fehér foltok felszámolásáért!

...nagy a sora a szervezeti kérdéseknek, amelyeken tovább kell munkálkodni.

(Molnár János cikke a népművelési konferenciáról az Élet és Irodalomban.)

Mint lapunk júniusi számában hírül adtuk, a dunántúli és az észak-magyarországi megyék vezető népművelési szakigazgatási munkatársai és könyvtárigazgatói kétnapos szakmai ankét keretében tanácskoztak Pécsen a kis falvakban élő lakosság könyvtárainak jövőjéről. A találkozásra a Baranya megyei Tanács VB művelődésügyi osztálya, a Könyvtártudományi és Módszertani Központ és a Könyvtáros szerkesztőségének közös elhatározásából került sor. A tanácskozás gondolatmenete a következő volt:

A kis falvak könyvtárügye, amelyet elvileg mindenki fontosnak ismer el, gyakorlatilag *egy évtizede mindig kiszorul* a helyi hálózatfejlesztési feladatok közül.

Az okokat keresve első helyen az egész népművelési ágazat *szegénysége* tűnik föl, mint olyan fogyatékoság, amellyel minden intézménytípus kialakítása során kötelező lenne számolni. Másodiknak az anyagi erők felhasználásában döntési joggal felruházott apparátusbeli *bizonytalankodásra* kell rámutatni, nem feledve, hogy a bizonytalankodás oka lehet a tájékoztatatlanság is, ami nem mentség, de meghatározó motívum.

A bizonytalanság mögött ugyanis kimondva kimondatlanul egyfajta, világosan soha meg nem okolt *gyanakvás* húzódik meg a könyvtárhálózat fejlesztési törekvéseivel szemben. Elég gyakran emlegetett vád a tanácsi könyvtárak ellen, hogy *nem mutatnak kellő együttműködési készséget* a népművelés különféle megmozdulásaiban.

Nagyobb igyekezet nélkül bárhol bizonyítható, hogy a könyvtár nem hárít el magától semmiféle megalapozott igényt a népművelési munka segítségét szolgáló irodalom biztosításában, együttműködik az iskolákkal, az ismeretterjesztőkkel, a megyeszékhelyeken pedig magától értetődő természetességgel építi ki a mindennapos és termékeny munkakapcsolatot a helyi sajtóval, sőt esetenként a színházzal is. A vád azonban makacsul tartja magát, és több megyében elkülönülési törekvések gyanúja miatt vált fenntartással kezelt programmá a népművelés megyei-járási irányítóinak szemében a körzeti könyvtárak kialakításának terve, noha ez minden hátsó gondolat nélkül, kizárólag a kis falvak művelődési helyzetének megjavítására irányuló szándékból született.

A téves megítélés oka bizonyosan a tájékoztatatlanság, annak a sajátosságnak fel nem ismerése, hogy a könyvtár a különféle szervezetek, intézmények, mozgalmak, csoportok és egyének köz- és magán-tevékenységének dokumentumbázisa, tapasztalat-szerzési forrása, s mint ilyen nem egyszerűen egyike a sokféle pénzkövetelő intézménynek, hanem *amazok munkájának is éltetője*, szellemi alapja.

A megoldandó feladatokhoz szükséges szervezeti formák eltérése miatt nem feltétlenül alkalmazható a könyvtárak esetében az a szervezeti keret, amely a népmű-

A Novajdrányi Körzeti Könyvtár (Borsod megye, Encsi járás)

velési intézmények számára megfelelőnek látszik, és biztosítja a rendeltetésszerű működés feltételeit. Ezért nem volna helyes, ha *idegen szervezési sablonokat* kényszerítenének rá a könyvtárügyre.

A népművelés érdeke — némelyek megítélése szerint — azt kívánja, hogy a kialakuló közigazgatási községcsoportok központjában egybeszervezett körzeti művelődési otthon és könyvtár, de legalábbis körzeti klubkönyvtár legyen. A körzeti központokban létesítendő művelődési otthonok a mostani működési felfogás mellett országosan sok százmillió forintjába kerülnének a társadalomnak. Tömeges elterjedésük ezért is, valamint a felettük elhelyezkedő intézmények fejlesztési igényei miatt is legfeljebb a távoli ötéves tervek reménye lehet. Jelenleg ennek a távoli jövőnek is a későbbi szakaszában van az integrált faluközponti könyvtárak ügye.

Pedig milyen fontos lenne, hogy a körzeti iskolák mellett, azokkal párhuzamosan kifejlődjének „a körzeti, felsőtagozatos” könyvtárak is, ahova a „serdültebb” érdeklődésű olvasók könnyen bejárhatnának!

A körzeti könyvtári koncepció egyszerű és magától értetődő. *A falusi könyvtárakat gyorsabban megépíthetőnek tartjuk*, mint ugyanazon a területen a költségesebb művelődési otthonokat.

Elfogultság lenne így látni a fejlesztés sorrendjét? Bizonyosan nem.

A művelődéshez való jog, a művelődés feltételeivel együtt válik valóságossá. A művelődés alapfeltétele az általános iskola, amely az olvasás megtanításával megnyitja az utat az egyéni művelődés előtt; *az egyéni művelődés feltétele azonban az elérhető távolságban levő jó könyvtár.*

A művelődéshez való jog érvényre juttatása azt követeli, hogy a már olvasáshoz szokott új nemzedéknek a kisfalvas vidékeken se csak az esetlegesen összeállt állomány, szegényes kölcsönkönyvtár jusson osztályrészül, hanem hozzáférhessen a frissen gyarapodó, kézikönyvekkel és újságokkal, folyóiratokkal bőven ellátott, szakszerűen kezelt több ezer kötetes könyvtárhoz is.

Kit kell, hogy izgalomban tartson ez az ügy? Úgy gondoljuk, hogy azt, aki hivatalból, jó esetben hivatásból is foglalkozik az átszerveződő falusi települések, településrendszerek megfelelő intézményeinek kialakításával. Könyvtárügyben ilyennek tekintendők a *megyei népművelési csoportvezetők és megyei könyvtárak vezetői.* Azért

hívtuk meg őket együtt a pécsi ankétra, hogy őszintén, a kölcsönös megértés szándékával fejtjük ki érveinket s adjunk hangot aggodalmainknak. A tanácskozás során az alábbi fontos nézetek kristályosodtak ki:

— Körzeti központokon ma a közös tanácsú községek székhelyét értjük. Ezeknek a helyeknek egy része azonban nem akkora, hogy bennük indokolt lenne kiemelt körzeti intézményt létrehozni. Fontos tehát, hogy megyénként számba vessenek a körzeti falvak olyan szempontból, hogy egyrészt a lakosság száma (legalább 3000 körzeti lakos, ebből 800—1000 a körzeti községben), másrészt a működés feltételei szempontjából *hol indokolt kiemelt könyvtárat szervezni, s a fejlesztés során ezeket előnyben részesíteni.*

— Körzeti feladatot kell adni — az ezzel járó eszközökkel együtt — azoknak a kiemelt könyvtáraknak is, amelyek megállapodás, vagy előírás alapján biztosítani tudják, hogy a könyvtár szolgáltatásai a székhely lakosságán kívül a környező falvak lakosságának is rendelkezésére álljanak. Ilyenek elsősorban a *volt járási székhelyeken* működő kiemelt könyvtárak. Ezek erősítése a jövőben is fokozottan indokolt.

— A falusi könyvtári ellátás megnyugtató megoldása lenne, ha a jelenlegi, mintegy 250 falusi kiemelt könyvtár számát a most folyó községi igazgatási szervezet kialakítás során 1975-ig megdupláznánk, majd 1980-ig a végleges számra, mintegy 750-re emelnénk.

A tanácskozás résztvevőinek megbízásából a vita anyagát háromtagú bizottság foglalta össze ajánlásokkal, emlékeztetőül és buzdításul a könyvtári körzetek szervezésében érdekelt megyék végrehajtó bizottságainak. Az ajánlás szövege a következő:

A Művelődésügyi Minisztérium irányelvei a második és a harmadik ötéves tervre a kistelepülések vidékek könyvtári fejlesztésében a körzeti könyvtárak szervezését írták elő, annak a felismerésnek az alapján, hogy egy kis falu önmagában csak szűkösen, a tartalmas választék szintje alatt képes fejleszteni a könyvtárát.

1. Egy könyvtár, amelynek az éves könyvbeszerzése nem éri el a 350—400 kötetet, vagyis a hazai könyvtermelés címválasztékának 10—15%-át, nem tudja betölteni művelődési, tájékoztatói és irodalompropagandisztikus funkcióit.

A kis falvak egyenként nem képesek ilyen nagyságú könyvtárat fenntartani. Mégsem mondhatunk le arról, hogy a Dunántúlon és Észak-Magyarországon, ahol a települések zöme ezer lakosúnál is kisebb, ne vigyük közelebb az értékes gyűjteményű nagyobb könyvtárat a falusi emberekhez.

2. A megoldás módja: a meglevő eszközök koncentrálásával és központi támogatással kiemelt könyvtárak létesítése a falucsoportok székhelyén.

A kiemelt könyvtárban főhivatású könyvtáros szolgálja ki az olvasókat és gondozza a körzetébe tartozó többi faluban is a könyvtári szolgálatot. Ez a körzeti könyvtár lényege. Körzeti könyvtárat leggazdaságosabb ott szervezni, ahol az 3—5 ezer lakosú településcsoport könyvtári ellátását biztosítja. Létrehozni az ellátandó körzet közigazgatási központjában célszerű, kivéve ha a közigazgatásilag egységes körzet együttesen is csak kis község. Körzeti könyvtárat abba a faluba kell csak tervezni, amelyben más alapfokú szolgáltató intézmények tervezése is követelmény.

3. A körzeti körzet ellátási egység, s nem elsősorban felügyeleti vagy módszertani hálózat. Feladata a körzetben élő lakosság közvetlen szolgálata. Egy központi könyvtárból és annyi tagkönyvtárból áll, amennyit az ellátandó települések száma indokol. A tagkönyvtárak állhatnak magukban és működhetnek más intézmény keretében, pl. iskolában, klubkönyvtárban. A klubkönyvtárak szervezett könyvellátása, a bennük folyó irodalompropaganda tevékenység előmozdítása a körzeti könyvtár egyik fő feladata.

A körzeti könyvtár a tagkönyvtárakat az egységes beszerzési alaphól fejlesztett központi könyvanyagból látja el friss könyvekkel, folyamatosan, legalább fél-éves periódusokban. A cserék mellett a központi könyvtár a ritkábban keresett könyveket egyedi kérésre is a tagkönyvtár rendelkezésére bocsátja.

4. A körzeti könyvtári rendszer már kiállta a gyakorlat próbáját. Több éves múltja van Baranya, Borsod és Veszprém megyében. Elterjedése mégis megrekedt, más feladatok elvonták róla a figyelmet. Az elmulasztott időt művelődéspolitikai értelemben is veszteségnek ítéljük.

A körzeti könyvtárak elterjesztése a művelődési fehér foltok felszámolására hirdetett politikai program döntő kérdése, enélkül illúzió a művelődési feltételek javításáról beszélni a kis falvakban.

A jelenlegi és a következő tervidőszakban körzeti könyvtárak létesítését és terszerű fejlesztését ajánljuk a megyei tanácsi végrehajtó bizottságoknak.

5. A Művelődésügyi Minisztérium 1969—70-ben központi keretből is támogatta a körzeti könyvtári könyvalapok kialakítását. Egy-egy körzeti könyvtár gyűjteményét.

ményi alapjához 20—20 ezer forinttal járult hozzá. Ezzel megkezdődött mintegy száz új körzeti könyvtár kialakítása. További sorsuk a községek, járások, megyék kezében van. Tőlük függ, hogy milyen körzeti könyvtáraik lesznek.

A megkezdett úton továbbhaladva 1980-ig megvalósíthatónak tartjuk a körzeti könyvtárak országos rendszerének kiépítését.

6. Egy könyvtári körzet kialakítása és működtetése nem drága! Beruházási igénye — új épülettel számolva — nem több, mint egy háromszobás családi házé! (250—300 ezer Ft).

Fenntartása, működtetése két kisebb családi háztartás évi kiadásainak felel meg. Számokban kifejezve (mai áron): 20 ezer Ft könyvbeszerzés; 20 ezer Ft munkabér; 10 ezer Ft működési költség. Lakosonként 10—18 Ft egy évben. Ennyiből 3—5 ezer ember számára kis falvakban is megteremthető a fejlett országok mértékével mért korszerű könyvtári ellátás.

7. Mennyi idő alatt lehet a feladatot országosan megoldani? Alakuljon minden kistéleplüléses járásban évente legalább egy körzeti könyvtár!

A fejlesztési tervekből megállapítható, hogy az ellátás más területei szempontjából mely falvak töltenek majd be központi szerepet (gazdasági, közlekedési, iskolaügyi téren). Ezt tekintsük irányadónak.

Javasoljuk, hogy a körzeti központként számításba vehető falvak könyvtárai a népművelési fejlesztési tervekben meggyéknként és járásonként kapjanak kiemelt helyet.

Az egységes népművelés tartalmi céljainak elérése érdekében a kis településekért alig tehető hatékonyabb állami intézkedés, minthogy a felnövekvő új és újabb nemzedékek számára biztosítjuk az önként vállalt rendszeres művelődés alapvető feltételét, a színvonalas könyvtárat.

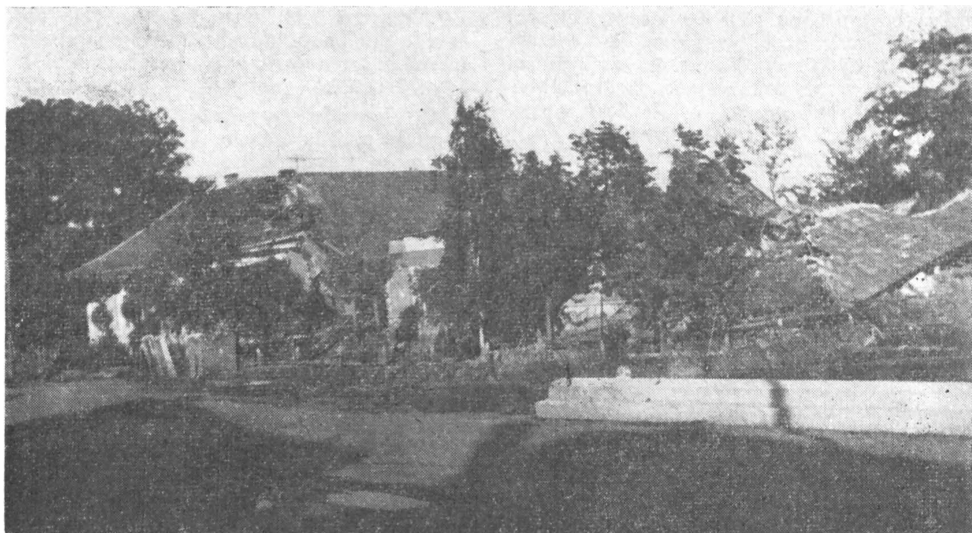
Szente Ferenc

Árvíz után

Ma még nem ismeretesek pontosan azok a károk, amelyeket az örvénylő szamosi árvíz a Szabolcs megyei közművelődési könyvtárakban okozott. Az eddigi adatok szerint a fehérgyarmati járásban 29 községi könyvtár károsodott, közülük a penyigei rombadőlt. Több könyvtár berendezése elázott. A könyvek közül elsősorban az olvasóknál levő művek pusztultak el az összeroskadó házak alatt. A tönkrement könyvek száma mintegy 25—30 ezerre tehető. Különösen nagy volt a pusztulás a Kisari Községi és a Fehérgyarmati Járási Könyvtár állományában. A helyzetet súlyosbítja, hogy a

Fehérgyarmat — 1970 május

A rombadöntött Penygei Községi Könyvtár (jobbra) és a tanácsháza

jövőre maradt annak az 5 könyvtárnak az építése is, mely az idén létesült volna a járásban a „Száz falu — száz könyvtár” akció keretében.

A könyvtárosok hivatásszeretét bizonyítja, hogy röviddel az áradat visszahúzódása után 7 községben — pl. Tünyogmatolcson, Nábrádon, Fehérgyarmaton — megindult a könyvtári munka, a kölcsönzés. Az ország könyvtárosainak szolidaritása minden központi utasítás nélkül bontakozott ki, és már eddig is számos példamutató felajánlás született.

A Hajdú-Bihar megyei Könyvtár felajánlásáról a Könyvtáros előző számában már hírt adott.

Újabb további segítőakciókról érkeztek hírek: a Borsod megyei Könyvtár például két község teljes törzsállományát pótolja feldolgozott könyvekkel. A Miskolci Városi Könyvtár egy könyvtár berendezését és törzsállománnyal való ellátását vállalta. A Kaposvári Megyei Könyvtár egy falusi könyvtárnak teljes berendezést ajánlott fel — 30 000 Ft értékben — 1500 kötetnyi feldolgozott törzssanyaggal együtt, s egy másiknak ugyancsak 1500 kötetet juttat. Az Országos Pedagógiai Könyvtár az iskolai könyvtárak megsegítésére szervez nagyszabású akciót.

A Szépirodalmi Kiadó 1000 könyvet adott a megyének a folyó könyvtermésből. Az Állami Könyvterjesztő Vállalat is nagyszámú könyv szállítására tett ígéretet. A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára a károsult népművelők, könyvtárosok részére egy teherautó ruhaneműt küldött a megyébe. Számos megyei könyvtár közvetlenül juttatott pénzdományokat a károsult könyvtárosoknak. (V. Gy.)

Pályázat

Balmazújváros nagyközség tanácsa könyvtárvezetői állásra hirdet pályázatot. A megfelelő képesítéssel rendelkezők a végrehajtó bizottság elnökénél jelentkezzenek személyesen, vagy írásban.

Kitüntetések

A művelődésügyi miniszter az 1970. országos ünnepi könyvhét alkalmából, eredményes munkájuk elismeréséül *dr. Gál Lászlónét*, a székesfehérvári Videoton Gyár műszaki könyvtárának vezetőjét A SZOCIALISTA KULTÚRÁÉRT kitüntetésben: *Balázs Józsefet*, a Győri Magyar Vagon- és Gépgyár műszaki könyvtárának vezetőjét DICSÉRETBEŇ részesítette.

Gondolatok a tanácsi és tömegszervezeti vezetők tájékoztatásáról

Ma már szinte senki sem vitatja, hogy a megyei könyvtárak egyik fő funkciója a tájékoztatás, hogy az általános és szakmai tájékoztatás bázisaivá, információs központokká kell válniuk. Nem ilyen egyértelmű azonban, hogy *milyen tájékoztatási feladatokat vállaljon a megyei könyvtár*, vagyis kiknek, miről és milyen tájékoztatást adjon, szolgáltatásokat nyújtson? Ezekre a kérdésekre a gyakorlat adja meg a pontos választ, a jelentkező igények határozzák meg a tennivalókat. A tájékoztató szolgálat tervszerű, tudatos fejlesztése viszont csak úgy valósítható meg, ha *bizonyos igényfajtákkal eleve számolunk*, azaz nemcsak a meglévő, hanem a lehetséges igényekhez is alkalmazkodunk munkánkban, célkitűzéseinkben. A könyvtár elébe is mehet az igényeknek, formálhatja is azokat. Az alábbiakban a feladatok tisztázásához szeretnénk hozzájárulni néhány gondolattal, kiemelve az egyik legfontosabb „területet”, a tanácsi, párt- és tömegszervezeti (KISZ, szakszervezet, Hazafias Népfront) vezetők tájékoztatását a tájékoztató munka mindennapi gyakorlatának tapasztalatai, gondolai alapján.

A gazdaságirányítási reform bevezetésével előtérbe került a vezetés, a szervező és irányító munka színvonalának emelése, ami a reform sikerének egyik legfontosabb tényezője. Nem szorul bizonyításra, hogy e tekintetben kiemelkedő fontosságú a tanácsok és pártbizottságok, valamint a tömegszervezetek vezető beosztású dolgozóinak tevékenysége. Az is ismeretes, hogy a vezetőknek nagy elfoglaltságuk miatt kevés idejük jut arra, hogy az újságok, folyóiratok, könyvek és egyéb információ-hordozók áradatából *kiválogassák az őket érdeklő anyagot*. Tájékoztatásuk éppen ezért fontos, megoldásra váró feladat, amelyben komoly szerepet vállalhatnak a megyei könyvtárak, hiszen ők funkciójuknál, helyzetüknél fogva legalkalmasabbnak látszanak erre a feladatra. Állandó, közvetlen kapcsolatban vannak a tanácsokkal, a megyei pártbizottságokkal, a tömegszervezetekkel, ismerik problémáikat, a helyi gondokat, teendőket. Rendelkezésükre áll a könyv- és folyóirattermés zöme, amelynek áttekintésével, valamint a központi információs szervek szolgáltatásainak közvetítésével jelentősen segíthetik a vezetők munkáját, önképzését, a hazai és külföldi tapasztalatok megismerését. Igen jók tehát a lehetőségek arra, hogy a megyei könyvtárak a tanácsi és tömegszervezeti vezetők tájékoztató bázisaivá, mintegy *referenzs-könyvtáraivá* váljanak, fejlődjenek. Erre egyébként van is igény. A Könyvtáros 1969. évi 12. számában számoltunk be arról (Társadalomtudományi tájékoztatási igények egy megyei könyvtárban), hogy a Debreceni Megyei Könyvtárba a referenz-kérdések csaknem egyharmada a tanácsi, párt- és tömegszervezeti vezetőktől érkezik, s a kérdések száma évről évre emelkedik, különösen 1968. január 1-óta. Ettől az időponttól kezdve havonta megjelenő kurrens bibliográfiai jegyzéket is kiad a könyvtár számukra, amivel felhívja figyelmüket tájékoztató szolgálatára. Más könyvtárak adatai is bizonyítják, hogy a tájékoztatási igények egyik fő forrása már ma is a tanácsi és tömegszervezeti munka, s a jövőben még inkább az lehet.

Közelebről vizsgálva a tennivalókat, mindenekelőtt az a kérdés vár feleletet, hogy *milyen területeken*, ismeretágakban nyújthatnak segítséget, adhatnak tájékoztatást a megyei könyvtárak a tanácsi és tömegszervezeti vezetőknek. Az ún. referenzszintig valamennyi szakterületen, önerőből vagy az országos tájékoztatási szervek, információs központok szolgáltatásainak közvetítésével. A helyi igényektől és a könyvtár lehetőségeitől függően azonban néhány területen alaposabb tájékoztatásra, magasabb szintű szolgáltatásokra is gondolhatnak. Ha az irodalomanyag lehetővé teszi, a vezetők tudományos kutatómunkáját is segíthetik. Helyismereti témákban például feltétlenül, hiszen a helyi vonatkozású irodalom, információk elsősorban a megyei könyvtárakban található meg. (A helyismereti gyűjtő és feltáró munka minden megyei könyvtárnak önálló feladata, s az országos jellegű tájékoztatásokat is a helyi követelményekhez kell igazítani a könyvtárnak.) Vállalni lehet a tudományos kutatás segítségét ideológiai, művelődéspolitikai, közéleti, az ízlésneveléssel összefüggő témakörökben is, valamint a vezetés- és szervezéstudomány területén. Hasonlóan fontos a tájékoztatás a munkapszichológiai, általában a munkaügyi, továbbá az etikai, szociológiai, oktatásügyi kérdésekben. A gazdasági és politikai — főként külpolitikai — tájékoztatás is elsőrendű feladat, bár itt — mint ismeretes — csak a retrospektív feltárásban lehet meghaladni a referenzszintet. Könyvtári érdek, hogy a *könyvtárügy helyzetéről* is frissen, alaposan tájékozottak legyenek a vezetők. A megyei könyvtáraknak segíteniük kell a tanácsi és tömegszervezeti vezetők *önképzését, továbbképzését* is. Elsősorban a marxizmus-leninizmus esti egyetemen, a politikai főiskolán stb. tanuló funkcionáriusok számára kell rendelkezésre bocsátani a

megfelelő könyveket, cikkeket, a szemináriumi beszámolókhöz, szakdolgozatokhoz pedig irodalomjegyzékeket kell összeállítani.

A tanácsi és tömegszervezeti vezetők tájékoztatásában nagyon fontos, hogy a könyvtár könnyítse meg a szükséges információ, közlemény kiválasztását, megelőzve kérdéseiket, ráirányítva figyelmüket bizonyos dolgokra. A figyelőszolgálatoszerű bibliográfiák, irodalmi szemlék stb. elébe mennek az igényeknek, biztosítják a folyamatos tájékozódást, rajtuk keresztül állandóan *friss ismeretanyagról* szerezhetnek tudomást a vezetők. Természetesen meg kell teremteni a színvonalas visszakereső tájékoztatás lehetőségét is. Ez nagyon lényeges dolog, mert az erre irányuló igényeknek mindig meghatározott szükséglet a forrása, s kielégítésük közvetlenül befolyásolja a vezetők tevékenységét.

A párt- és tanácsi szervek referenz-kérdéseinek zömére a hagyományos módon — adatszolgáltatással, irodalomku- atással — lehet válaszolni. Ezeknek a száma nyilván tovább emelkedik, de az is várható, hogy az új fajta — néhol máris jelentkező — igények aránya nőni fog. A Debreceni Megyei Könyvtárban már beszédvázlatok, *referátumok összeállítását* is kérték, aztán előadások tartásával bízták meg könyvtárosokat, továbbá *véleményt kértek döntéshez*, javaslatételhez, tervelőkészítéshez. A véleményezés mint könyvtári szolgáltatás természetesen csak akkor valósulhat meg, ha a könyvtárosok szakértőként tudnak hozzászólni bizonyos kérdésekhez. A *szakreferensek* foglalkoztatásával megteremtődnek ennek a feltételei. A magasan és sokoldalúan képzett tájékoztató könyvtárosokkal megvalósíthatók más, magasabb rendű szolgáltatások is. Elképzelhető, hogy a nyelvismerettel rendelkező könyvtárosok adott esetben fordításokat is vállaljanak a tanácsi és pártszervek számára.

A tájékoztatásnak mindig követelménye a pontosság és a gyorsaság, ám a tanácsi és tömegszervezeti vezetők esetében — fontos, nagyhorderejű döntésekről, tevékenységről lévén szó — különösen kiemelkedő szerepe van a *megbízhatóságnak*, a szakszerűségnek, s az esetek túlnyomó többségében a gyorsaságnak is. Mindezt csak akkor tudja a könyvtár megvalósítani, ha megfelelő tájékoztatási segédesszközök állnak rendelkezésére. A korszerű katalógusrendszer — vagyis az állomány sokoldalú, színvonalas feltárása —, a jól összeállított segédkönyvtár, a hazai és külföldi referáló lapok és más információs periodikák stb. mellett előtérbe kerülnek a házilag készített tájékoztatási segédletek. A *könyvtárban összeállított adattárak*, mutatók, cédulajegyzékek, a tájékoztatásokról vezetett nyilvántartás stb. szerepe nagyon fontos, mert ezek a már meglévő, rendszerint helyi igényekhez alkalmazkodnak; mikroanalitikus feltárára törekednek; naprakészek; sokrétűbbek, mint a központilag előállított segédletek; a könyvtáros is könnyebben kezeli őket — azaz: nagyon meggyorsítják a keresést, emelik a tájékoztatás színvonalát.

A tájékoztató szolgálat fejlesztésének egyik kulcskérdése a megyei *könyvtárak gépesítése*, technikai felszerelésük korszerűsítése. Főként a gépesítés ütemének fokozására lenne szükség; jelen esetben a gépi feldolgozás és adatfeltárás, valamint a sokszorosítás és másolás előnyeit emelnénk ki. A gépesítés a tájékoztatás hatékonyságának egyik számottevő biztosítója: az aktív tájékoztatás termékei így szélesebb körbe jutnának el, tartalmasabbak, szebbek, gyakoribbak lehetnének, a visszakereső tájékoztatást pedig alaposan kibővítené, felgyorsítaná. Gondolni lehet *másolatok készítésére* is, amiket ma még alig-alig kérnek a megyei könyvtáraktól, s azok nem is igen tudják teljesíteni ezeket a kéréseket.

A párt- és tanácsi vezetés színvonalas tájékoztatása elképzelhetetlen a többi információs szervvel, könyvtárral való együttműködés nélkül. Alapvető fontosságú a *könyvtárközi kölcsönzés* (nemzetközi méretekben is!), a szoros kapcsolat a Magyar Távirati Irodával és az újságokkal — főként a helyi lapokkal —, valamint a levéltárakkal, múzeumokkal, a Központi Statisztikai Hivatal helyi kirendeltségeivel. Tudjon a könyvtár a tömegszervezeti — elsősorban az MSZMP megyei bizottságai mellett működő — *archívumok tevékenységéről* is, hiszen sokszor az is nagy segítség a vezetőnek, ha felvilágosítást kap arról, hogy a kért információt hol, melyik intézménytől kaphatja meg. Előrelépés lenne, ha a megyei könyvtárak rendszeresen megküldenék egymásnak *tájékoztatási kiadványaikat*, a kis példányszámú sokszorosítványokat is. Nem volna haszontalan, ha bizonyos irodalomjegyzékeket, adatösszeállítókat is eljuttatnának a többi könyvtárhoz.

A tanácsi, párt- és tömegszervezeti vezetés tájékoztatási igényeinek színvonalas kielégítése nagy mértékben hozzájárulhat a *könyvtárak társadalmi rangjának emeléséhez*. A könyvtár hatékony társadalmi tényezővé válhat, ráirányíthatja a vezetők figyelmét saját problémáira is. Ha a vezetők látják, hogy gyors és pontos tájékoztatást kapnak, nő a szemükben a könyvtár tekintélye. Ha saját munkájukban tapasztalják a könyvtár hasznos segítségét, többre értékelik a könyvtáros munkáját is. S mindez kedvezően befolyásolja őket a könyvtárüggyel kapcsolatos véleményalkotásban, döntések meghozatalában. A párt, a tanácsok és a tömegszervezetek erkölcsi támogatása

a társadalom szélesebb rétegeit is a könyvtárak mellé állíthatja. S előbb-utóbb nő az anyagi támogatás is. (Amikor a Debreceni Megyei Könyvtár 1968 elején megkezdte a már említett tájékoztató jegyzék kiadását, csak stencil-gépen tudták azt sokszorosítani. Aztán az Egyetemi Könyvtár segítette, vállalta a jegyzék rotaprint eljárású sokszorosítását. Néhány hónap elteltével a megyei tanács vezetői, látván a jegyzék hasznát, lehetővé tették a könyvtár számára egy modern xerográfiai berendezés megvásárlását. 1968 októberében már üzemelt is a gép. A sokszorosítási gondok tehát 10 hónap alatt megoldódtak, növelni lehetett a példányszámot, kiterjeszthettük a tájékoztatást a gazdasági vezetőkre, valamint a vidéki párt- és tanácsi vezetőkre is, kiadhattuk a jegyzék éves kumulációját.) A tanácsi és pártszervek munkájának figyelemmel kísérése, igényeik számontartása még nehéz körülmények között is hamarosan magával hozza az erkölcsi és anyagi támogatás növekedését.

A megyei könyvtárak információs szolgálatának megerősítése, a tájékoztatói tevékenység tökéletesítése segíti a politikai és társadalmi vezetést erősödését, fejlődését, és ez azzal jár, hogy növekszik a könyvtár társadalmi súlya, rangja, s nagyobb társadalmi támogatásban is részesül.

Bényei Miklós

A tudományos és szakkönyvtárak helyzete a statisztikai adatok tükrében

Magyarországon tulajdonképpen csak 1953 óta folynak törekvések általánosan használható könyvtári statisztika kialakítására. Ennek a munkának számos nehezen leküzdhető, objektív akadálya van. Ilyen mindenekelőtt a könyvtári tevékenységek nehezen mérhető volta: mit tekintünk könyvnek? ki számít a könyvtár használójának? hogyan mérjük a tájékoztató tevékenységet? Világszerte súlyos problémát okoznak ma is ezek a régi eredetű kérdések, s a válaszok — többnyire csupán kompromisszumok — egy-egy országon belül is változóak.

A tudományos és szakkönyvtárak 1968. évi statisztikai adatgyűjtése

A legutóbbi adatgyűjtés a magyar tudományos és szakkönyvtárak igen nagy hálózatát összefogó 13 nagy könyvtári hálózatra, továbbá tíz nagy, hálózaton kívüli könyvtárra terjedt ki. A különböző kategóriákba sorolt könyvtárak eltérő számú kérdésre adtak választ. Az A-kategóriába 26 könyvtár került, a B-kategóriába azok, melyek bizonyos működési feltételeknek megfelelnek (a fenntartó szerv gondoskodik az üzemeltetés feltételeiről, a könyvtárt e célra alkalmazott vagy kijelölt személy kezeli, az állomány feltárt, s a könyvtár állományát a használók rendelkezésére bocsátja). A további könyvtárak a C-kategóriába kerültek. Míg az A- és B-kategóriába tartozó könyvtárak helyzetükre és működésükre vonatkozólag többféle adatot közöltek, addig a C kategóriájúak csupán évvégi állományadataikat adták meg.

Az adatgyűjtés eredményeit tartalmazó táblázatgyűjteményt (dr. Ekés Mihályné szerkesztésében) a Művelődésügyi Minisztérium 1970-ben tette közzé. Az adatok elemzését tartalmazó tanulmány sajtó alatt van.

A könyvtárak száma és megoszlása

Az 1968-as adatgyűjtés szerint Magyarországon 1708 tudományos és szakkönyvtár volt. Az említett 26 A-kategóriájú könyvtáron kívül 918 a B-, és 764 a C-kategóriába került. (Sajnos, az utóbbi két kategória elhatárolását célzó feltételek nem bizonyultak kielégítően egyértelműeknek, s ez az adatgyűjtés során problémákat okozott.)

A hálózatok közül adataink szerint a műszaki-termelési hálózat (830 könyvtár) és az orvostudományi (392 könyvtár) a legnagyobb. A felügyeleti hatóságok közül az Egészségügyi Minisztérium (392 könyvtár) és a Művelődésügyi Minisztérium (385 könyvtár) alá tartozott a legtöbb könyvtár.

A jelenleg érvényes gyűjtőköri együttműködési rendelet szempontjait tekintve a könyvtárak igen nagy többsége (1648) helyi jellegű szakkönyvtár, a 44 tudományági szakkönyvtár közül 21 akadémiai intézeti könyvtár. Az országos jellegű könyvtárak száma 16.

A tudományos és szakkönyvtárak legnagyobb része vállalati, üzemi, intézményi (983), illetve tanszéki, klinikai könyvtár (462).

A könyvtárak nagyságát tekintve csak az állomány mennyisége alapján lehetett csoportokat képezni, mivel a C-kategóriájú könyvtárakra vonatkozólag csak ez az

adat állt rendelkezésre. Eszerint a különféle állomány nagyságú könyvtárak száma az alábbi:

Az állomány (könyvtári egység)	A könyvtárak száma	Az A- és B-kategóriájú könyvtárak száma
1 000 alatt	436	149
1 001— 5 000	713	325
5 001—50 000	516	427
50 000 felett	43	43
Összesen	1708	944

Az A- és B-kategóriájú könyvtárakról számottevően több adat áll rendelkezésre, így e könyvtárak adatainak elemzése is lényegesen mélyrehatóbb lehet.

Az állománygyarapodás mennyiségét tekintve az e kategóriákba sorolt tudományos és szakkönyvtárak csaknem harmadában az évi gyarapodás 200 könyvtári egység alatt maradt. Ez a kép azonban nem olyan rossz, mint amilyennek első pillantásra tűnik: sok olyan specializált könyvtár van, amely évente 200 (jól kiválasztott) dokumentum beszerzésével ki tudja elégíteni a vele szemben támasztott legfontosabb igényeket.

Az állománygyarapításra fordított összeget feltáró adatokból viszont az derül ki, hogy 128 könyvtár 1968-ban, az új gazdasági mechanizmus első évében 5000 Ft-nál kevesebbet fordított állományának gyarapítására. Ugyanekkor 53 könyvtárnál ez az összeg meghaladta a félmilliót, közülük 19-nél az egymillió Ft-ot. A „milliomos” könyvtárak közt két üzemi és három kutatóintézeti könyvtárt is találunk.

A könyvtárak dolgozóinak számát vizsgálva azt találjuk, hogy e 944 könyvtár közül 299-ben nincs könyvtáros, 165 pedig részfoglalkozású munkaerővel dolgozik.

A könyvtárak helyzetére és működésére vonatkozó adatok alapján — nagyon óvatosan — tehetünk néhány észrevételt. Így például 1968-ban átlagosan körülbelül ezer kötetes állományra egy részfoglalkozású, 4—5 ezer kötetesre egy főhivatású könyvtáros jut. Az állománygyarapodás mennyiségét vizsgálva az évente kb. 300 dokumentumot beszerző könyvtárakra számítható a könyvtárban egy, az évi 1000 kötettel gyarapodókra 3—4 főfoglalkozású könyvtáros. A kölcsönzési adatokat számítva (bár ezek alkották a statisztikai adatgyűjtés legnehezebben összevethető részét) kb. 5—600 kölcsönző jut egy főfoglalkozású könyvtárosra. Természetesen minden esetben igen nagy eltéréseket is tapasztaltunk, s az eredmények semmiképpen sem tekinthetők valamiféle normatívnak. (Statisztikai adatok önmagukban egyébként sem alkalmasak egyetemes érvényű normák felállítására.)

Működési adatok

Az adatszolgáltató 1708 könyvtárban az 1968. év végén a leltári állomány 25 758 079 könyvtári egységet tett ki. E dokumentumoknak több mint a fele könyv volt, ugyanakkor csaknem egyharmada különféle „nem hagyományos” dokumentum-típusokból tevődött össze.

A könyvtárak 1,5%-a került az A-kategóriába, de ezekben található a leltári állomány 59%-a, s az A- és B-kategóriájú könyvtárak együttese az összes állomány 92%-át tartalmazza.

Az állomány dokumentum típusok szerinti összetétele igen nagy eltéréseket mutat a különféle könyvtáraknál. Így például amíg az összes könyvtár állományának 11%-a folyóirat, addig az orvostudományi hálózatban ez az arány 32%. A tudományegyetemek tanszékeken, az állam- és jogtudományi, valamint a bölcsészettudományi tanszékeken az állomány csaknem 90%-a könyv, ugyanakkor a természettudományi tanszékeken ez az arány 60% körüli.

Az A- és B-kategóriába tartozó, összesen 944 könyvtár állománya 1968-ban mintegy 1,3 millió könyvtári egységgel gyarapodott. Eszerint az év végi állomány 5,4%-a ebben az évben került beszerzésre. Említésre méltó, hogy a gyarapodásnak csak 44%-a könyv.

Ugyanezen könyvtárak 1968-ban összesen csaknem 133 millió Ft-ot fordítottak állományuk gyarapítására. E szempontból az alábbi könyvtárak bizonyultak legnagyobbak:

Országos Műszaki Könyvtár és Dokumentációs Központ	5 953 887 Ft
Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára	5 135 000 Ft
Budapesti Műszaki Egyetem Könyvtára	3 754 878 Ft
Pécsi Orvostudományi Egyetem Könyvtára	2 201 062 Ft

Nehézipari Műszaki Egyetem Könyvtára	2 058 062 Ft
Országos Széchényi Könyvtár	1 875 622 Ft
Debreceni Orvostudományi Egyetem Könyvtára	1 875 528 Ft
Chinoin Gyógyszerárugár Műszaki Könyvtára	1 847 926 Ft

A vételt sok esetben kiegészítő nemzetközi kiadványcserében az Országos Széchényi Könyvtár és a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára járt az élen.

Végül néhány szót a könyvtárosokról. Összesen 480 könyvtárban 2037 főfoglalkozású alkalmazott dolgozott. Ezekhez járult egyrészt 274 részfoglalkozású könyvtáros, másrészt 706 nem könyvtári (vagy dokumentációs) munkakörben foglalkoztatott dolgozó. Az utóbbiak száma természetesen elsősorban a nagy könyvtárakban magas, és arányuk — úgy tűnik — növekszik.

A főfoglalkozású szakalkalmazottak csaknem fele (975) felsőfokú iskolai végzettségű, s több mint negyede (572) egyúttal felsőfokú könyvtárosi szakképzettséggel is rendelkezik. Viszonylag magas a könyvtárosi szakképzettséggel egyáltalán nem rendelkezők száma: 677, a főfoglalkozásúak csaknem harmada.

Az 1968-as statisztika tapasztalatai

Ez év májusában a Könyvtártudományi és Módszertani Központ rendezésében a tudományos és szakkönyvtárak vezetői, illetve statisztikáival foglalkozó munkatársai értékelték az 1968. évi statisztikai adatokat, és észrevételeikkel segítették a jelenlegi statisztikai rendszer megjavítását. Többen a könyvtárak kategóriába sorolásának pontosabbá tételére, mások az adatgyűjtés előkészítésének fontosságára hívták fel a figyelmet. Csaknem minden hozzászóló utalt a fennálló terminológiai pontatlanságokra és nehézségekre. Élénk vita alakult ki arról is, hogy a tudományos és szakkönyvtárak statisztikai adatgyűjtését a jövőben milyen időközönként volna célszerű elvégezni.

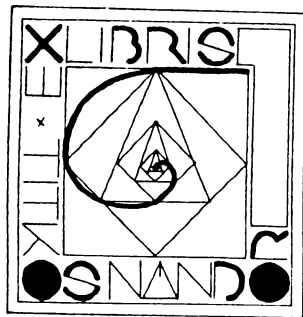
Sárdy Péter

Nemzetiségi könyvtárosok továbbképzése

A Pest megyei Könyvtár és a Könyvtártudományi és Módszertani Központ júniusban közös továbbképzést szervezett a német és a szlovák nemzetiségi könyvtárosok részére. A konferencia keretében lebonyolított továbbképzés célja a két nyelvterület irodalmi hagyatékának és mai irodalmának bemutatása volt, továbbá tájékoztatás az állami támogatásból beszerzett német, illetve szlovák könyvekről. A konferencián a Pest megyei könyvtárosokon kívül Borsod, Fejér, Komárom, Nógrád és Veszprém megyék nemzetiségi könyvtárosai is részt vettek. Az első napon dr. Mándy Antal, az ELTE német tanszékének tanára tartott előadást a német irodalomról, majd Szende Béla, a pécsi tanárképző főiskola adjunktusa adott tájékoztatást a nemzetiségi községekbe központilag szétküldött könyvekről.

A második napon Sziklay László, az Irodalomtudományi Intézet főmunkatársa mutatta be a szlovák irodalom fejlődését, majd Gyivicsán Anna, a Művelődésügyi Minisztérium nemzetiségi osztályának helyettes vezetője ismertette a szlovák lakta falvakba küldött könyveket. Az előadásokat mindkét alkalommal élénk vita követte. Többen bírálták a könyvellátás jelenlegi rendszerének hibáit. A Könyvtárellátó képviseletében Mihályi Imre válaszolt a felmerült prob-

lémákra. Urosevics Daniló, a KMK nemzetiségi előadója az igények felkeltésének és az irodalom népszerűsítésének módszereiről szövelt, majd válaszolt a vitában elhangzott észrevételekre. A tanácskozás egyik legfőbb tanulsága, hogy a jövőben rendszeresebbé és tervszerűbbé kell tenni a nemzetiségi könyvvállomány fejlesztését, és az ehhez szükséges fedezetet a helyi erőforrásokból kell előteremteni. A továbbképzésnek ezt a formáját a jövőben más megyékre is ki kell terjeszteni, és gyakrabban kell módot találni arra, hogy a nemzetiségi könyvtárosok gyakorlati problémáikat ilyen fórumon vitathassák meg. (B. J.)

Urbán László ex librere

Iskolai könyvtárépítés elvi-pedagógiai alapon

Egyetlen könyvtár sem határozza meg önállóan azt a szükségletet, amelyet kielégít. Így az iskolai könyvtárnak is az iskolához, az iskola feladatköréhez kell igazítania egész tevékenységét. Az a feladata, hogy a tanulókat, pedagógusokat az oktatás folyamatában szükséges és felhasználható könyvekkel lássa el.

Ezekből a követelményekből természetesen következnek, hogy funkcionálisan illeszkedik be az iskola tevékenységébe, s ez a kapcsolódás jól elhatárolja az iskolán kívüli kulturális tevékenység más területétől. A modern szocialista iskolában a pedagógus által vezetett oktatási folyamat marad a tevékenységek központjában, de egyre jobban érvényesül benne a tanulói aktivitás, az egyéni érdeklődés s az egységes oktatási-nevelési követelményeken kívül a differenciálódás is. Az osztályfoglalkozás s a csoportos és egyéni munka szervesen kiegészíti egymást. Az iskolában folyó nevelői, tanulói tevékenység rendszere miatt az iskolai könyvtár kettős jellegű: A nevelők számára pedagógiai kézikönyvtár, amely tartalmazza az alapvető pedagógiai és tantárgyi szakanyagot, így fontos eszköze a szemléltetésnek s annak, hogy a nevelők lépést tarthassanak szaktárgyuk fejlődésével. Az ifjúsági állomány könyvei és szolgáltatásai az oktatás és tanulási folyamatában szükséges és felhasználható könyvekkel segítik a tanulókat. A pedagógusok számára a mindennapi „munkaeszközök” magában foglaló könyvtár, a tanulók számára pedig az önálló ismeretszerzés forrása és műhelye. Ezért helyezkedik el a könyvtár ott, ahol az iskola funkcionális rendszerének tengelyei találkoznak.

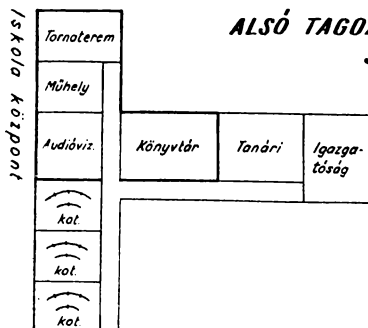
Nem kevésbé fontos a távlati tendenciák keresése. A futurologiai vélekedések és kutatások sokféleségében és ellentmondásaiban kétségtelenül van egy fix pont: a permanens önképzésre, önnevelésre képesnek és késznek kell lennie a jövő emberének. Az iskolának tehát nem lehet fontosabb feladata, mint az erre való felkészítés. A könyvtár vonatkozásában az annyit jelent, mint a tanulót képessé tenni arra, hogy a könyvet önképzésének eszközeként igényelje, akarja és tudja használni. Az iskola tevékenységi rendszerében erre a feltételek potenciálisan megvannak. A megoldás módozataira az iskola tevékenységi területeit módosító, átalakító pedagógiai kutatások, kísérletek fognak választ adni.

Talán az eddigiekből is kitűnik az iskolai könyvtárak és a közművelődés gyermek- és ifjúsági könyvtárainak funkciója és szolgáltatásai közötti azonosság és különbség. A két könyvtártípus tevékenysége egymást szervesen kiegészíti. A tanulók önképzési szükségének és az önképzés eszközszerének kialakítása során a tanórához kapcsolódó, a pedagógus által vezetett tevékenység az alap, amelyre és amely köré épül az iskolán belüli és iskolán kívüli öntevékeny olvasás. Az iskolai könyvtárak szolgáltatása pedagógiai szempontból tudatosan szervezett tevékenység, amit befolyásol, motivál a tanulók érdeklődése, de lényegében mindig az oktatási és nevelési célkitűzéseknek alárendelt, azok érdekében szervezett és irányított folyamat.

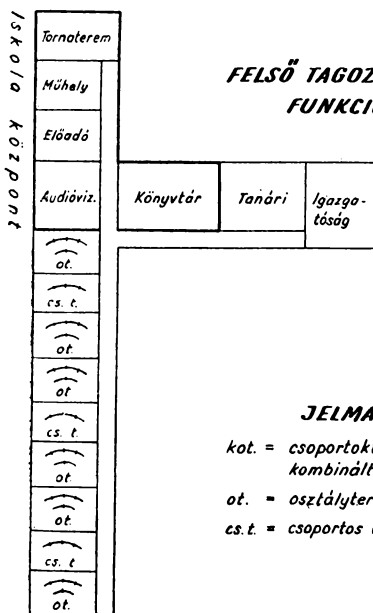
A fentiekkel körvonalaztam azt az elvi, pedagógiai alapot, amelyből kiindulva fejtem ki véleményemet a jövő iskolaépítésének az iskolai könyvtárakat érintő két problémájáról. Az első kérdés az: hol helyezkedik el a könyvtár az iskola tevékenységi rendszerében. Az iskolaépület tervezését nem lehet elvonatkoztatni az oktatási rendszer sajátosságaitól. A kapitalista országok iskolaépület-terveinek adaptációjánál föltétlenül tekintettel kell lenni arra, hogy az milyen mértékben szolgálja a tömeges oktatás követelményeit. Az olyan iskolatervet, amely az uralkodó osztály kiváltságos gyerekeinek luxuskörülmények között való csoportos, illetőleg egyéni oktatására készült, változtatás nélkül nem lehet átvennünk még akkor sem, ha luxus építkezésekre volna is lehetőségünk. Iskoláinkat olyan funkcionális elrendezési elv szerint lehet megtervezetni, amely alkalmas a tömeges és a csoportos oktatásra, de az egységes oktatási követelmények mellett a differenciációt is lehetővé teszi. A nagylétszámú tanulócsoportok befogadására is alkalmas tantermek mellett előadó és csoportfoglalkoztató helyiségekre van szükség. A könyvtár: az osztály- a csoportfoglalkozás és az egyéni tanulás — középiskolás fokon esetleg a kutatás — helye. Ezekon kívül a pedagógusoknak is lehetőséget nyújt a tanórára való felkészülésre. Úgy gondolom, hogy az itt látható skéma ezeknek a követelményeknek teljes mértékben megfelel. Jobban érvényesíti a hazai oktatásügy sajátosságait és lehetőségeit, mint a Kiss István építész és kutatócsoportja által összeállított tanulmányterv (Iskolaépítés I—V. kötet, Bp. 1968. Megtalálható az OPKM-ben), amit lényegében igen értékes tanulmánynak tekintek. Nagy kár, hogy pedagógiai kutatócsoport nem foglalkozik ezzel a témával.

A modern iskolai könyvtár kiépítését a mi viszonyaink között én sokkal optimistábban szemlélem, mint Sallai István: A jövő iskola építése és az iskolai könyvtár c. nagyon figyelemreméltó cikkében teszi. (Könyvtáros, 1970. 3. sz.) Iskoláink funkciói

I. ALSÓ TAGOZATI FUNKCIONÁLIS SZKÉMA

II. FELSŐ TAGOZATI ÉS KÖZÉPISKOLAI FUNKCIONÁLIS SZKÉMA

JELMAGYARÁZAT

- kat. = csoportoktatásra is alkalmas kombinált osztályterem
 ot. = osztályterem
 cs. t. = csoportos oktatás terme

tisztázottak. A módszerek, az eljárás módok vannak átalakulóban, s ennek az alapelvét, tendenciáit világosan látjuk. A tanulók aktivitását kell sokkal nagyobb mértékben érvényesíteni, fenntartva a kollektív oktatási formák, módszerek kereteit. A flexibilitás elvének érvényesítését az építésben én korántsem tartom olyan fontosnak, mint Kiss István és kutatócsoportja, sőt a vonatkozásában teljes mértékben elhanyagolhatónak tekintem. Sallai István cikének lemondó hangjával nem tudom azonosítani magamat. Ennek elfogadása ugyanis azt jelentené, hogy az oktatás fejlesztésére, korszerűsítésére a közeljövőben aligha lehetne számítani. Tehát várjunk vele addig, amíg minden iskolaépületünk korszerű lesz? A korszerűség elvének érvényesítését az oktatásban a mai valóság talaján kell elvégeznünk. Modern oktatás a „konzervatív felfogást tükröző” iskolaépületeinkben is lehetséges, az új, modern épületekben természetesen színvonalasabban. Meglévő iskoláinkban is lehet korszerű könyvtárakat létrehozni, amit a pártucát iskolai mintakönyvtár is példáz.

A másik vitakérdés az egyetemes kulturális központ vagy bázis és az iskola viszonya. A modern város-

tervezésnek ez kétségtelenül egyik nagyon fontos területe, amit nevelési szempontból nem lehet figyelmen kívül hagyni. Az iskolának elsődrendű érdeke, hogy a nevelést befolyásoló tényezők hatásrendszerébe beilleszkedjék, segítse és használja fel azt és járuljon hozzá a bővüléséhez, állandó fejlődéséhez. Itt kölcsönhatásos kapcsolatról van szó. Amikor ezt hangsúlyozom, akkor a gazdaságos építkezés szempontjait alárendelt jelentőségűnek tartom. Azzal a felfogással vitatkozom, hogy csak ezért jöjjön létre, valamint azzal is, hogy az iskolában olyan művelődési lehetőségek legyenek (városokban), amelyek nem az ifjúság nevelésével, illetve a felnőttek oktatásával s a permanens neveléssel kapcsolatosak. Véleményem szerint az iskola és iskolán kívüli nevelés kettéválasztását nem az ilyen szervezeti forma szünteti meg. A szétválasztás a permanens önképzés és önnevelés iskolai megalapozásával és az ilyen jellegű társadalmi szükségletek állandó növekedésével, valamint a lehetőségek megteremtésével szűnik meg.

Az oktatás, a nevelés intim jelenség, amelyhez hasonló az emberi erő kulturális hatások komplexusában aligha található. Vannak olyan mozzanata, amelyek nem kerülhetnek közszemlére, csak két emberre, a pedagógusra s az éppen adott esetben szereplő gyermekre tartoznak. Egy, a társadalmi szükségletek természete miatt dinamikus művelődési központ semmiképpen sem kedvez az intim környezetnek, s nem alkalmas a bensőséges emberi kapcsolatok kiépítésére. Az olyan szervezeti felépítésű kulturális góc, amelyben a mozi, a sportkombinát, a múzeum, az étkezdé stb. egy egy-

séget képez, még akkor is, ha élén az iskola igazgatója áll, nagyon megzavarja az iskolának nemcsak hagyományos, hanem távlati funkcióját is. Ezek leszögezése mellett viszont fontosnak tartom, hogy a művelődési egységek között szoros kapcsolat épüljön ki, koordinálják tevékenységüket saját funkciójuk károsodása nélkül. Kétség-telenül ezek hosszabb időre szóló feladatok, amelyek között első helyen, a mai ten-nivalóink között szerepelnek az iskola és a közművelődési könyvtárak gyermek és ifjúsági szolgálatának azonnali összehangolása és koordinált telepítése. Azonnal meg-valósítható és megvalósítandó, hogy az új városi lakótelepeken az iskolai könyvtár területi ifjúsági könyvellátást is végezzen, illetőleg az iskolákban a közművelődési szervek is létesíthessenek könyvtárat a gyermekek és az ifjúság számára. Szerintem ez a telepítés a fejlesztés, a szolgáltatások koordinációja és nem „a gyermekkönyvtár — iskolai ifjúsági könyvtár egészséges könyvtári integrációja”, amely a társadalmi szükségletekkel rendelkező könyvtárak funkciójának összekuszálását vonná maga után, s a mi viszonyainkat, a jelenlegi fejlődési adottságainkat figyelmen kívül hagyva, egyik vagy másik típus elsorvasztásával, visszaszorításával járna. De vajon ki akar-ja ezt?

Dr. Arató Ferenc

A HVDSZ könyvtárai

A könyvtári ellátás szempontjából a Helyiipari és Városgazdasági Dolgozók Szak-szervezete is a „nehéz” területek közé tartozik. Dolgozóinak többsége szétszórtnak, kis létszámú munkahelyeken dolgozik, s így ezekben — néhány kivétellel — nem is beszélhetünk könyvtári ellátásról, inkább csak a könyvellátás szót használhatjuk.

A könyvtári szervezet

A budapesti dolgozók könyvellátásáról (most csak erről szólunk, mert a vidéki munkahelyek könyvtárai az SZMT hálózatokba tartoznak) a budapesti bizottság köz-ponti könyvtára gondoskodik.

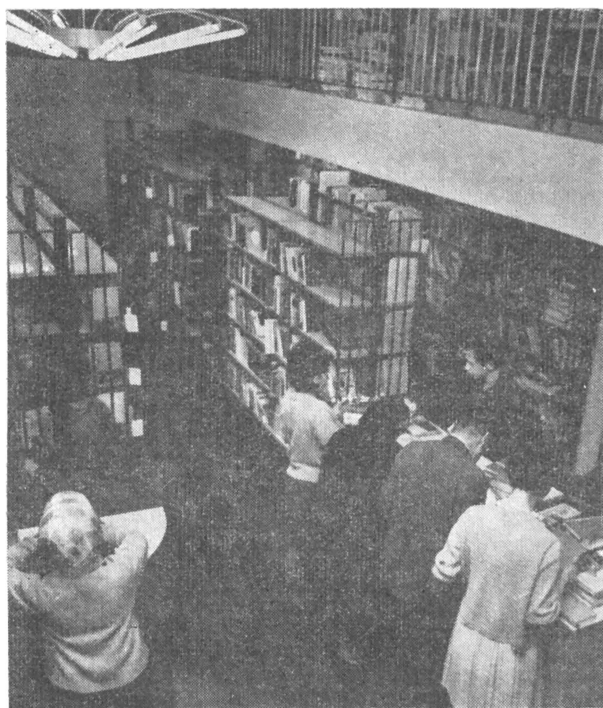
A hálózatban 15 önálló könyvtár van, 5-ben főfoglalkozású, 7-ben tiszteletdíjas, 3-ban társadalmi munkás könyvtáros dolgozik. A letéti könyvtárak száma 50, a to-vábbi kölcsönzőhelyek száma 633 (!). A kölcsönzőhelyek a vállalatok telephelyein vannak, ezek az önálló és a letéti könyvtáraktól kapják a könyveket. A hálózatnak ez a bosszantó elaprózottsága okozza a legnagyobb gondot.

A központi könyvtár rendszeresen eljuttatja az új könyveket a letéthyelyekre, igen élénk a könyvek cseréje is. Évek óta legalább negyedévenként kapnak új könyvet, illetve cserélik állományuk egy részét a letéti könyvtárak. De a gyakoribb csere sem ritka. A telephelyi könyvcseré már természetesen esetlegesebb.

1969-ben a szakszervezethez tartozó dolgozók 37,4%-a iratkozott be valamelyik könyvtárba, illetve könyvkölcsönzőbe, s az olvasók 215 347 kötet könyvet kölcsönöztek. Egy olvasó kezében évi átlagban 8,5 kötet fordul meg. Ez a szám nem mutat az olvasók élénk érdeklődésére, de nagyobb aktivitásra az ilyen jellegű könyvtári ellá-tottság mellett nem is lehet számítani. A helyiipar dolgozói nem tartoznak a társa-dalom legfejlettebb, legszervezettebb, legigényesebb és legöntudatosabb rétegéhez. Ezért fel lehet tenni a kérdést: valóban kevés-e, ha egy kéményseprő, díjbeszedő, fodrász, takarítónő, varrónő, cipész vagy házkezelőségi dolgozó évente 8 könyvtári könyvet olvas. S ehhez hozzászámítjuk, hogy más forrásból is olvashatnak még, és hogy e dolgozókat — csakúgy mint a többieket — más irányú kulturális hatás is éri a televízió, rádió vagy a színházakon, mozikon keresztül, kérdés, hogy feltétlenül elégedetlenségnek kell-e lennünk? Azt hiszem, nem. Persze nem szabad abban a hitben ringatnunk magunkat, hogy az ilyen kis könyvgyűjteményekből való olvasás a könyv-tárhasználat magasabb fokú tájékozódási, könyvválasztási formáját biztosítja. E „könyvtári” olvasókat nem lehet ugyanúgy megítélni, mint a valóban sokirányú szolgáltatást nyújtó *valódi könyvtárak* olvasóit. De valószínű, hogyha a könyvet nem juttatnánk el közvetlen közelükbe, nagyrésztük a jelenleginél is jóval kevesebbet olvasna.

A központi könyvtár

A KPVDSZ-é mellett ez a második olyan központi könyvtár, amely megnyitotta kapuit a lakosságnak, és helyi nyilvános könyvtári tevékenységet folytat. Kluböve-zetében lehetővé teszi a folyóiratolvasást, az olvasók rendelkezésére bocsátja gazdag kézikönyvtári állományát és kölcsönöz. Sajnos, a szükséges munkaerő hiányában csak heti 2 alkalommal 3—3 órát tart nyitva és éppen ezért semmiféle propagandatevé-

A HVDSZ központi könyvtára

kenységet nem folytat a könyvtár használata érdekében. 446 felnőtt olvasója van, akik 1969-ben 14 492 könyvet kölcsönöztek.

A központi könyvtárban hatan dolgoznak, 4 könyvtáros, továbbá egy gazdasági adminisztratív ügyintéző és egy takarítónő (kézbesítő). Az egyik könyvtáros végzi a helyi olvasószolgálati tevékenységet is. A létszám valamivel magasabb, mint általában a szakszervezeti központi könyvtárakban, de ilyen szétosztott hálózatban kisebb létszámmal nem is lehetne tisztes munkát végezni. Itt pedig nagyon lelkiismeretes hálózati tevékenység folyik.

A hálózati központ — mint ahogy arról már szó volt — nagy súlyt helyez a rendszeres könyvcserekre. Mint letétadó központnak ez az egyik legfontosabb feladata. A könyvtárosok képzése, továbbképzése is gondoskodásának középpontjában áll. Ennek eredménye, hogy a hálózat 5 főfoglalkozású könyvtárosa közül 4 már megszerezte a középfokú vég-

zettséget két tiszteletdíjas könyvtárossal együtt. A társadalmi munkások számára rendszeresen tartanak alapfokú tafolyamokat, vagy a szakszervezetek budapesti bizottsága által szervezetteknek küldik el őket. Továbbképzésükről a könyvtárosok akadémiajában havi egy előadása keretében gondoskodnak. Az idén két témakörből: az olvasás, az olvasásra való nevelés kérdéseiről és a mai magyar irodalomról tartottak a könyvtárosoknak előadásokat. Jó, hogy egy-egy témakör előadásait mindig azonos személyekre bízzák (Tunkli László és Czine Mihály), így szorosabb kapcsolat alakul ki a hallgatókkal, s azok szívesebben járnak el az előadásokra. A központi könyvtár közreműködésével évente egyszer a vállalati központokba összehívják a telephelyi könyvtárosokat továbbképzés, az időszéri munkafeladatok megbeszélése céljából. A könyvtárosok tájékozottságát segítik elő azzal is, hogy a központi könyvtár minden letéti könyvtáros számára előfizeti a Könyvtárost, valamint évente egyszer-kétszer maguk is kiadnak Könyvtári Híradót a hálózatot leginkább érdeklő kérdésekről.

A propaganda

A propaganda a színvonalasabb könyvajánlás segítéséről sem feledkezik meg. Okosan, nem maguk csináltatnak propagandaanyagokat, hanem előfizetik az Eseménynaptárt minden letéti könyvtárnak, melyek annak anyagát részben szétosztják a telephelyi könyvtárak, részben pedig vándoroltatják a telephelyek között. Ennek is köszönhető, hogy a hálózatban 1969-ben 689 kiállítást rendeztek a könyvtárak. Azoktól a hálózati központoktól (Vegyész, Textiles, Építők stb.) pedig, amelyek maguk állítanak elő plakátokat, röplapokat, könyvjelzőket stb., megvesznek egy bizonyos mennyiségű kész propagandaanyagot.

A szovjet jubileumi olvasómozgalomban 453 olvasójuk vett részt. Szép eredményüket bizonyítja, hogy 3 könyvtáros kapott tárgyjutalmat, a központi könyvtár vezetője pedig egyhetes szovjetunióbeli utazáson vehet részt.

A szakszervezet által meghirdetett országos jubileumi szocialista brigádvételkedő segítésére is felkészítették a könyvtárakat, és felkészült rá a központi könyvtár is. Biztosították a szükséges könyveket, kézikönyveket, s ezekről irodalomjegyzéket készítettek. Sokan éppen ennek kapcsán kerültek a könyvtárral kapcsolatba.

1969-ben versenyt hirdettek a könyvtárak munkájának javítására. Versenyfel-

hívásuk sokoldalú, a könyvtári munka minden lényegesebb területére kitér. Feltehetően nagyobb fellendülést eredményezett volna a könyvtári munkában, ha annak idején a legmagasabb díj összegét nem mindössze 500 Ft-ban állapítják meg.

Kapcsolat a fenntartókkal, anyagi ellátottság

A szakszervezeti bizottságok, vállalati, intézményi vezetők és a központi könyvtár szerződésben rögzíti a könyvtárak fenntartásával kapcsolatos feladatokat, s ezt a megállapodást minden választás alkalmával megújítják. Helyes gyakorlat, de természetesen nem oldja meg azt a szinte minden szakszervezeti könyvtárhálózatra jellemző közös gondot, hogy a szakszervezeti bizottságok nem ismerték fel az olvasásban rejlő nevelőerőt és azon felül, hogy — igen pontosan — befizetik az előírt, dolgozónkénti 5 Ft-os hozzájárulást, nem segítik, nem támogatják megfelelően a könyvtárak tevékenységét. Próbálkozások ennek megváltoztatására is vannak. A szakszervezeti bizottsági titkári értekezleteken napirendre tűzik a könyvtári munkát, és szinte munkahelyenként sorolják fel a problémákat. A tapasztalatok szerint bevált ez a módszer. Néhány szakszervezeti bizottság sokkal komolyabban kezdett el foglalkozni a könyvtárosok tevékenységével, s ez azonnal észrevehető volt a könyvtárak munkájában, pl. a VIII. és a XIII. kerületi Ingatlankezelő Vállalatnál.

Nagy gondot fordít a központi könyvtár az állományvédelemre, a technikai, adminisztratív munkák pontosságára is. Talán túlzottan is sok idejük, energiájuk megy el a könyvtárosok cserélődése következtében elég gyakori átadó leltározásokra. Jó lenne, ha ezt a munkát a szakszervezeti bizottságok a maguk hatáskörében bonyolítanák le.

A munka eredményességét veszélyezteti, hogy a központi könyvtár 1968-as 250 000 Ft-os könyvbeszerzési kerete 1969-ben *érthetetlen módon 106 000 Ft-ra csökkent* a költségvetésben (póthitelt 42 000 Ft-ot kaptak) és ugyanennyi, vagyis 106 000 Ft az idei költségvetési előirányzatuk is. Így a legnagyobb erőfeszítések árán sem tudják az új, friss könyveket a több mint felére lecsökkent beszerzési keretből megvenni. Azt hiszem, nem kell különösebben bizonygatni, hogy az ilyen jellegű könyvellátási rendszerben, ha lehet, még fontosabb az újdonsággal való folyamatos könyvellátás. Itt kell megjegyezni, hogy a gyorsabb könyvcserét elősegítené, ha a központi könyvtár erre a célra gépkocsival rendelkezne. A kiterjedt hálózat indokoltá teszi ezt az igényt.

A könyvtárosok

A letéti könyvtárosok közül 21 kap 100—300 Ft-os tiszteletdíjat, a többi társadalmi munkás, és ezeknek kell gondoskodniuk sokszor 10—12 munkahely könyvellátásáról, a cserék lebonyolításáról, amellet, hogy saját munkahelyükön a kölcsönzési feladatokat is ellátják.

Az igazán áldozatos munkát végző könyvtárosok megbecsülését szolgálta, hogy az 5—10 éve, illetve annál régebben dolgozó könyvtárosokat pénzjutalomban részesítették, emléklapot és jelvényt adtak nekik. Hogy nem is kevés az igazán ügyszerető könyvtáros, mutatja, hogy 24-en részesültek a megbecsülés e jelképében.

*

A HVDSZ budapesti könyvtári hálózata a központi könyvtár erőfeszítései révén, adottságaihoz képest tiszteletreméltó eredményeket tud felmutatni.

Mégis szükséges, hogy a szakszervezet és a központi könyvtár a gazdaságosabb és főleg a hatékonyabb könyvtári ellátás megoldása érdekében keresse az új utakat: hogyan, milyen módon, hol lehetne nagy, megfelelő könyvválasztékot, folyóiratolvast, helybenolvasást, zenehallgatást nyújtó intézményeket létrehozni.

Gerő Zsoltné

Kazincbarcikai látogatás

Kazincbarcikai barátom első dicsekvő szavai az új művelődési központról és a benne levő városi könyvtárról szóltak. Igazán megérte, hogy pihenőnapra szombat délutánom egy részét a könyvtárban töltöttem. A művelődési központról nem írok, azt azonban megmondom, hogy építészeti, kivitelezésében szép, funkcióját és a korszerű népművelés elképzeléseit tekintve — szerintem — már ma is elavult.

A könyvtár nagy szabadpolcos övezettel, kényelmes, jól felszerelt olvasóteremmel, ideális munkaszobákkal, jó könyvanyaggal és esztétikus környezettel rendelkezik. A könyvtáros látogatót mégsem ezek a külső jegyek ragadják meg, hanem elsősorban a munka, amit itt végeznek. Már 6—8 évvel ezelőtt is megszokott volt, hogy Kazincbarcikán a járókelő mindenhol — parkban, vendéglőben, trafikban stb. — a könyvtárt népszerűsítő feliratokkal találkozott. Az is, hogy a könyvtár katalógus rendszere olyan sokrétűen tárja fel anyagát, hogy talán már sok is. De a régi kis helyiségben egy sereg könyv, dokumentum mégis rejtve maradt az eldugott polcon, egymásra ömlesztve vagy éppen — helyhiány miatt — a könyvtáros otthonában. Az új, szép könyvtárban most minden a helyére került: nem győztem csodálni a tájékoztató apparátus nagyságát és mélységét, a szabadpolcon levő könyvek jó állapotát, a színvonalas és alaposan feltárt helyismereti gyűjteményt. Az volt az érzésem, hogy Kazincbarcikának nincs olyan köve vagy kövezetlen járdája, amelyről a könyvtár percek alatt ne tudná a szükséges tájékoztató dokumentumokat az érdeklődő rendelkezésére bocsátani, nincs a könyvtárnak olyan állományrésze, amelyet 6—8 szempontból feltárva ne találhatna meg az olvasó. (Nem mondom, ha köztözködő kedvemben lennék, kifogásokat is emelhetnék: elsősorban talán a szelektálás hiányát éreztem a helyismereti gyűjteményben, a katalógusokban stb. De hangsúlyoznom kell, jelentéktelennek tartom a hibákat.)

Igen, ilyennek kell lennie a modern könyvtárnak. Így megalapozva és felkészülve a mind nagyobb tartalmi feladatokra. A hat főfoglalkozású és tíz részfeladalkozású dolgozóból álló munkatársi gárdára, s különösen vezetőjére, Papp Attilára gondolva óhatatlanul a nagy fo-

cisták jutottak az eszembe — a labda szerelmesei. Papp Attila a „labda” örök szerelmesei közé tartozik hatalmas energiájával, áldozatvállalásával, a magánélet feladásával és némi aszkétikus mentalitással.

Profánnak hathat az olvasó számára összehasonlításom, de aki veszi a fáradságot és végignézi a könyvtár tevékenységét, széles skáláját és hatását Kazincbarcika városra, első kérdésként csak ez merülhet fel benne: „Hogyan lehet ezt ötvenévesen, városi könyvtárigazgatóként mindössze 2700 Ft-os alapfizetésért tenni? Hogyan lehet két vaskos kötet helytörténeti bibliográfiát összeállítani és kb. 18 kötet helytörténeti anyagot összegyűjteni, újságkivágásokból, saját készítésű fényképekből stb. — miközben ezt a sokrétű könyvtári tevékenységet sem anyagilag, sem erkölcsileg nem honorálják?”

Holott aki tudja, milyen nehézségekbe ütközik az olvasás népszerűsítése az új lakótelepeken, illetve városokban, annak már az is sokat mond, hogy Kazincbarcika a városi könyvtár jövőtől olvasó várossá vált. S ebben része van annak, hogy a könyvtár igazi tájékoztató központtá fejlődött: Ha azt akarod tudni, hány kiló a testsúlyod, mikor indul Ózdra vonat, mikor építették a Tavaszköz 1. számú házat, ki tervezte stb., és milyen lesz húsz év múlva (legalábbis a város által jóváhagyott fejlesztési terv szerint) Kazincbarcika: fordulj a könyvtárhoz, és míg helyben megméred magad, a választ is megkapod.

Elünk egymás mellett, néha példaképeket keresünk, és sokszor elmondjuk, hogy a példaképek korszaka lejárt. Pedig nem. Papp Attila Kazincbarcikán az. Talán maga sem tudja, hogy mikor nyolc éve először jártam ott, barátom az utcán egyszerre megállított és rámutatott egy sovány férfire: tudod, ki ez? Kollégád és a hivatástudat, munkaszeretet élő példaképe Kazincbarcikán, őt mindenki ismeri.

Csupán azért írtam e néhány sort, hogy ismerjük meg egy kicsit a Kazincbarcikai Városi Könyvtár munkáját, meg azért is, hogy gratuláljak neki és munkatársainak, s munkájukhoz további sok sikert kívánjak. Sikert, de úgy, hogy az anyagi és erkölcsi megbecsülésben is jelentkezzék.

Maruszkai József

A kulturális forradalom leglényegesebb része ma a közművelődés.

Aczél György

A hiányzó 14 ezer négyzetméter

A közművelődési könyvtárak elhelyezése Pest megyében*

Megvizsgáltuk 40 Pest megyei település könyvtári ellátottságát, nevezetesen azt, hogy a községi vagy a járási-városi könyvtár jelenlegi négyzetméterben mért alapterülete hány százaléka a Művelődésügyi Minisztérium telepítési alapelveiben előírt normáknak. Ezeket a normákat azonban — a Könyvtártudományi és Módszertani Központ gyakorlata alapján — részletesebb bontásban és a járási, illetve a körzei könyvtárak esetében kiegészítésekkel alkalmaztuk. Normáink nagyjából megegyeznek azokkal, amelyeket legutóbb tett közzé *Sallai István* a Könyvtáros idei 5. számában (Korszerűek-e a könyvtári alapterületi normák?) Alkalmazási módszerük és Sallai István módszere között az a különbség, hogy mi — megfelelő adatok hiányában — a mérés alapjául szolgáló lakosság számként nem a 20 év múlva várható lélekszámot vettük, hanem a jelenlegit. Ez a számítási alap kizárja annak lehetőségét, hogy az esetleges alacsony ellátottság okait bárki is a normákban keresse.

A településeket sem céltatosan választottuk ki. Huszonnyolcat egy minisztériumi kijelölés alapján kezdtünk vizsgálni, a többi éppen csak útbaesett utazásaink során. Ez a 40 település egyébként Pest megye összes településeinek 22%-át képviseli, s a reprezentációnak ez a foka mindjárt nem tűnik kevésnek, ha hozzátesszük, hogy e negyven községben és városban él a megye lakosainak 54%-a, számszerint csaknem félmillió ember. Előljáróban mindjárt leszögezhetjük, hogy a megvizsgált könyvtárak — átlagosan — a feladataik ellátásához szükséges alapterületnek mindössze egy-negyed részén végzik munkájukat. A hiányzó háromnegyed rész — a 40 könyvtár esetében — összesen 14 491 m²-t tesz ki!

A jelenlegi és a szükséges alapterület

Nézzük először a járási könyvtárakat. Felmértük valamennyit, a szó szoros értelmében, szalaggal a kezünkben: A járási könyvtár a működéséhez szükséges alapterületnek Ráckeve 48, Dabason 38, Szobon 35, Szentendrén 33, Gödöllőn 28, Nagykátán 25, Vácott 18, Monoron 15, Cegléden 15 százalékával rendelkezik.

Tehát a közművelődési könyvtárhálózat bázisait képező járási könyvtárak tevékenységüket a munkájukhoz szükséges alapterületnek átlagosan mindössze 28%-án tudják csak kifejteni. Nyilvánvaló, hogy sem az irányító hálózati tevékenység, sem pedig a helyi szolgáltatások számára nincs elég helyük. Ezért aztán ha bármelyik járási könyvtárba — de főként a monori, ceglédi, váci, nagykátai és a gödöllői járási könyvtárba — belépünk, a belső „tér” láttán az az érzésünk, hogy egy 4—5 ezer lakosú község könyvtárában vagyunk. Csak a mérhetetlen zsúfoltságból, a könyvektől roskadozó könyvvállványok sokaságából következtethetünk arra, hogy hol járunk.

Az önálló községi könyvtárak helyzete még rosszabb. A megyében 35 ilyen községi könyvtár van. Vizsgálatunk 22 könyvtárra, az önálló községi könyvtárak 63%-ára terjedt ki. A tényleges alapterület ezekben a következőképpen aránylik a szükségeshez: Pilisvörösvár 62%, Albertirsa 55, Aszód 49, Budaörs 30, Dunaharaszti 23, Törtel 21, Pilis 20, Abony 20, Budakalász 20, Pomáz 18, Ócsa 18, Törökbálint 18, Budakeszi 13, Örkény 18, Tura 17, Gyömré 16, Fót 16, Úlló 11, Érd 11, Vecsés 8, Dunakeszi 6 és végül Szigetszentmiklós 5%.

Mint kiszámítható, e könyvtárak tevékenységüket a szükséges alapterületnek mindössze 22%-án, nagyjából egyötöd részén végzik. Ismeretes, hogy a saját helyiséggel és főfoglalkozású könyvtárossal rendelkező önálló községi könyvtár a közművelődési könyvtárhálózat fontos láncszeme, mert a nagyobb községek könyvtári ellátásának folyamatosságát és viszonylagos teljességét elsősorban ez a könyvtártípus teszi lehetővé. A könyvtártípus jelentőségét ismeri a megyei könyvtár is, mégsem tudta elérni, hogy két-három könyvtárt kivéve a községi tanácsok e könyvtárakat a működésükhöz szükséges nagyságú épületben helyezték el.

Helyszíni látogatásaink során az a benyomásunk támadt, hogy *minél nagyobb egy település, könyvtárának alapterülete annál kevésbé közelíti meg a szükségeset.* A számszerű összehasonlítás igazolta is feltevésünket:

— a megvizsgált 5000 lakoson aluli települések könyvtárainak ellátottsága e tekintetben 31%-os;

* A Pest megyei Könyvtár évkönyve számára készült tanulmány nyomán.

- 5000-től 15 000 lakosig az átlagos ellátottság 25⁰/₀-os, de csak azért, mert ebbe a nagyságrendbe tartozik Albertirsa és Pilisvörösvár, Pest megye könyvtári-lag legjobban ellátott két települése;
- a legnagyobb gondot az okozza Pest megye számára, hogy a tíz legnagyobb, 15 ezer lakoson felüli helységnek (Nagykörös, Gödöllő, Dunaharaszti, Abony, Vác, Cegléd, Monor, Érd, Vecsés és Dunakeszi) átlagos könyvtári ellátottsága mindössze 18⁰/₀-os!

A sor végén

Pest megye településeinek könyvtárosai azonban nemcsak a normákhoz viszonyítva tekinthetők rosszul ellátottnak, hanem országos viszonylatban is. Kevés kivételtől eltekintve, más megyék azonos nagyságú településeinek könyvtáraival szemben messze alulmaradnak. Például a megye két legnagyobb lélekszámú települése, Cegléd és Érd a 9 azonos nagyságú település sorában a 7. és a 9., vagyis az utolsó helyet foglalja el. Sorrendben: Szentés 37, Kiskunfélegyháza 34, Nagykanizsa 30, Gyöngyös 30, Baja 29, Hajdúböszörmény 24, Cegléd 15, Orosháza 13, Érd 11⁰/₀.

Elgondolkodtató, hogy a sok tekintetben Pest megyénél is hátrányosabb helyzetben levő Hajdú-Bihar megyei Hajdúböszörmény könyvtára is jobb körülmények között dolgozik, mint a hasonló nagyságú Pest megyei településeké.

Nagykörös és Vác az ugyancsak kilenc 25—30 ezer lakosú település között a 6. és a 8. helyen áll az alábbi sorrendben: Kiskunhalas 98, Pápa 87, Esztergom 64, Kazincbarcika 62, Makó 56, Nagykörös 53, Várpalota 25, Vác 18, Jászberény 17. (Megjegyezzük, hogy a jászberényi könyvtár új épületének elkészültével mindkét Pest megyei könyvtár még hátrább kerül a sorban.)

Az 1966-ban várossá nyilvánított Gödöllő könyvtára egyelőre nem sok hasznot húzott a várossá nyilvánításból. Meglévő alapterületével a 20—25 ezer lakosú települések sorában a középtájon helyezkedik el. A sorrend a következő: Karcag 61, Gyula 42, Mezőtúr 38, Hatvan 34, Gödöllő 28, Mosonmagyaróvár 26, Törökszentmiklós 22, Ajka 20, Békés 18, Csongrád 17, Hajdúszoboszló 13⁰/₀. (A *Hajdúszoboszlói Városi Könyvtár 400 m²-es alapterületű új otthonának felavatása júniusban megtörtént. Ennek következtében Gödöllő hátrább került. — A szerk.*)

Az elmondottak után már nem meglepő, hogy Vecsés és Dunakeszi a 18—20 ezer lakosú települések sorában az utolsó. Íme: Tata 55, Mohács 29, Oroszlány 29, Szarvas 18, Vecsés 8 és Dunakeszi 6⁰/₀.

Valamennyi, 16—18 ezer lakosú település tanácsa jobb elhelyezést tudott adni könyvtárának, mint a monori, hiszen Balmazújváros 49, Mezőkövesd 45, Sátoraljaúj hely 41, Keszthely 25, Dömbövár 23 és Hajdúnánás 22⁰/₀-os alapterületi ellátottságával áll szemben Monor könyvtárának 15⁰/₀-a.

A 14—16 ezer lakosú települések sorában Kalocsa 95 és Püspökladány 26⁰/₀-os ellátottsági fokával szemben a Pest megyeiekét Dunaharaszti 23, Budaörs 30 és Abony 20⁰/₀-os alapterületi ellátottsági aránya jelzi.

Dabas és Szigetszentmiklós ellátottsági aránya más, 12—14 ezer lakosú településekéhez viszonyítva az alábbi sorban helyezkedik el: Sárospatak 71, Kiskörös 57, Tiszakécske 39, Kisújszállás 38, Dabas 38, Mezőberény 37, Balassagyarmat 26, Kisvárd 19, Hajdúhadház 18, Lajosmizse 14, Jánoshalma 10, s végül Szigetszentmiklós 5⁰/₀.

Harminchárom 10—12 ezer lakosú helység felsorolása kissé hosszadalmas lenne. Ellátottságuk sorrendjében a 3. helyen áll Pilisvörösvár, az 5-en Albertirsa, a 19-en Szentendre, a 25-en Nagykáta, a 29-en Budakeszi, 31-en Gyömrő és az utolsó helyen Gyal.

Az összehasonlított harminckilenc, 5—10 ezer lakosú település felsorolásától szintén eltekintünk. Sorukban Aszód és Ráckeve az 5. és a 6. helyen áll, a többi mind a 22. hely után következik, a sereghajtó Százhalombatta. (Itt talán hamarabb érezteti hatását a várossá nyilvánítás, mint Gödöllőn.)

A vizsgálódás közben természetesen tájékoztunk arról is, mi történt Pest megyében a korszerű közművelődési könyvtárhálózat megteremtése érdekében. A rendelkezésünkre álló adatok szerint az elmúlt tíz év alatt a megye településeinek több mint a felében tettek valamit a tanácsok a könyvtárak elhelyezésének megjavítására. S ez a „valami” helyenként ugyan csupán 15—20 ezer forintjukba került, de sok helyen több százezerbe. Az egymillió forintot is meghaladta a megyei könyvtár (1961), a váci járási könyvtár (1963), a pilisvörösvári községi könyvtár (1966), az albertirsi községi könyvtár (1968) és a mikebudai klubkönyvtár (1969) megépítésének illetve átalakításának költsége.

Tíz év alatt — becslés szerint — több mint 10 millió forintot fordítottak könyvtáráépítésre Pest megyében.

A lemaradás okai és a tennivalók

Megpróbáltuk megkeresni azokat az okokat is, amelyek miatt Pest megye könyvtári ellátottsága ilyen hallatlanul alacsony színvonalon áll.

A legfőbb okot abban látjuk, hogy a megye legnagyobb része a budapesti agglomerációba, illetve annak külső gyűrűjébe tartozik. Sajátos helyzete nem ideiglenes és „beteges” tünet, mint sokáig hittük, hanem *törvényszerű jelenség*. Nem csak hogy nem szűnik meg, hanem jelentősége tovább bővílhet és funkciókban gazdagodhat. Ezt a megyei művelődéspolitikai irányítás ugyan felismerte, de anyagiakban eddig még nem érvényesítette. Sok helyen még a könyvtári alapellátottság sincs megoldva, nem hogy kiemelten foglalkoztak volna a kérdéses települések ellátásával. Ezeket a problémákat Pest megye *egymaga megoldani* sem tudja.

A helyzetképet csak rontja, hogy ipari településeinek könyvtári ellátottsága a megyei átlagnál is alacsonyabb. (Szigetszentmiklós 5%-os, Dunakeszi 6%-os, Százhalombatta 9%-os, Vác 18%-os stb.) Sokszor leírták már: az ipari települések elégtelen kulturális stb. ellátásának oka az, hogy a felépített új lakótelepek létrehozásakor az ún. járulékos beruházások megteremtése nélkül növelték a település lakosainak számát. Az iparosodás tehát — legalább is könyvtári vonatkozásban — még csak fokozza az ellátatlanságot.

A főváros helyzetén is javítunk, ha növeljük az *agglomeráció ellátását*. A vidék fejlesztése egyébként jóval kevesebbe is kerül, mint a fővárosé. Az országos művelődésügyi szerveknek tehát kiemelten — és a főváros fejlesztésével összhangban — kell foglalkozniok Pest megye könyvtári ellátásának fejlesztésével. A készülő megyei különtervben meghatározott ütemet, hogy ti. a Budapest környéki községek 10—15 év alatt zárkózzanak fel az országos átlaghoz, lassúnak tartjuk. Az országos szerveknek sokkal gyorsabb ütemű fejlődési lehetőséget kell teremteniük Pest megye számára.

Pest megye feladata, hogy a helyi könyvtárfejlesztési összegeket *jobban koncentrálja*. A „mindenhová egy keveset” gyakorlata — mint láttuk — sehol sem jár megfelelő eredménnyel. A megyének az eddiginél sokkal hatásosabban kell gondoskodnia arról, hogy a különböző típusú könyvtárak a szükségleteik szerinti nagyságú és funkcionálisan megfelelő épületbe kerüljenek. Különösen vonatkozik ez az új művelődési otthonokban elhelyezésre kerülő könyvtárakra.

1970 nemcsak a harmadik ötéves terv utolsó éve, hanem a következő ötéves terv előkészítésének esztendeje is. A valóságnak megfelelően kellett tehát bemutatnunk a helyzetet, hogy a tervezés jó, az előrehaladás pedig megalapozott lehessen.

Adonyi Máté György

MASODSZOR nyerte el a KISZ „Kiváló ifjúsági klub” kitüntetését a Komárom megyei táti községi könyvtárban működő ifjúsági klub. Az öt évvel ezelőtt alakult klub első alkalommal 1968-ban érdemelte ki a hivatalos elismerést jó munkájával. (Erről annak idején lapunk 1969. 4. számában részletesen beszámoltunk.) Az azóta eltelt időben a klub egyesült a községi KISZ-szervezet klubjával, így jobb lehetőség nyílt arra, hogy több fiatal vonhasson be tevékenységi körébe. A 80—100 klubtag között a 16—24 éves fiatalok minden rétege: ipari tanuló, gyári dolgozó, középiskolás, egyetem hallgató megtalálható, csak — sajnálatosan — a tsz-ben dolgozó ifjúság nincs képviselve. A szellemi irányító Szakmár János

Hírek

községi könyvtáros, aki ma már csak tanácsaival segíti az „önálló” klubvezetőséget. A rangos kitüntetést másodízben elnyert klubról több alkalommal megemlékezett az országos sajtó is (Ifjú Kommunista, Népművelés stb.), a tagok azonban szeretnék, ha munkájukra helyben is felfigyelnének, s a vezetők az eddiginél jobban támogatták a klubot. (S. L.)

FONOTÉKÁT LÉTESÍT a Kaposvári Megyei Könyvtár. Az új könyvtárrészleg, amelynek műszaki terve elkészültek, még ez évben megkezdni működését az olvasóterem egyik részében. (K. B.)

A ROMÁN NÉPKÖZTÁRSASÁG könyvtári szaklapjának, a Revista Bibliotecilor-nak márciusi száma — hazánk felszabadulásának 25. évfordulója alkalmából — közli Páldy Róbert cikkét a magyar közművelődési könyvtárak fejlődéséről és eredményeiről.

A TISZTELETDÍJAS községi és szakszervezeti üzemi könyvtárosok idei nyári tanfolyamát Mohácson rendezte meg a Baranya megyei Könyvtár. Az egyhetes elméleti és gyakorlati foglalkozások után minimumvizsgát tettek a hallgatók. A 44 résztvevő közül tizenkilencen jeles eredményt értek el. Szorgalmuk jutalmul értékes könyvajándékot kaptak a megyei könyvtártól. (P. J.)

ÚJ IRODALMUNK KRITIKAI TÜKRE

- Arcképek a magyar szocialista irodalomból.* Szerk. Illés László. 1967. Kossuth, 434 l.
- Élő irodalom.* Szerk. Tóth Dezső 1969. Akadémiai, 764 l.
- Elvek és utak.* Tanulmányok. Szerk. Pándi Pál. 1965. Magvető, 524 l.
- Kis magyar irodalomtörténet.* Írta Klaniczay Tibor, Szauder József és Szabolcsi Miklós. 1961. Gondolat, 494 l.
- A magyar irodalom története.* Szerk. Szabolcsi Miklós. VI. kötet, 1966. Akadémia, 1106 l.
- A magyar irodalom története 1905-től napjainkig.* Szerk. Béládi Miklós és Bodnár György. 1967. Gondolat, 878 l.
- Látogatóban.* Szerk. Erki Edit, 1968. Gondolat, 416 l.
- Tanulmánykötetek*
- ABCDY Béla: *Indulatos utazás.* 1957. Magvető, 276 l.
- ALMASI Miklós, *Ellipszis.* 1967. Szépirodalmi, 376 l.
- BATA Imre: *Ivelő pályák.* 1964. Szépirodalmi, 322 l.
- B. NAGY László: *A teremtés kezdetén.* 1966. Szépirodalmi, 454 l.
- BÓKA László: *Könyvek, gondok.* 1966. Gondolat, 476 l.; *Válogatott tanulmányok.* 1966. Magvető, 1594 l.
- DIÓSZEGI András: *Megmozdult világban.* 1967. Szépirodalmi, 704 l.
- FEHÉR Ferenc: *Magatartások.* 1969. Magvető, 584 l.
- FENYŐ István: *Új arcok — új utak.* 1961. Szépirodalmi, 258 l.; *Két évtized.* 1968. Magvető, 614 l.
- FÖLDES Anna: *Húsz év, húsz regény.* 1968. Szépirodalmi, 439 l.
- GONDOS Ernő: *Mű és valóság.* 1965. Szépirodalmi, 317 l.
- HÉRA Zoltán: *Irodalmi tudósítások.* 1965. Szépirodalmi, 368 l.
- ILLÉS Lajos: *Tizenkét portré.* 1966. Magvető, 496 l.
- LUKÁCS György: *Új magyar kultúráért.* 1948. Szikra, 248 l.
- NAGY Péter: *Rosta.* 1965. Szépirodalmi, 446 l.
- SÓTÉR István: *Tisztuló tükrök.* 1966. Gondolat, 514 l.
- SZABOLCSI Miklós: *Költészet és korszerűség.* 1959. Magvető, 266 l.; *Elődök és kortársak.* 1964. Szépirodalmi, 316 l.
- TÓTH Dezső: *Életünk, regényeink.* 1963. Szépirodalmi, 344 l.; *Gondolatok két évtized magyar irodalmáról.* = Társadalmi Szemle, 1965. 5. sz. 11—27. l.
- Egyes írókról*
- Bernáth Aurél**
GENTHON István: *Bernáth Aurél.* 1964. Képzőművészeti, 80 l.; SOMLYÓ György: *A festő költészete.* A költészet évadai. 1963. Magvető, 307—314. l.
- Bóka László**
SÓTÉR István: *Bóka László.* = Irodalomtörténeti Közlemények, 1964. 3. sz. 134—135. l.; GYERGYAI Albert: *Bóka László.* = Kortárs, 1965. 1. sz. 124—128 l.
- Cseres Tibor**
TAXNER Ernő: *Cseres Tibor útja.* = Kritika, 1964. 10. sz. 48—52. l.; SZABÓ B. István: *Cseres Tibor kisregényei és novellái.* = Kritika, 1965. 2. sz. 53—54. l.; BOZÓKY Éva: *Beszélgetés Cseres Tiborral.* = Könyvtáros, 1966. 10. sz. 599—601. l.
- Csurka István**
ILLÉS László: *Csurka István.* = Új Írás, 1966. 11. sz. 58—61. l.; SZABÓ B. István: *A ló és az ember Csurka István munkáiban.* = Kritika, 1969. 4. sz. 38—44. l.
- Darvas József**
GÖNCZI Imre: *Beszélgetés Darvas Józseffel.* = Könyvtáros, 1964. 2. sz. 109—110. l.; B. NAGY László: *Darvas József írói útja.* = Arcképek a magyar szocialista irodalomból. 1967. Kossuth, 418—432. l.; DIÓSZEGI András: *Darvas József útja.* = Megmozdult világban. 1967. Szépirodalmi, 228—244. l.
- Déry Tibor**
NÉMETH Andor: *Befejezetlen mondat.* = Fórum, 1947. 12. sz. 934—948. l.; UNGVÁRI Tamás: *Déry-problémák.* = Kortárs, 1966. 12. sz. 1896—1901. l.; POMOGÁTS Béla: *Déry Tibor két évtizede.* = Jelenkor, 1968. 7—8. sz. 641—651. l.; FEHÉR Ferenc: *Ítélet van.* = Kortárs, 1969. 3. sz. 471—480. l.
- Féja Géza**
K. NAGY MAGDA: *Féja Géza.* = Kortárs, 1958. 11. sz. 758—763. l.; DIÓSZEGI András: *A stílus bővületében.* = Megmozdult világban. 1967. Szépirodalmi, 351—356. l.

Fejes Endre

MÁTRAI László: *A Port Royaltól a Nagyfuvaros utcáig*. = Kortárs, 1963. 6. sz. 954—955. 1.; GYURKÓ László: Fejes Endre. = A negyedik ember. 1964. Szépirodalmi, 161—180. 1.

Fekete Gyula

SZÉLES Klára: *Fekete Gyula regényei*. = Kritika. 1964. 8. sz. 48—53. 1.; NACSÁDI József: *Fekete Gyula*. = Tiszatáj, 1966. 7. sz. 565—569. 1.; BOZÓKY Éva: *Beszélgetés Fekete Gyulával*. Könyvtáros, 1968. 2. sz. 102—105. 1.

Füst Milán

VAS István: *Füst Milán olvasásakor*. = Évek és művek. 1958. Szépirodalmi, 10—17. 1.; SOMLYÓ György: *Füst Milán*. 1969. Szépirodalmi, 246 1.

Galambos Lajos

ALMÁSI Miklós: *Galambos Lajos fejvetele*. = Új Írás, 1964. 2. sz. 224—227. 1.; FARKAS László: *Galambos Lajos*. Kritika, 1965. 10. sz. 34—40. 1.

Galgóczi Erzsébet

KIS PINTÉR Imre: *Arckép Galgóczi Erzsébetről*. = Kritika, 1966. 12. sz. 44—47. 1.; KOVÁCS Sándor Iván: *Galgóczi Erzsébet*. = Tiszatáj, 1969. 9. sz. 847—854. 1.

Gergely Sándor

BÖLÖNI György: *A hatvanéves Gergely Sándor*. = Nemzedékről-nemzedékre. 1966. Szépirodalmi, 266—270. 1.; SZABOLCSI Gábor *Hallgatás közben*. = Kortárs, 1968. 8. sz. 1321—1323. 1.

Goda Gábor

MESTERHÁZI Lajos: *Goda Gábor regényei*. = Kortárs, 1958. 290—293. 1.; SZALAY Károly: *Az intellektuális szatíráról*. = Kortárs, 1963. 10. sz. 1726—1728. 1.

Hernádi Gyula

ALMÁSI Miklós: *Lecke a modern regény írásának gondjaiból*. = Kritika, 1965. 2. sz. 39—41. 1.; FODOR András: *Hernádi Gyula útja*. = Kritika, 1967. 2. sz. 34—39. 1.

Hidas Antal

KUN Béla: *Ficzek úr*. = Irodalmi tanulmányok. 1960. Magvető, 61—102. 1.; STENCZER Ferenc: *Hagyomány és örökség*. = Tiszatáj, 1966. 11. sz. 1036—1041. 1.

Illés Béla

KIRÁLY István: *Illés Béla*. = Kortárs, 1958. 5. sz. 743—745. 1.; *Kortársak Illés Béláról*. Bibliográfia. 1965. Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár, 159. 1.; DIÓSZEGI András: *Illés Béla alkotásai és vallomásai tükrében*. 1966. Szépirodalmi, 202. 1.

Illés Endre

B. NAGY László: *Kettős kör*. Illés Endre elbeszélései. = A teremtés kezdetén. 1966. Szépirodalmi, 85—94. 1.; DIÓSZEGI András: *A novellista Illés*

Endre. = Megmozdult világban. 1967. Szépirodalmi, 298—308. 1.

Illyés Gyula

BÓKA László: *Illyés prózája*. = Protestáns szemle, 1942. 1. sz. 140—144. 1.; VARGHA Kálmán: *Illyés Gyula*. = Csillag, 1950. 3. sz. 54—56. 1.; B. NAGY László: *Szembenezni szabadon*. = Alföld, 1963. 8. sz. 54—64. 1.; SÜKÖSD Mihály: *Illyés esszéi*. = Kortárs, 1965. 4. sz. 655—659. 1.; SÓTÉR István: *Illyés Gyula*. = Tisztuló tükrök. 1966. Gondolat, 205—208. 1.; BOZÓKY Éva: *Beszélgetés Illyés Gyulával*. = Könyvtáros, 1970. 6. sz. 353—356. 1.

Jankovich Ferenc

TÓTH Dezső: *Két történelmi regény*. = Irodalomtörténet, 1952. 549—555. 1.; BÉLÁDI Miklós: *Téli szivárvány*. = Kortárs, 1959. 10. sz. 631—633. 1.

Jókai Anna

VARGHA Kálmán: *Kárhozottak és nyugtalanok*. = Új Írás, 1969. 4. sz. 125—126. 1.; BESSENYEI György: *4447*. = Kortárs, 1969. 7. sz. 492—493. 1.

Kamondy László

KABDEBÓ Lóránt: *Kamondy László*. = Tiszatáj, 1967. 5. sz. 493—498. 1.; JUHÁSZ Béla: *A politikától a szerelemig*. = Új Írás, 1968. 10. sz. 118—121. 1.

Kardos G. György

TÓTH Dezső: *Egy realista regényről*. = Új Írás, 1969. 7. sz. 119—122. 1.

Karinthy Ferenc

SZABÓ B. István: *Víz fölött, víz alatt*. = Kortárs, 1967. 10. sz. 1665—1668. 1.; POMOGÁTS Béla: *Karinthy Ferenc*. = Jelenkor, 1968. 2. sz. 180—186. 1.

Kassák Lajos

Kassák Lajos 60. születésnapjára. Emlékkönyv. Szerk. Nádass József. 1947.; LENGYEL Balázs: *A Kassák-parabola*. = Kortárs, 1958. 3. sz. 423—436. 1.; BORI Imre — KÖRNER Éva: *Kassák irodalma és festészete*. 1967. Magvető, 243 1.

Kodolányi János

SÓTÉR István: *A regényíró Kodolányi*. = Magyar Szemle, 1939. 2. sz. 146—153. 1.; VÁRKONYI János: *Kodolányi János*. = Sorsunk, 1941. 2. sz. 253—271. 1.; B. NAGY László: *Kodolányi történelmi regényei*. = Kortárs, 1958. 10. sz. 593—604. 1.

Kolozsvári Grandpierre Emil

BÓKA László: *Kolozsvári Grandpierre Emil*. = Protestáns Szemle, 1941. 2. sz. 130—134. 1.; TAMÁS Attila: *Tegnap*. = Új Hang, 1955. 9. sz. 61—62. 1.; POMOGÁTS Béla: *Kolozsvári Grandpierre Emil*. = Jelenkor, 1967. 4. sz. 325—329. 1.

Konrad György

FEHÉR Ferenc: *A látogató*. = Kortárs, 1969. 9. sz. 1489—1495. 1. SÜKÖSD Mi-

hály: *A látogató*. = Kritika, 1969. 7. sz. 44—46. l.

Lackó Géza

BENEDEK Marcell: *Laczkó Géza*. = Csillag, 1954. 1. sz. 126—127. l.; UNGVÁRI Tamás: *Jegyzetek Laczkó Gézáról*. = Kortárs, 1958. 10. sz. 614—617. l.; ALBERT Gábor: *Rákóczi*. = Dunántúl, 1956. 18. sz. 86—90. l.

Lengyel József

BÉLÁDI Miklós: *Mérni a mérhetetlent*. = Kritika, 1966. 9. sz. 49—52. l.; SZABÓ József: *Lengyel József alkotásai és vallomásai tükrében*. 1966. Szépirodalmi, 178 l.; POMOGÁTS Béla: *A teljesség nyomában*. = Tiszatáj, 1968. 11. sz. 1027—1031. l.

Mándy Iván

LENGYEL Balázs: *Mándy Iván novellái*. = Újhold, 1948. 1. sz. 118—120. l.; VARGHA Kálmán: *Mándy Iván novellái*. = Irodalomtörténet, 1959. 2. sz. 307—310. l.; BÉLÁDI Miklós: *Mándy Iván novellái*. = Kritika, 1965. 12. sz. 53—56. l.

Mesterházi Lajos

WEBER Antal: *Vázlat Mesterházi Lajosról*. = Kritika, 1966. 2. sz. 33—37. l.; SZABÓ B. István: *Mesterházi Lajos prózája*. = Kortárs, 1969. 2. sz. 305—310. l.

Mészöly Miklós

BÉLÁDI Miklós: *Az atléta halála*. = Kritika, 1966. 5. sz. 49—53. l.; POMOGÁTS Béla: *Mészöly Miklós parabolái*. = Kritika, 1968. 12. sz. 51—56. l.

Mocsár Gábor

BATA Imre: *Fekete csónak*. = Kortárs, 1968. 8. sz. 1320—1322. l.

Moldova György

GÁLL István: *Moldova György*. = Kortárs, 1964. 11. sz. 1832—1835. l.; FARKAS László: *Moldova György*. = Kritika, 1966. 5. sz. 38—44 l.; ILLÉS Lajos: *Moldova György*. = Új Írás, 1966. 2. sz. 79—83. l.

Molnár Zoltán

KELEMEN János: *A történelem mellékutcajában*. = Élet és Irodalom, 1965. 24. sz.

Nagy Lajos

VAS István: *Jegyzetek Nagy Lajosról*. = Évek és művek. 1958. Magvető, 379—388. l.; KARDOS Pál: *Nagy Lajos élete és művei*. 1958. Bibliotheka, 416 l.; *Nagy Lajos*. Emlékkönyv és bibliográfia. 1964. Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár, 197 l.; ILLYÉS Gyula: *Nagy Lajos*. = Ingyen lakoma. 1964. Szépirodalmi, 2. köt. 45—71. l.

Németh László

KIRÁLY István: *Németh László*. = Váloság, 1946. 1. sz. 7—18. l.; SARKADI Imre: *Vita közben*. = Válasz, 1948. 3. sz. 642—647. l. SÜKÖSD Mihály: *A kísérletező ember*. = Kortárs, 1964. 7.

sz. 1138—1143. l.; BÉLÁDI Miklós: *Németh László*. = Kritika, 1965. 5. sz. 28—29. l.; TUSKÉS Tibor: *Németh Lászlóról „Összes műveinek” kiadása alkalmából*. = Könyvtáros, 1969. 9. sz. 547—552. l.

Ottlik Géza

FÁBIÁN Katalin: *Hajnali háztetők*. = Kortárs, 1958. 5. sz. 789—791. l.; TÓTH Dezső: *Iskola a határon*. = Életünk, regényeink. 1963. Szépirodalmi, 134—142. l.; POMOGÁTS Béla: *Ottlik Géza*. = Jelenkor, 1969. 4. sz. 554—565. l.

Örkény István

LENGYEL Balázs: *Örkény elbeszélései*. = Csillag, 1948. 12. sz. 61—62. l.; KONRÁD György: *Hóviharban*. = Új Hang, 1955. 1. sz. 103—111. l. UNGVÁRI Tamás: *Egy modern elbeszélő*. = Új Írás, 1966. 11. sz. 116—120. l. FÖLDES Anna: *A Tengertánctól a Tótépig*. = Kortárs, 1969. 2. sz. 265—275. l.

Remenyik Zsigmond

SZABÓ Ede: *A teljesség igényével*. = Csillag, 1948. 8. sz. 57—60. l.; IGNÁCZ Rózsa: *A dormándi idegen*. = Kortárs, 1964. 4. sz. 547—558. l.

Rideg Sándor

NAGY Péter: *Sámson*. = Csillag, 1951. 4. sz. 508—511. l.; ILLÉS Jenő: *Jegyzetek Rideg Sándor művészetéről*. = Új Hang, 1955. 1. sz. 59—60. l.

Rónay György

SÜKÖSD Mihály: *Költészet és filozófia*. = Kortárs, 1958. 1. sz. 124—127. l.; KARDOS László: *Rónay György*. = Vázlatok, esszék, kritikák. 1959. Szépirodalmi, 406—407. l.

Sándor Kálmán

KOCZKÁS Sándor: *„Villamoson 23 percnyire Budapesttől...”* = Kortárs, 1958. 11. sz. 699—706. l.; IMRE Katalin: *Sándor Kálmán*. = Kritika, 1964. 6. sz. 21—29. l.

Sánta Ferenc

Vita Sánta Ferenc regényeiről. = Kritika, 1964. 7. sz. 32—39. l. BOZÓKY Éva: *Beszélgetés Sánta Ferencsel*. = Könyvtáros, 1964. 2. sz. 95—98. l.; TAMÁS Attila: *Sánta Ferenc*. = Tiszatáj, 1967. 2. sz. 162—167. l.; BÉLÁDY Miklós: *Vázlat Sánta Ferencről*. = Kortárs, 1968. 11. sz. 1826—1830. l.

Sarkadi Imre

HUBAY Miklós: *Lapok Sarkadi Imréről*. = A megváltó mutatvány. 1965. Magvető, 245—250. l.; B. NAGY László: *A Peregrinus. Sarkadi Imre emlékezete*. = *A teremtés kezdetén*. 1966. Szépirodalmi, 110—168. l.; POMOGÁTS Béla: *Sarkadi Imre* = Jelenkor, 1968. 11. sz. 1121—1130. l.

Sinka István

K. NAGY Magda: *Eltűnik a hóri domb*. = Kortárs, 1961. 12. sz. 940—942. l.

Somogyi Tóth Sándor

FEJÉR Ádám: *Somogyi Tóth Sándor*. = Tiszatáj, 1965. 12. sz. 931—939. 1.; ILLÉS Lajos: *Somogyi Tóth Sándor*. = Új Írás, 1966. 5. sz. 82—87. 1.; POMOGÁTS Béla: *Egy moralista igazságai*. = Kortárs, 1969. 12. sz. 1816—1819. 1.

Sötér István

KARDOS László: *Sötér István*. = Vázlatok, esszék, kritikák. 1959. Szépirodalmi, 414—415. 1.; THURZÓ Gábor: *Az ifjúság elégiája*. = Élet és Irodalom, 1963. 24. sz.

Sükösd Mihály

TAMÁS Attila: *Fától fáig*. = Kortárs, 1963. 1. sz. 144—145. 1.; POMOGÁTS Béla: *Beszélgetés Sükösd Mihállyal*. = Könyvtáros, 1964. 486—487. 1.

Szabó István

GONDOS Ernő: *Szabó István útja*. = Mű és valóság. 1965. Szépirodalmi, 89—100. 1.; IMRE Lajos: *Szabó István*. = Tiszatáj, 1966. 12. sz. 935—944. 1.

Szabó Magda

BÉLÁDI Miklós: *Freskó*. = Kortárs, 1958. 6. sz. 942—945. 1.; SIMON Zoltán: *Szabó Magdáról*. = Alföld, 1963. 9. sz. 83—86. 1.; TAXNER Ernő: *Szabó Magda*. = Jelenkor, 1968. 4. sz. 362—369. 1.

Szabó Pál

ILLÉS Endre: *Szabó Pál*. = Nyugat, 1933. 2. sz. 258—262. 1.; KOVÁCS Endre: *Szabó Pál*. = Válasz, 1947. 2. sz. 295—298. 1.; VARGA József: *Szabó Pál elbeszélései és kisregényei*. = Csillag, 1956. 10. sz. 820—826. 1.; BOZÓKY Éva: *Beszélgetés a 75 éves Szabó Pállal*. = Könyvtáros, 1967. 4. sz. 225—227. 1.

Szakonyi Károly

GÁLL István: *Szakonyi Károly*. = Kortárs, 1965. 1. sz. 143—146. 1.; B. NAGY László: *Emberi üdvözet. Szakonyi Károlyról*. = A teremtés kezdetén. 1966. Szépirodalmi, 420—424. 1.

Szántó György

KOVÁTS Miklós: *Szántó György*. = A Könyv, 1961. 10. sz. 33. 1.; GAÁL Gábor: *Szántó György három regénye*. = Válogatott írásai. Bukarest, 1964. Irodalmi Kiadó, 1. köt. 303—305. 1.

Szász Imre

FARAGÓ Vilmos: *Hogyan készül a regény?* = Élet és Irodalom, 1967. 37. sz.; BÉLÁDI Miklós: *Felhőfejes*. = Kritika, 1967. 11. sz. 65—67. 1.

Szentkuthy Miklós

HEVESI András: *Egy literary gentleman*. = Nyugat, 1936. 1. sz. 75—77. 1.

Tamási Áron

BÓKA László: *Tamási Áron novellái*. = Tegnaptól máig. 1958. Szépirodalmi, 112—118. 1. TÓBIÁS Áron: *Találkozások Tamási Áronnal*. = Könyvtáros, 1964. 3. sz. 160—162. 1.; CZINE Mihály: *Tamási Áron*. = Új Írás, 1965. 5. sz.

101—107. 1.; FÉJA Géza: *Tamási Áron alkotásai és vallomásai tükrében*. 1967. Szépirodalmi, 138 1.; ILLÉS Endre: *Egy jégtörő szellem*. = Írók, színészek, dilettánsok, 1968. Magvető, 108—128. 1.

Tatay Sándor

NAGY Péter: *Egy elhamarkodott könyvről*. = Rosta. 1965. Szépirodalmi, 363—367. 1.

Tersánszky J. Jenő

BERZA László: *Látogatás a 75 éves Tersánszky J. Jenőnél*. = Könyvtáros, 1963. 9. sz. 541—543. 1.; CZINE Mihály: *Tersánszky J. Jenőről*. = Új Írás, 1963. 11. sz. 1398—1400. 1.; NAGY Péter: *Az erkölcs és az író*. = Rosta, 1965. Szépirodalmi, 237—244. 1.; ILLÉS Endre: *A puszpángsip mestere*. = Írók, színészek, dilettánsok. 1968. Magvető, 371—377. 1.; KERÉKGYÁRTÓ István: *Tersánszky J. Jenő*. 1969. Szépirodalmi, 205 1.

Thurzó Gábor

RÓNAY László: *Thurzó Gábor útja*. = Jelenkor, 1967. 7—8. sz. 709—715. 1.; POMOGÁTS Béla: *Egy mai polgár vallomásai*. = Látóhatár, 1969. 1—2. sz. 151—155. 1.

Timár Máté

BÉLÁDI Miklós: *Majoros Ádám krónikája*. = Kortárs, 1959. 7. sz. 129—131. 1.; FENYŐ István: *Száz tű hossza*. = Kortárs, 1961. 2. sz. 306—307. 1.

Urbán Ernő

PÁNDI Pál: *Urbán Ernő elbeszélései*. = Viták és kritikák. 1954. Szépirodalmi, 123—130. 1.; KOVÁCS Sándor Iván: *A nagy kaland*. = Kortárs, 1963. 9. sz. 1427—1428. 1.

Vas István

RÓNAY György: *Nehéz szerelem*. = Jelenkor, 1964. 4. sz. 471—475. 1. SIMON István: *A lázadástól az őszi kertig*. = A virágfa árnyékában. 1964. Szépirodalmi, 137—147. 1.; BOZÓKY Éva: *Beszélgetés Vas Istvánnal*. = Könyvtáros, 1966. 9. sz. 542—545. 1.; RÓNAY László: *Vas Istvánról*. = Jelenkor, 1968. 10. sz. 887—898. 1.

Végh Antal

GÁLL István: *Korai szivárvány*. = Kortárs, 1963. 9. sz. 1428—1429. 1.; TÓTH János: *Nyugtalan homok*. = Új Írás, 1966. 8. sz. 123—124. 1.

Veres Péter

KISS Ferenc: *Számadás*. = Alföld, 1956. 1. sz. 88—100. 1. ILLYÉS Gyula: *Veres Péter*. = Ingyen lakoma. 1964. Szépirodalmi, 2. köt. 153—157. 1.; BOZÓKY Éva: *Beszélgetés Veres Péterrel*. = Könyvtáros, 1964. 6. sz. 349—351. 1.; CSÓRI Sándor: *A megmaradás írója*. = Faltól falig. 1969. Magvető, 176—192. 1.

Összeállította: Pomogáts Béla

A kórházi könyvtárakról

„A kórházi könyvtárak helyzetéről” címmel jelent meg Varga A. Mária cikke a *Kortárs* irodalmi és kritikai folyóirat 1969. évi 6. számában.

A cikk a betegek részére fenntartott könyvtárak helyzetét elemzi, éppen csak érinti a kórházi orvosi szakkönyvtárat és a dolgozók „üzemi” kölcsönkönyvtárát. Nagy jóindulattal tárgyalja a betegek könyvtárainak előnyeit és hátrányait. Hogyan töltse a kórházi beteg a szabadidejét, hogyan vonják el a figyelmét betegségéről; az olvasás jó alkalom a művelődésre, a könyvek megkedveltetésére vagy egyszerűbb időtöltésre. Szorosan véve népművelési funkciót lát el egy ilyen könyvtár, tehát szükség van rá, jöllehet igénybevétele a gyakorlatban minimális, a könyvanyag elhanyagolt, elavult, nincs aki foglalkozzon vele, nincs propagandája, a betegek nem veszik igénybe, mert fertőzésveszélytől félnék, egyesek szerint indokolatlanul.

Hiányolja a cikkíró, hogy a betegek részére fenntartott könyvtáraknak nincs gazdájuk házon belül, nincs központi irányító szervük. Könyvbeszerzésre nincs elkülönített keret, és a kórház gyakran inkább műszere vagy más gyógyító eszközre fordít pénzt, mint könyvre.

Sokat segít a szakszervezet, egyes intézményeknek saját keretéből még pénz is adott könyvek beszerzésére. Nyilvánvaló, hogy a szakszervezet is a népművelés egyik eszközét látja a kórházi betegek könyvtárában.

Mi egyetértünk azzal, hogy a könyv a népművelés egyik fontos eszköze, ezen túl kiváló szórakozás, és gyakran képes elvonni a beteg figyelmét állapotáról. Mégis úgy gondoljuk, hogy a kórházi betegek könyvtára nem korszerű módszer arra, hogy a nem olvasó emberrel a könyvet megkedveltessük, és ilyen módon avassuk a könyvet a népművelés eszközévé. Lényeges dolog különbséget tenni a szanatóriumi betegek és a kórházi betegek könyvtára között. A szanatóriumokban általában három hétig vagy még tovább tartózkodnak a beutaltak. Itt a könyvtár fenntartása, ápolása, folyamatos frissítése indokolt. Indokolt még azokban az intézményekben, ahol általában hosszabb időt, sokszor hónapokat töltenek a betegek (tbc-osztályok). Ilyen helyeken feltétlenül jól képzett, a könyveket szerető könyvtárost kell alkalmazni, aki maga is szorgalmas olvasó, érdekli a kritikák iránt, és így segíteni tud

a betegeknek a nekik való könyvek kiválogatásában.

Nem ilyen egyértelműen támogatható az általános kórházi betegkönyvtárak fenntartása. Számos érv szól ellene, jónehányat maga Varga A. Mária is felsorol.

Vizsgáljuk csak meg például az általános kórházi átlagos ápolási napok számát, és azt tapasztaljuk, hogy a legmagasabb átlagos ápolási időt Vas megye nyújtja 13 nappal, a legalacsonyabbat pedig Pest megye 9 nappal. Az átlagos ápolási idő azt jelenti, hogy nagyon sok beteg 1—2—3 napot tölt kórházban, mások viszont az átlagosnál hosszabb időt. Függ ez a betegosztályoktól is, pl. bel- vagy sebészeti osztályon az átlagos ápolási idő magasabb, mint pl. gégészeti vagy szülészeti-nőgyógyászati osztályon. A leghosszabb ápolási átlagidőt a bőr-, a fertőző és az ideggyógyászati osztályok produkálják 10—15—20—25 stb. nappal. (A bőr- és a fertőző osztályon bizonyosan nem foroghatnak közközen a könyvtári könyvek.) Az átlagos ápolási napok számát figyelembe véve nem látszik indokoltnak könyvtár fenntartása, mert a betegek zöme rövid időt tölt a kórházban.

A következő érvünk azonos a Varga A. Mária által is említettel. Nem helyeselnénk, hogy egyazon könyv — akár gusztyusos kivitelben is — átkerüljön egyik betegosztályról a másikra. Amikor egyre többet költenek világszerte — és mi is — a kórházi fertőzések elkerülésére, akkor nem érhetünk egyet a betegek részére kölcsönkönyvtár fenntartásával, létesítésével. Ha esetleg nem elegendő ez az általánosságban kifejtett érv, akkor nézzünk egy konkrét példát.

Az Egészségügyi Minisztérium Szervezési, Tervezési és Információs Központja ebben az évben vizsgálta a kórházi belosztályok betegforgalmát és vizsgálatát érdekesen foglalja össze a „Kórházi belosztályok betegforgalmának főbb sajátosságai” címen megjelent munkában. A 9. oldal 10. pontja szerint: „Vizsgálatunk során jelentős eltérést találtunk a beutaló és a kórházi diagnózisok között.” Továbbá a 48. oldal 3. bekezdése szerint: „A kórházak vonatkozásában legnagyobb ágyhiány a belosztályokon mutatkozik, így helyes vizsgálni azt is, milyen számban fordulnak elő olyan esetek, amelyek nem belgyógyászatra valók. Fertőző betegséggel például 449 esetet, az összes eset 1,9⁰0-át ápolták. Köztük 197 esetben

a beutaló és kórházi diagnózis megegyezett. Az esetek többsége fertőző és tüdőosztályokra való." Ehhez a megállapításhoz, úgy hisszük, nem kell kommentár.

További érveink úgyszintén egyeznek a Varga A. Mária által előadottakkal. Maguk a betegek kerülnek a könyvtári könyvek használatát, legtöbb esetben ösztönösen. Ösztönük azt súgja, hogy talán a könyvvel megfertőződhetnek, de némely esetben egyszerűen nem egyezik az ízlésükkel. Ez lehet az oka annak, hogy a betegek többsége, mint Varga A. Mária írja, nem él a könyvtár nyújtotta lehetőséggel.

Mi tehát a megoldás? Erre a kérdésre is Varga A. Máriát idézzük. „Olvasni, azért olvasnak a betegek — spontán módon. Otthonról kapott könyveket, amelyeket egymás között cserélgetnek, vagy maguktól az orvosoktól kapnak... Másrészt, aki akar, vásárolhat magának olvasnivalót a könyvterjesztőtől.”

Az idézethez annyit teszünk hozzá, hogy a könyvterjesztői munkát kell úgy kifejleszteni a kórházakban, hogy *könyvtárra ne legyen szükség*. Esetleg nagyobb súlyt kellene fektetni az olcsó kiadványok terjesztésére; a könyvterjesztő vállalat erre a célra talán külön kedvezményt is adna. Az ilyen kiadványok — éppúgy, mint a napilapok, folyóiratok — egy-egy kórteremben kölcsönzésre kerülhetnek a betegek között, de nem terjednek az egész kórházban oda-vissza.

Mi legyen betegkönyvtár nélkül a betegekkel, akik nem nagyon akarnak olvasni? Reméljük ennek ellenére meggyógyulnak, és akkor ki-ki otthonában, munkahelyén, művelődési otthonban hozzájuthat könyvhöz, ha kedvet kap rá. Budapest, 1969. november hó.

Kovács Pál

(Eü. Min.)

Egészségügyi Gazdasági Szemle

A kórházi könyvtárügy is meggyógyul egyszer?

1964-ben két új, korszerű megyei könyvtár belépésével sikerült megváltoztatni a közművelődési könyvtárakról közgondolkodásunkban kialakult szegényes képet. Ma már természetes az igény az 5—600 m² hasznos alapterületű járási könyvtárra. A 7500 lakosú Barcsom most épülő járási könyvtár több mint 800 m² alapterületével már modern európai színvonalat képvisel. A falusi tanácsvezetők szemléletváltására utal az az öröndetes tény, hogy új falusi könyvtáraink többségét 100—200 m² alapterületűre építik.

Sokkal kevesebb változásról adhatott hírt Varga A. Máriának a *Kortárs* 1969. júniusi számában „A kórházi könyvtárak helyzetéről” címmel megjelent jószándékú írása. Cikke, sajnos, nélkülözi a témára vonatkozó alapvető irodalomból leszűrhető megállapításokat, nem vizsgálta meg a hazai kórházi könyvtárak szerény eredményeit sem, írásában alig néhány könyvtár ismeretére támaszkodik. Nem értek egyet azzal a nézetével sem, hogy a betegek olvasásának megítélésében elsősorban a népművelési szempont a döntő, és hogy a kórházban töltött időt kellene felhasználnunk a betegek könyvbaráttá nevelésére. A kórházi betegkönyvtárakban a *másodlagos népművelési célnál* sokkal fontosabb a könyvnek gyógytényezőként való alkalmazása.

A korszerű orvostudomány a beteget oszthatatlan személyiségnek tekinti és ismeri a testi és lelki működés kölcsönhatását. Törekedni kell tehát arra, hogy a terápia mellett szellemi befolyásolás is segítse a gyógyulást. Az *olvasási terápia* része lehet ennek a lelki terápiának.

A kórházba került beteg életének ritmusa megváltozik. A többség a kórházban való tartózkodás első időszakában sokat gondolkodik betegségén, hiszen sok időt kénytelen saját gondolatainak társaságában tölteni. Ebben a helyzetben a beteg hajlamos arra, hogy lelke mélyén féljen, gyakran szabad folyást enged pesszimista gondolatainak. Ez az az időpont, amikor a könyvek orvosi szempontból a terápia érdemleges eszközévé válhatnak. Az olvasás tehát nemcsak arra szolgál, hogy a betegek unalmát elűzze, hanem alkalmas a depressziós betegek élénkítésére, az izgatottak megnyugtatóására, megakadályozza a beteget abban, hogy gondolatai szüntelenül saját lényé és betegsége körül forogjanak. A skandináv szakirodalom számos esetet ír le, amikor helyesen kiválasztott könyv segítségével kiszakították a beteget a magány, a testi-lelki elesettség nyomasztó érzéséből.

Mindezek ellenére sajnálatos tény, hogy számtalan tanulmány, külföldi beszámoló, előadás, vita és előterjesztés után sem sikerült egyetlen új kórházunk építési tervébe egy, legalább falusi könyvtár méretű, klubszerűen berendezett könyvtárhelyiséget beiktatni. Ennek oka elsősorban nem a közismert kórházi ágyhiány, sokkal inkább az

A csákvári (Fejér m.) TBC gyógyintézet betegkönyvtára (Antal András felvételei)

a hibás szemlélet, melyet Kovács Pálnak az *Egészségügyi Gazdasági Szemlében* megjelent írása is tükröz.

Azért reflektálok erre az írásra, mert Kovács Pálnak Varga A. Mária írását korrigáló cikke a könyvtárosok előtt nem ismeretlen, *korszerűtlen nézetnek* adott hangot, mely szerint „A könyvterjesztői munkát úgy kell kifejleszteni a kórházakban, hogy *könyvtárra ne legyen szükség.*” Ez a betegek esetében nem éppen humanus nézet új változata a pionir időkben egyes helyeken hallott elutasításnak: „a falusiak nem olvasnak, ha meg olvasni akarnak, vegyék meg a könyveket!” Kovács Pál gondolatának áttételeként tulajdonképpen az egész közművelődési könyvtárhálózat főlősleges. Írása konklúziójának cáfolására nem hivatkozom humanitásszabta kötelezettségeinkre, inkább néhány ország modern orvosainak arra az évtizedes tapasztalatára, hogy *a könyv gyógytényezőként* is felhasználható, s így a könyvtárnak helye van a kórházakban. Meggyőződhettem arról, hogy különösen a skandináv államokban, de Angliában is milyen sokra becsülik az orvosok a könyv gyógyító hatását, s hogy ezekben az országokban a kórházi betegek könyvtárai szervezetség és technikai ellátottság tekintetében milyen kedvező körülmények között működnek. Jártam a *Göteborgi Sahlgren* kórházban, amelynek igazgatósága 200 m² alapterületet juttatott a könyvtárnak. A 95 m² alapterületű modern szabadpolcos kölcsönzőhöz kézíraktár, 3 dolgozószoba, folyóiratolvasó, teakonyhás étkezőhelyiség csatlakozik. Számtalan érdekes technikai berendezéssel segítik a kórházi betegek olvasását. Láttam ötletes olvasó és lapozó szerkezeteket, villamos akkumulátorral hajtott könyvtári kocsikat a könyvek helybe szállításához, a kórtermek ajtaja elé elhelyezett párnázott szekrénykéket a könyvek visszavételére, olvasókészüléket a gyermekbénulásos és mozdulatlanságra ítélt betegeknek. Angliában speciális könyvtartókat szerkesztettek a vas-tüdőben fekvő betegek részére. A Listening Library hangszalagjával és az Ulversorozat nagybetűs könyveivel enyhítik a vakok, illetve csökkent látásúak magányát.

Hakon Sjögren svéd kórházigazgató „Some personal reflections in the theme: patients, doctors and books” című tanulmányában már évekket ezelőtt ezt írta: „A kísérletek, amelyeket a Lilhagen-i Kórházban osztályomon végeztünk, érdekes eredményeket nyújtottak, ezért hajlamos vagyok a biblioterápiát mint értékes segítőgyógyszert bevezetni a gyógykezelés arsenáljába.” Laikusként is úgy vélem, ha ezekben az országokban és szerte a világon nem tartanak a könyvek által okozható fer-

tőzéstől, akkor mi is elvethetjük ezt az aggályt, annál is inkább, mert a fertőző osztályok mindenütt zárt könyvanyaggal rendelkeznek.

Svédországban a kórházi betegek ellátása közművelődési könyvtári feladat, Angliában az 1948. évi országos *egészségügyi törvény előírja* a kórházakban könyvtárak létesítését.

Magyarországon kétféle szervezési gyakorlat alakult ki: egyes kórházakba az egészségügyi szakszervezet telepített könyvtárt és gondoskodik működésének anyagi alapjairól; a másik módszer hasonlít a skandináv gyakorlathoz, a kórházi betegek könyvtára a városi, illetve járási könyvtárak fiókjaként működik. Ritkább eset, amikor a könyvtár fenntartása a kórház költségvetését terheli.

A mindennapos tapasztalat ellentmond Varga A. Mária és Kovács Pál megállapításának „A betegek kerülnek a könyvtári könyvek használatát”. 1967 áprilisában kezdte el működését igen szerény körülmények között a betegek könyvtára a *Kaposvári Megyei Kórházban*. A 400 Ft-os tiszteletdíjjal alkalmazott könyvtáros hetenként kétszer könyves kosarakkal végiglátogatja a kórház három épületben elhelyezett hat osztályát. Fél év alatt 2446 beteget látott el olvasnivalóval, 4650 kötetet kölcsönzött. 1968-ban a kölcsönzés 8152 kötet volt, 1969-ben személyi változás miatt a forgalom 6020 kötetre csökkent. A könyvtár kétezer kötetes, szerény állománya válogatott, irodalmilag értékes, olvasmányos könyvekből áll. Ahol a kórházi könyvtár állománya korszerű, és nem a könyvtárak „felesleges példányszámú, felgyűlt könyveiből” áll (idézet Varga A. Mária cikkéből), továbbá a betegek tudnak a könyvtár létezéséről, ott mindenütt hasonló tapasztalatról számolhatnak be.

Kovács Pál cikkének zárógondolata: „Mi legyen betegkönyvtár nélkül azokkal a betegekkel, akik nem nagyon akarnak olvasni? Reméljük, ennek ellenére meggyógyulnak és akkor ki-ki otthonában, munkahelyén, művelődési otthonban hozzájuthat könyvhöz, ha kedvet kap rá.” Én pedig remélem, hogy a *kórházi könyvtárügy is meggyógyul egyszer*, a kórházi könyvtárak megteremtését ellenző korszerűtlen állásfoglalások ellenére is, mert mi már régen kedvet kaptunk hozzá. Ideje lenne, ha a legilletékesebbek több támogatást nyújtanának kezdeményezéseink megvalósításához.

Kellner Béla

Egy nap a könyvtárban

Három évvel ezelőtt (még az új könyvtárépületbe való költözés előtt) a Veszprémi Megyei Könyvtár ezer kérdőívet osztott ki felnőtt olvasói között, hogy megtudja: mit várnak a könyvtártól? A válaszok bennünket, könyvtárosokat is megleptek: többen húzták alá a *folyóiratolvasás* szót, mint a *könyvkölcsönzést*. Az új megyei könyvtár belső térkiképzésénél ezt az igényt figyelembe is vettük. A bejáratnál, a földszinten tágas és kényelmes hírlapolvasó klubot alakítottunk ki, innét vezet a lépcső az emeleti szabadpolcos terembe.

A földszinti klub népszerűsége szemmel láthatólag igazolta a kérdőívek adatait. Mégis kíváncsiak voltunk: az új épület új lehetőségei között milyen mértékben használják a könyvtár sokféle szolgáltatását? Mi az arány a kölcsönzés — folyóiratolvasás — helybenolvasás között?

Egy későáprilisi szombati napot választottunk ki, hogy „lefényképezzük” minden látogató mozgását a különböző könyvtári terek között, feljegyezzük kérdéseiket és igényeiket. Tapintatosan háttérbe húzódva, de gondosan figyelve felírtuk, hogy mennyi időt töltöttek a könyvtárban és annak melyik szolgáltatását vették igénybe.

Ezen a szombati napon, 11 órától este 8-ig 184 olvasó kereste fel a könyvtárt. Történetesen ez volt az év első szép tavaszi napja, valószínűleg ezért volt a látogatók száma alacsonyabb a hét napi átlagnál, 235-nél. A 184 olvasó közül 155 ment fel a szabadpolcos terembe, 29 csak a klubba ült be újságot olvasni. Pontos adatok csak az előbbi 155 látogatóról vannak.

Az első és legfontosabb kérdés: *mennyi időt töltöttek a könyvtárban?* Pontos mérések alapján tudjuk, hogy átlagosan 53 percet. Ez az idő már első látszatra is meghaladja a kölcsönzés lebonyolításához szükségeset, annál is inkább, mert nem volt torlódás, s így az adminisztráció csak a minimális időt vette igénybe. Az eltöltött idő alapján a látogatókat három csoportba oszthatjuk:

Akik csak negyedórát vagy annál is kevesebbet időztek a könyvtárban (ennyi idő kell egy futó „kölcsönzői” látogatáshoz), azoknak a száma 29 volt.

Azoké, akik 15—45 percet töltöttek bent, tehát volt idejük a könyvek közötti kényelmes válogatásra vagy egy napilap átfutására, 51-et tett ki.

Folyóiratok a Veszprémi Megyei Könyvtár szabadpolcos terében (MTI Fotó)

Végül 75-en töltöttek el háromnegyed óránál több időt a könyvtárban. Nyilvánvaló, hogy ők a könyvek közötti böngészésen kívül a helybenolvasási lehetőséget is igénybe vették.

Az eltöltött idő tehát azt tanúsítja, hogy *az olvasók fele (helyesebben, ha a földszinti klub helybenolvasóit is figyelembe vesszük: kétharmada) azzal a szándékkal jött a könyvtárba, hogy oda „beüljön”, ott olvasson, tájékozódjék, tanuljon.*

Egyértelműen megerősödött ez a megállapítás annak nyomán, hogy megnéztük: mivel foglalkoztak a könyvtárban ezen a szombati napon a látogatók?

Könyvet kölcsönzött	71
Hanglemezt hallgatott	19
Folyóiratot olvasott a szabadpolcos tér hírlapolvasójában	53
a földszinti klub hírlapolvasójában	102

A két utóbbi szám részben fedi egymást, nem adható össze, mégis elgondolkoztató.

Az olvasóterembe 21-en ültek be. Ez az alacsony szám ellentmondani látszik annak a korábbi megállapításunknak, hogy a látogatók kétharmada a helybenolvasás szándékával keresi fel a könyvtárt. Mi hát az igazság? — Említettük, hogy a könyvtárban két helyen lehet folyóiratot olvasni: a klubban és a szabadpolcos térben kialakított folyóiratolvasó részben. Könyv mellé viszont három helyen is le lehet ülni: az olvasóteremben kívül a nagy szabadpolcos tér szakkönyveket tartalmazó része egy helyen kiöblösödik és kényelmes helybenolvasást tesz lehetővé; ugyanígy a szépirodalmi részben is található hasonló olvasásra alkalmas térség. Megfigyeltük, hogy az olvasók nagyon szeretik ezeket a helyeket, mintegy szakosított olvasóteremnek fogják fel, és elmélyültebb munkát végeznek, például tanulnak is itt. Az említett szombaton 67-en tartózkodtak huzamosabb ideig a szakirodalmi térben, 70-en a szépirodalom terében. (Ugyanakkor 37-en kölcsönöztek szakkönyvet, 52-en szépirodalmat.) Úgy tűnik tehát, mintha a hagyományos olvasóteremnél *népszerűbbek lennének a szakosított olvasótermek*, amelyekben a kölcsönözhető könyveket, a folyóiratokat és a kézikönyveket egy helyen találja meg az érdeklődő. Ebben az esetben a nagyobb könyvtárakban dolgozó szakreferensek közvetlen kapcsolatban állhatnának az olvasókkal, bármilyen szintű is igényük.

Összefoglalva a fentiekben ismertetett vizsgálódás eredményeit megállapítható, hogy az olvasók a könyvtártól sokkal többet várnak annál, hogy csupán a könyvek zavartalan kikölcsönzését tegye lehetővé számukra. A frissebb tájékozódást nyújtó újságok, folyóiratok iránti érdeklődés máris vetekszik a könyvek keresletével. A „helybenolvasás” nem korlátozódik az olvasótermet használók kategóriájára, hanem általános igényné szélesedik. A látogatók mind nagyobb számban használják helyben a könyvtár gazdag információs anyagát.

Ez az igény azonban nem a könyvkölcsönzés rovására jelentkezik. (A Veszprémi Megyei Könyvtárban a „kölcsonzói érdeklődés” — kölcsönzés/lakos — mutatója tavaly 6,1 volt az országos 4,2-vel szemben.) Ellenkezőleg: annak lehetünk tanúi, hogy ahol nem állítanak a könyvtár szegényes működési feltételei gátat a természetes olvasói igények elé, ott a kölcsönzés mellett ellenállhatatlan erővel jelentkezik a helybenolvasás, folyóirathasználat, tájékozódás igénye, tehát növekszik a könyvtárnak, mint információs bázisnak igénybevétele.

Halász Béla — Katsányi Sándor

A Képviselőház Könyvtára a Magyar Tanácsköztársaság könyvtárügyében

Fontos helyet foglalt el a magyar könyvtárak között 1919-ben — zárt jellege ellenére is — a Képviselőház Könyvtára 91 000 kötetes, értékes szakirodalmat tartalmazó állományával. Fejlődésére az alakulástól számított fél évszázad alatt — a kezdeti és átmeneti nehézségektől (helyiséghiány, a szervezeti keretek lassú kibontakozása stb.) eltekintve — az állandó, felfelé ívelés volt jellemző. Ezt a fejlődést az országgyűlés által biztosított kiváltságok ellenére megakasztotta és súlyosan visszavetette az első világháború. S miközben a Képviselőház Könyvtárában a háború éveiben lelassult, majd a polgári demokratikus forradalom időszakában minimumra csökkent a könyvtári tevékenység, az országos könyvtárügyben forradalmi tervek, az egész magyar könyvtárügyet átfogó programtervezetek voltak születőben.

1919 február végére elkészült az országos könyvtárügy rendezésének általános alapelveit rögzítő „Könyvtárügyi program” (szövege megtalálható *Kőhalmi Béla: A Magyar Tanácsköztársaság könyvtárügye* című, a Gondolat Kiadónál 1959-ben megjelent művében), amely lényegében a közművelődési hálózat, egy nagy szakkönyvtári rendszer és a nagy nemzeti könyvtár létrehozását tartotta szükségesnek. A szakkönyvtári rendszer felépítésének alapelve volt: szakszerű felosztást létesíteni, hogy minden fajta könyvtár legyen, amire szükség van, s ennek jegyében egyesíteni az egyfajta könyvtárakat, hogy az így keletkezett nagyobb könyvtárak között a munkamegosztás is megvalósítható legyen. A „Könyvtárügyi program” 14. pontjában csupán egyetlen mondatot utalt arra, hogy „... a Képviselőház Könyvtára is átadandó a nyilvánosságának...”

A Tanácsköztársaság kikiáltása után, már március végén „Az országos könyvtárügy rendezésének általános alapelvei”-ben meghatározták azt a könyvtárrendszert, amely arra lett volna hivatott, hogy az egész ország területén lehetővé tegye a közművelődési és tudományos könyvszükséglet kielégítését. A dokumentum 2. pontja részletesen felsorolta a meglévő szakkönyvtárak összevonásának, csoportosításának tervét. A távolabbi célok között szerepelt az akadémiai könyvtár és az egyetemi könyvtár szorosabb együttműködésének megvalósítása, hogy ezáltal lehetőség nyíljon a két könyvtári állomány közös katalógusának létrehozására annál is inkább, mert azok nagymértékben kiegészítették egymást. A szakkönyvtári rendszer tervezetében fontos helyet foglalt el a Szabó Ervin Könyvtár, amely, mint társadalomtudományi központ, magába foglalta volna az összes budapesti társadalomtudományi és közgazdasági könyvtárakat, gyűjtőkörébe vonva a történelmi és történettudományi szakirodalmat is.

Szabó Ervin már az 1919-ben megjelent „A tőke és a munka harca” című munkájában felvetette a nagyobb könyvtárak együttműködésének szükségességét azzal a szándékkal, hogy azok egymást kiegészítve, *együttesen képviseljék a könyvekben tükröződő egyetemes tudást*. Ez az elképzelés a Tanácsköztársaság könyvtárpolitikájának vezérelve lett: „... A Szabó Ervin-i hagyomány azt jelenti, hogy a könyvtárak ügye nem választható el sem az egész ország szellemi életét irányító tudományos politikától, sem az egész nép művelődési szintjének emelésére irányuló törekvésektől...” — hangsúlyozta *Kőhalmi Béla* fentebb említett művében.

Mint ismeretes, a Tanácsköztársaság művelődéspolitikájában olyan fontos szerepet kapott a könyvtárügy, hogy a fennállásának négy hónapja alatt kiadott 198 művelődéspolitikai rendelet közül 39 könyvtári vagy a könyvtárügyet közvetlenül érintő volt. Ezekben az elsők között intézkedett a belügyi népbiztosság a Képviselőház Könyvtáráról, s rendeletét a „Tanácsköztársaság Könyvtárügye” című hivatalos lap 1. számában közzétette.

A rendelet értelmében a Képviselőház Könyvtárát, amelynek 1919-ben 79 720 műből álló 91 296 kötetes állománya volt, teljes felszerelésével, összes katalógusával együtt 1919. április 15-i hatállyal a *Fővárosi Szabó Ervin Könyvtárnak adták át*, beleértve az 1790-től 1848-ig terjedő korszak országgyűlési tárgyalásainak és egyéb politikai okmányainak kiadatlan gyűjteményét is. A könyvtár feletti felügyelet és intézkedés joga ettől az időponttól kezdve a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár vezetőségét illette meg. Ugyanakkor a rendelet kötelezte a Szabó Ervin Könyvtár vezetőségét, hogy a képviselőház, illetőleg az országgyűlés helyébe lépett Tanácsok Országos Gyűlése részére önálló gyűjteményt állítson össze és könyvtárt szervezen. A rendelet az elvégzendő feladatokhoz szükséges személyi feltételeket is megteremtette, és a képviselőházi könyvtár személyzete feletti felügyeletet és rendelkezési jogot a Szabó Ervin Könyvtár vezetőségének illetékességébe utalta.

Az egybeolvasztási tervek alapján meg is történtek az előkészületek a rendeletben foglaltak végrehajtására. (Itt kell megjegyeznünk, hogy a Szabó Ervin társadalomtudományi szakkönyvtár alapját képező, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtárban egyesített gyűjtemények — a volt kereskedelmi és iparkamara könyvtára, a megszűnt érdekképviseletek könyvtárai és több kisebb-nagyobb társadalomtudományi és közgazdasági könyvtár — között vitathatatlanul a képviselőházi könyvtár volt a legjelentősebb.)

Az összevont könyvvállomány elhelyezése a Szabó Ervin társadalomtudományi szakkönyvtárban történt volna, ezért számára megfelelő, nagy épületet kerestek. Meg is kapta a volt Hazai Bank Erzsébet téri (ma Engels tér) palotáját, de hiába voltak az egybeolvasztás tárgyi feltételei a megvalósulás stádiumában, a Tanácsköztársaság bukása miatt a beköltözésre már nem kerülhetett sor.

A Tanácsköztársaság könyvtárügyi szervei rendeleteileg gondoskodtak a szakképzésről is, a megnövekedő könyvtári feladatok, a központosított szakkönyvtári

Az Országgyűlési Könyvtár olvasóterme (MTI Fotó — Balassa Ferenc felv.)

munka jó ellátására. Evégből 1919 májusában a Tudományegyetem központi épületében könyvtáros tanfolyamot indítottak. A Képviselőház Könyvtárának személyzetéből a tanfolyamra 11-en jelentkeztek. Arról nincs tudomásunk, hogy közülük kit vettek fel, illetőleg ki fejezte be tanulmányait és kik kaptak vég bizonyítványt.

Miközben a Tanácsköztársaság könyvtárügyi megbízottai a Tanácsköztársaság küzdelmes négy hónapja alatt fáradhatatlanul folytatták munkájukat az ország könyvtárügyének rendezéséért, a Képviselőház Könyvtárában *várakozási álláspontra* helyezkedtek. A könyvtári bizottság kéziratosszerűen 1917. július 23-án tartotta szokásos ülését a bizottság, és ezután csak 1920. február 28-án ülésezett ismét. A parlament 1918 novemberi feloszlása után ugyanis a szervezetileg hozzátartozó bizottságok sem működtek, természetesen a könyvtári bizottság sem. Az 1920. február 28-i könyvtári bizottsági ülés tárgya a hírlapok és folyóiratok megrendelése volt, továbbá könyvek vásárlása 1920-ra. A jegyzőkönyv zárótétele szerint a könyvtári bizottság albizottsága utasította a „könyvtári hivatalt”, hogy az 1918 novemberére óta magyar könyvpiacra megjelent, de a forradalmi állapotok miatt meg nem vásárolt könyveknek és folytatólagos műveknek a megvásárlásáról a saját hatáskörében gondoskodjék. A könyvtárt érintő 1919. évi rendelkezésekről azonban egyetlen szót sem ejtett.

A Tanácsköztársaság művelődésügyi szerveinek a könyvtár jövőjére vonatkozó további elgondolásairól csak a könyvtári bizottság által a Nemzetgyűlés számára 1921. május 30-i dátummal összeállított jelentés tájékoztat. A dokumentum a könyvtár sorsának az 1917—1920. évek közötti alakulásáról szólva közli: „... 1919. év június havában a közoktatási népbiztosság úgy intézkedett, hogy a fővárosi könyvtár fennhatóságának megszüntetésével a könyvtár egy újonnan létesített propaganda intézménynek, az úgynevezett „Történelmi Materializmus Kutató Intézetének” rendelkezése alá helyeztessék...”

A Tanácsköztársaság könyvtárügyi rendeleteiben tükröződő tervek, a közművelődési könyvtári hálózat, továbbá a tudományos szakkönyvtári rendszer megvalósítására csak az ellenforradalmi rendszer bukása után kerülhetett sor.

A felszabadulás után a Képviselőház Könyvtárát nem vonták össze más könyvtárakkal, megmaradt az Országház épületében. 1952-től megszűnt zárt jellege, és most már *Országgyűlési Könyvtár* néven elfoglalta helyét a tudományos szakkönyvtárak között. Gyűjtőköre differenciálódott és az országos könyvtárügyben meghatározott irányelvek szerint, az *állam- és jogtudományok*, továbbá a *legújabb kori történelem* országos jellegű tudományos szakkönyvtárává fejlődött, az *ENSZ letéti könyvtára* lett és különgyűjteményei magukba foglalják az UNESCO és más nemzetközi szervezetek kiadványait is. *Nyilvános könyvtári funkciókat lát el*, gazdag anyagával a szocialista tudomány és művelődés szolgálatában áll. Hatékonyan segíti az állami felső vezetés munkáját is: az országgyűlés, a minisztertanács, a szakminisztériumok és más intézmények tevékenységének támogatója. A régi és az új feladatok együttes ellátására törekedve, magasabb szinten látja el megalapítása óta kialakult feladatkörét.

Dr. Csendes Katalin

AZ OLVASÁS KÉRDÉSEIRŐL rendezett nemzetközi konferenciát júniusban a *Lengyel Nemzeti Könyvtár Könyv- és Olvasástudományi Intézete*. A szocialista országok könyvtárosainak részvételével lebonyolított varsói tanácskozás első napja a Lenincentenárium jegyében telt el, a felolvasások összefoglaló címe *Lenin tanítása és a könyv népszerűsítésének problémái* volt. A bevezető előadást Lenin könyvtárügyi nézeteiről O. Csubarjan tartotta, s a lengyel, csehszlovák, bolgár könyvtárosok a lenini elvekhez mérve elemezték hazájuk könyvtárügyét, míg a román delegáció vezetője főleg Románia könyvtárügyének eredményeiről beszélt. Magyar részről Katsányi Sándor szólt hozzá a témához, Lenin művei a magyar könyvtárakban címmel. A következő napon az iparvidékek lakosságának olvasási kérdéseiről tanácskoztak a résztvevők. Német, lengyel és szovjet könyvtárosok ismertették kutatásaikat, és kicserélték tapasztalataikat az olvasásszociológiai felmérések módszerének problémáiról. Nagy érdeklődést keltett *Kamarás István* írásbeli referátuma, mely a magyar munkások körében végzett felmérés alapján az olvasást befolyásoló tényezőkről szólt; megállapításaira több hozzászóló is hivatkozott. A harmadik napon az ifjúság olvasásával kapcsolatos referátumok hangzottak el, többek között *S. Siekerskié*, a varsói Könyv- és Olvasástudományi Intézet igazgatójéé. Az értekezlet sikerét bizonyítja, hogy a jelenlevők elhatározták: a jövőben rendszeressé teszik a szocialista országok olvasásszociológusai közti találkozásokat és eszmecseréket.

(K S.)

Személyi bibliográfiák

Napjainkban egyre-másra jelennek meg olyan személyi bibliográfiák, melyek csekély módosítással sokkal jobban betölthetnék rendeltetésüket.

A korszerű fölépítésű személyi bibliográfia mintájaként merem javasolni Gyuris György *Dugonics-bibliográfiáját*, amelyben a személyi bibliográfiák készítésében szerzett tapasztalataink összegeződtek.

Mindjárt a cím tömör: nem szerepel ebben sem az, hogy „X. Y. munkássága”, sem hogy „szakirodalmi” vagy szépirodalmi” munkássága. Csupán Dugonics András neve áll itt, hiszen az alcím (bibliográfia) egyértelműen vall a műfajról.

A bibliográfia két részből áll. Ismét végtelenen redukált tömörséggel: [Munkák] *Tőle és Róla*. Ez fölöslegessé teszi számos személyi bibliográfia ismétlődő megfogalmazását: „X. Y. dolgozatai”, „könyvei, cikkei” stb., vagy „írások X. Y.-ről”, „X. Y.-ről megjelent cikkek” s hasonlók.

Ertelmetlen, sőt zavaró, ha az életmű időrendi fölsorolását *alaki szempontból* (könyvei, különnyomatai, folyóiratcikkei, újságcikkei stb.) megtörjük, a tudományos vagy írói fejlődést megvilágító történeti rendet ilyen vagy más szempontokkal kereszteljük. Ha nyomtatásban jelenik meg a bibliográfia, esetleg a főbb formai kategóriákat (pl. az önállóan megjelent műveket) tipográfiával elkülöníthetjük a többitől (dólt szedéssel). De ennek hiánya sem nagy baj: a mutató föladata a formai csoportosítást is elvégezeni.

Látszólag sem ide, sem oda nem — vagy inkább mindkét kategóriába? — tartozik az íróról, tudósról nem általában szóló írás (amilyen a vele életében készített interjú, a róla születésnapján, kitüntetések stb. készített riport, majd a nekrológ vagy az évfordulóin írott emlékezés), hanem egy-egy művének ismertetése, kritikája, vitája. *Ezt a legtöbb személyi bibliográfia helytelenül elszakítja a műtől*, s az íróról, tudósról szóló részbe teszi, jobb esetben időrendben, sajnos, még ma is sokszor a kritika stb. írója nevének kezdőbetűje rendjében. Holott a műről szóló konkrét írásnak a műnél van a helye: a mű címléírása után, mintegy annotációként, *Ism.* rövidítés után idő-

rendben (ismét nem a cikkírók betűrendjében!) kell őket fölsorolni, *így válik történetileg is áttekinthetővé egy-egy mű fogadtatása, esetleges vitája*.

Az önálló művek időrendi besorolásában éppen a kritikák jönnek gyakran segítségünkre. Ha más forrásból nem tudjuk, hogy egy-egy önálló mű pontosan, a folyóirat-, sőt újságcikkek keltezése közé beilleszthetően, mikor jelent meg, az első kritika, ismertetés kelte kellő fogódzót nyújt. A művet időben *ez elé* kell helyezni. Mert az önálló műnek akár az év elejére, akár a végére való mechanikus helyezése félreértésre ad okot. (Mária Béla bibliográfiájában pl. egyik verseskönyve így szerepel 1944 végén, azt a látszatot keltve, hogy ez lenne a fölszabadulás utáni első hazai verseskönyv. Csak a kötetnek a bibliográfia másik részében elhelyezett kritikai visszhangjából derül ki, hogy a kötet 1944 január végén, február elején jelent meg!)

Gyakori, hogy egy-egy folyóiratcikkek megjelenik különnyomatként, majd esetleg a szerző gyűjteményes kötetében is. Az időrendi közlésmód itt is a legtakarékosabb: míg a formai szempont alapján három helyen is szerepel a lényegében azonos tétel (mint a Radnóti-bibliográfiában), addig itt *egyetlen egyszer*, csupán egyenlőségjellel, sőt jelekkel föltüntetve, hogy ugyanaz a mű milyen alakban jelent meg. Gyuris említett bibliográfiájában még azt is jelezte — egy-egy évben a korábban már közölt cím tévelszámára utalva —, hogy a műnek újabb kiadása mikor jelent meg.

A rövidítésekről, annotációkról és a mutatórendszerrel itt is ugyanazt mondhatnám el, amit a hírlap-repertórium kapcsán már elmondtam. Elképeztő, hogy *ma is jelennek meg személyi bibliográfiák bármiféle mutató nélkül!* Viszont nemcsak elképzelhető, de meg is követelhető, hogy egy-egy életmű sajátosságának megfelelően a mutató a szokásos elemeken (név-, helynév-, tárgyszó stb.) kívül másokkal is gazdagodjék. Pl. költőről szólva (Radnóti-, József Attila-bibliográfiában) nagyon hasznos a *verscím-mutató*. Ennek sem szükséges külön lennie, beolvasztható az egységes mutatóba.

Péter László

A mi társadalmunk nemcsak igényeket kielégítő, hanem igényeket keltő társadalom is.

Aczél György

Egy községi könyvtár megdöbbentő állapotáról tudósít a Szolnok megyei Néplap „Könyvtár a váróteremben” címmel megjelent írása. A cikkből a következők derülnek ki: Lebontották Tiszaroffon a régi kultúrházat, amely a könyvtárnak is otthont nyújtott. S már el is készült az új művelődési ház, „de sajnos a könyvtár — hely hiányában — nem kaphatott benne hajlékot”. Az illetékesek — mi mást is tehettek?! — kiköltöztették a könyvtárt a Tisza partján húzódó árvízvédelmi töltésre, a volt hajóállomás várótermébe. Ez egy 3x6 méteres szoba, padlózata beton, meszelt fala vizes. Már egy éve itt „üzemel” a könyvtár. S az eredmény? „Penészedő Jókaiak, Mikszáthok. A nyirkosságban lappangó enyészet rágja Tolsztoj, Gorkij, Hemingway könyveit... Négy és félezer könyv pusztul így.” Nincs ebben semmi meglepő, hiszen szinte a helyiség alatt hömpölyög a Tisza sárga vize. (A könyvállomány másik fele az új művelődési ház irodájában van „beraktározva”, senki sem fér hozzá.) Pedig kell a könyv a tiszaroffiaknak, nagyon is szeret(n)ek olvasni. Erről tanúskodik az első negyedév statisztikája is, mely szerint ez idő alatt a gyermekolvasók száma csaknem hétszáz volt, s hatszázötvenen voltak a 14 év felettek is. Jóllehet nem könnyű megmászni a gát csúszós lépcsőit, főleg nem az öregeknek. Mindezek után a cikkíró szerény, mértéktartó megjegyzésével, hogy „ezt az áldatlan helyzetet... előrelátóbb tervezéssel el-

mozgalom Szolnok megyei társadalmi elnöksége felhívással fordult a megye lakosságához. Megállapítja, hogy az elért eredmények nincsenek arányban az erőfeszítésekkel. A megye 450 ezer lakosából mindössze 95 ezer látogatja rendszeresen a könyvtárakat, s az egyéb művelődési intézmények kihasználtsága is alatta marad a lehetőségeknek. Különösen a városok peremkerületeinek lakói, a bejáró dolgozók, a munkásszállásokon, valamint a kis falvakban és a tanyákon élők esnek kívül a közművelődés hatókörén. Nehezíti az előbbrejutást a szellemi és az anyagi erőforrások szétforgácsoltága, a személyi és tárgyi feltételek esetenkénti hiánya is. A felhívás leszögezi: „a tudásnak, a szocialista közizlés fejlődésének... elsődleges és mindenki számára legkönnyebben hozzáférhető forrása a könyv”, ezért az elnökség minden jószándékú figyelmé, tenniakarása oda irányul, hogy a megye népe valóban „olvasó néppé” váljék. A mozgalom társadalmi elnöksége hívó szóval fordul a megye minden olvasó lakosához: legyen agitátora az olvasásnak, s felkéri mindazokat, akik munkakörük szerint emberekkel foglalkoznak, hogy a gazdasági és szociális gondoskodással egyenrangú mértékben törődjenek a gondjaikra bízott dolgozók művelődésével, olvasásával és lehetőségeikhez képest járuljanak hozzá az olvasó néppé válás anyagi és személyi feltételeinek megteremtéséhez. A felhívás kiter a „Száz falu — száz könyvtár” akció megyei sikerére, mely azt példázza, hogy az erők összefogásából nagyszerű eredmények születnek. E siker láttán az Olvasó népert mozgalom Szolnok megyei társadalmi elnöksége a kisebb falvak jobb kulturális ellátása érdekében meghirdeti az „Otthont a könyvnek — otthont a művelődésnek” mozgalmat, és e kezdeményezés támogatására hívja fel a helyi párt- és tanácsszerveket, a tömegszervezeteket és a szövetkezeti mozgalmak, a könyvbarát bizottságok figyelmét. Új lendületes akciókra biztatja a közművelődés valamennyi megyei munkását. A felhívást a társadalmi elnökség tagjaiként a politikai, gazdasági és kulturális vezetőkön kívül megyszerte ismert közéleti személyek és művészek írták alá.

tudtuk volna kerülni”, messzemenően egyetértünk. Sőt, többről van szó: arról, hogy egyszerűen lebecsülték a könyvtár szerepét, fontosságát a község művelődésében. De most már az a fontos, hogy megfogadják a cikkíró tanácsát, melyhez mi is csatlakozunk: adjanak mielőbb megfelelő hajlékot a könyvtárnak, mert „Jön az ős, a tél, tovább pusztulnak a könyvek”, s nemcsak a másfélszáz ezer forint értékű könyv mehet veszendőbe.

Papp Iván ex librise

AZ ÍRÓSZÖVETSÉG KÖZGYŰLÉSE UTÁN

Az elmúlt tizenkét esztendő legeredményesebb közgyűlését tartotta meg a nyár elején a Magyar Írók Szövetsége. Azzá tette munkára serkentő légköre, s a kivétel nélkül, szinte minden felszólalásban megnyilatkozó közéleti igény és plebejus szenvedély.

Az írói munka társadalmi hatékonysága, ennek követelménye, feltétele, lehetősége volt az az alapkérdés, amely hol közvetlenebbül, hol áttételesebben újra és újra megfogalmazódott. Tehát arról alakult ki egyszer elmélkedő, máskor vitává forrósodó eszmecsere, ami a szűk baráti körökben, a kis asztaltársaságokban makacsul, követelőzően mindig visszatér. És ez volt a jó, az egészséges: az Írószövetség közösségének nagy nyilvánossága előtt hangzottak el az írókat leginkább izgató gondok, feladatok.

Régóta éledező vélemény kapott — mindjárt bevezetőül — erőteljes hangot: nem alakulhat ki egészséges irodalmi közélet anélkül, hogy az Írószövetségnek ne legyen külön lapja. Mégpedig olyan lapra van szükség, amely mozgékony, s nem az irodalmi „belvilág” sajtó fóruma, hanem az egész magyar társadalomé.

Erről Darvas József elnöki, indító előadásában többek között a következőket mondotta:

„... Új irodalmi lapok, folyóiratok megindítása feltétlenül szükséges lenne. Az „Élet és Irodalom”-nak csak jót tenne, ha ezen irodalmi, kulturális hetilapunk nem élvezné azt a monopol-helyzetet, amelyet ma élvez. Az lenne a helyes, ha lenne mellette egy másik kulturális irodalmi hetilap, sőt éppen odacsatlakozva, amit a tömegkultúra... mellett próbáltam mondani: úgy hiszem, egy irodalmi tömeglap kiadása feltétlenül szükségessé vált.”

Ehhez a kezdeményező gondolathoz a közgyűlés után azt lehet még hozzáfűzni, hogy éppen egy ilyen lap válthatja tettekké, napi gyakorlattá azt a plebejus töltésű közéleti igényt, — elsőként és sokszólamúan —, mely a felszólalásokban olyan egyöntetűen megfogalmazódott. A sokat és régóta hangoztatott szellemi érdekvédelemnek a szó nemes értelmében az a leghatásosabb formája, ha az írók, kritikusok, irodalomtörténészek — mind a nemzet nagy dolgairól, mind a szakma belső kérdéseiről — megirhatják a véleményüket, az ország közvéleményét idézve tanúnak és bírónak.

A lap természetesen csak egyik vitatéma volt, de nagyon fontos, fókusz helyzetű és feladat körű téma, amely a megnyilatkozni kívánó, egészséges közlés-szenvedély kielégítésén túl azt is eredményezheti — és eredményeznie is kell! —, hogy tovább fejlődjenek, gyarapodjanak azok a tömegkapcsolatok, amelyeket az „Olvasó Népert” mozgalom eddig kialakított, s amelyek mind inkább éreztetik jótékony hatásukat a művelődési igény felkeltésében és a művelődési lehetőségek megújításában, gazdagításában.

Ezzel el is érkeztünk az „Olvasó Népert” mozgalomhoz. A közgyűlés bizonyosságát adta annak, hogy a mozgalom meghirdetésére feltétlenül szükség volt, s hogy az — amint *Dobozy Imre* beszámolójában megállapította — „a legnagyobb társadalmi szervezetek aktív bekapcsolódásával máris messze túlnőtt az Írószövetség keretein, valóban országos mozgalommá tudott válni.”

Az „Olvasó Népert” mozgalom két éve sok mindenről meggyőzte a kételkedőket és bizakodókat egyaránt. Többek között arról, hogy a kialakított munkamódszer — két-fajta tevékenység: elméleti alapozás és társadalmi mozgósítás párhuzamos szervezése — bevált; ez az egy-gerincű, kettős, „szíami-iker” munkálkodás nagyon alkalmas arra, hogy a mozgalom évtizedekre szóló, személyiséget és társadalmat formáló hatóerő legyen.

Munkánkhoz annak idején a példát Bartók, Kodály és tanítványaik tevékenységéből vettük. Ők is évtizedeken át egyszerre teremtettek új zeneoktatási metodikát (Mikrokozmosz, Bicinia Hungarika füzetek, az ötfokú hangsorra épülő szolmizáció stb.) és zenehallgatókat, fiatalokat, munkásközösségeket forrongásba hozó mozgalmat (UMZE, Éneklő Ifjúság, a „Liedertafel” szellemnek hadatüzénő kórusmozgalom stb.). Azt, hogy szívós, odaadó munkájuk milyen eredményt ért el, legribbsebben a „Repülj páva” szívdobogtató sikere bizonyítja, amely éppen a legjobbkor robbant bele a köztudatba, jelesül példázva: nem slágerfesztiválok után szomjúhozik a magyar nép.

Az Írószövetség közgyűlésének légköre azt a meggyőződést sugallta, hogy az „Olvasó Népért” mozgalom hasonlóan szép és tiszta szenvedélyeket szabadíthat majd fel, s lendíthet alkotó tevékenységbe. Mert éppen ez ennek a mozgalomnak a lényege: rejtett, kihasználatlan szellemi energiákat mozgósítani a cselekvésre.

Az is világossá vált előttünk, hogy az „Olvasó Népért” mozgalom — a kor követelményének és a munka belső logikájának hatására — előbb-utóbb „Művelt Nép” mozgalommá terebélyesedik. Az olvasást nem tartjuk, nem tarthatjuk öncélnak. A közgyűlésen gyakran és nyomatékosan idézett *Veres Péter* (sajnos már csak idézni tudtuk őt és nem meghallgatni!) elég régen megfogalmazta, hogy a magyar társadalomnak nem egyszerűen olvasott és művelt emberekre van szüksége, hanem olyan olvasott és művelt emberekre, akik önállóan és felelősen gondolkoznak, s a közösség javára cselekszenek.

Ez a gondolat a közgyűlésen mindvégig jelen volt, hol hangosan kimondva, hol kimondatlanul. Azért fontos ezt hangsúlyozni, mert annak idején voltak olyanok (és még ma is vannak), akik úgy gondolták, hogy az írók kiadják majd a lelkesítő jelszót: „Olvass ma egy verssel többet, mint tegnap!”, s ebből lesz az „Olvasó Népért” mozgalom. Szánalmas, primitív feltételezés volt. Kemény cáfolatát éppen ez a közgyűlés adta meg. Nyilvánvaló: a magyar írók előtt a széles körű általános műveltség-gel, elmélyült szakmai tudással munkálkodó ember az eszménykép, az az ember, aki szüntelenül művelődik, hogy egyéniségét minél gazdagabban és harmonikusabban kiteljesíthesse, hogy — megvalósítsa önmagát.

Végezetül ismét *Darvas Józsefet* kell idéznem, aki zárszavában — *Illyés Gyulával* folytatott beszélgetésére hivatkozva, vele egyetértve — azt mondotta: „... az irodalmi életben is talán éppen most van egy olyan pillanat és az ország életében is van egy olyan lehetőség, amikor a közérzet fel nőhet a valósághoz, a valóság pátozához.”

Ebben a gondolatban summázódott az írószövetségi közgyűlés legnagyobb eredménye. Ezt kell most általánossá és uralkodóvá tenni az irodalmi élet elkövetkező hétköznapijaiban is.

F á b i á n Z o l t á n

AZ ÁRAMVONALAS ÉS A VONALAS GICCS

*„Kigyulladnak a csillagok,
s én lustán arra gondolok,
milyen jó lesz majd akkor,
ha a Göncöl szekere helyett
az égen
elindul fényesen és merészen
egy traktor.”*

(Aczél Tamás: Három fiatal TSzCs tagról)

Nagy a kísértés bennem, hogy nyomban e néhány soros mottó elemzésével kezdem, hogy a megtraktorosított s eképpen a szocialista mezőgazdaságnak „fényes és merész” szimbólumaként megjelenített Göncöl szekér nevében tiltakozzam a „lustán arra gondoló” költő ellenében; ösztönözve érzem magam, hogy a szekér és traktor mutációjában ne a frappáns költői képalkotást, hanem a képzavart keressem és bizonyítsam, de nem tehetem. Nem tehetem azért sem, mert némi emlékeztetővel és valamelyes címmagyarázattal is tartozom az olvasónak.

A Könyvtáros előző számában egy klasszikus giccs felboncolására tettem kísérletet Szabolcska Mihály *Hortobágyon* című verse alapján. Ígértem, hogy következő, azaz mostani írásomban saját portánkon is szétnézek: a ma, a tegnap és tegnapelőtti giccsstermésében. Az atomkor áramvonalasra igazított, „modernizált” álművészete s a világméretű tendenciájában ugyancsak „korszerűsített”, vonalastított gyártmányai tudniillik ma is fel-feltűnnek még: hol egy folyóiratban, hol kötetben, hol — Uram bocsá! — egy-egy tankönyvben! A szerzők között iparosok, álirodalmárok, de olykor valódi írók is akadnak, olyanok, akik nemegyszer bizonyították már tehetségüket. A versek, amelyeket írtak s amelyekről most beszélni fogok, nem egyszerűen „sikertelen”, „rossz” alkotások. Giccsok. Olyan „művek”, amelyek több figyelmet érdemelnek, mint a szinte törvényszerűen mindenkinél kicsúszo gyengén sikerült alkotások, mégpedig azért, mert egy irodalmi és politikai magatartást fejeznek ki. Hiszen minden mű — a jó is, a rossz is, a giccs is politizál. (Azt hiszem, a Petőfi — Szabolcska — Ady elemzősorozat előző cikkemben ezt világosan igazolta.) A jó: leggyakrabban jól, a rossz: olykor jól, olykor rosszul. A giccs: mindig rosszul, akkor is, ha a leghaladóbb jel-

szavakat kiáltja világgá. Hiszen: annak a szónak nincs tartalma-hitele, amelynek hamis a hangja. Azt az operaénekest a világ minden színházában kifütyülik, aki remekül olvassa a kottát, elfújja a szöveget, de énekléskor újra és újra falsot fog. Mert a „szövegtudás” nem elég. *Énekelni* is tudni kell.

Még mindig Petőfi nyomában

„S ha a föld Isten kalapja, hazánk a bokréta rajta” — idéztük már Szabolcska „tarka pántlikás, habos délibábos” Hortobágy-kepe kapcsán. S idézzük ugyane vonulatból jeles mai írónk (V. E.) Hegydetőn című versének egynehány motívumát:

*E bokréta, ez a hazánk,
amely szabadságot adott,
s amely megvéd, mint az anyák
a magzatot.*

Nem a haza = bokréta szókép a fájdalmas ebben, hanem a licitáció, a képzavar. A verselemek úgy folynak egymásba (bokréta = haza = gyermeket váró anya), hogy elvesztik eredeti funkciójukat (díszítés, gyönyörködtetés egyfelől, szabadság adása másfelől, végül védelem), a halmozott szépség + jóság nem harmonikus egészbe rendeződik, hanem zavaros kuszaságba, amelyben sem logikai, sem művészi rend nincs. A „rendtelenséget” viszont el akarja „adni” az olvasónak a tartalmi progresszivitás, olyan szép fogalmak fedezetét véve kölcsön, mint „haza”, „szabadság”, „anya”.

Falusi szépségek

A XIX. századvég kispolgári „falu-romantikáját” a Petőfi epigonok szolgálták ki és sekélyesítették el. A csokolózó galambpár, a lucernaszagú idill, a holdfényes mező a polgárság hazugsága volt a vidéki élet szépségeiről. Annál furcsább, hogy S. A. kortárs-költőnk Tsz legény dala c. versében néhány év előtt így képzelte a mindenkori Tsz legények (aktualizálás + népieskedés) életformáját:

*Vetnél alám jó, gangos ágyat,
Vállamra hajtánád a vállad,
Te: izét adnád az ebédnek.
Én: vetnék olykor a tehénnek.*

Ne kelljen e négy sor minden mélységébe alászállnom. Ám néhány megjegyzést mégsem hallgathatok el. A művészet sokszor a leghihetlenebbet is elhitei. Swiftnek elhiszem, hogy Gulliver egyszer túl nagy, másszor túl apró a körülötte járók mellett, elhiszem Rabelais óriáskölykeit, Dante pokolra szállását és nagyon sok más el sem képzelhető. De ha egy képre, sorra azzal kapom fel a fejem: ez nem igaz, ez nem lehet, ez nevetséges, ott pontosan az hiányzik a műből, ami *művészet*. Ebben a versszakban nemcsak a kispolgári, örömkönnyeeivel levest ízesítő fiatalasszonyideál boszszant, s a komótosan dolgozó (,,vetnék olykor a tehénnek”) „legény”, de a fantázia torzsága is. Mert: Odysseus megvakíthatta a Polyphemost. Elhiszem. De lehet-e egymás vállára hajtani a vállainkat? Ezt olvasva, legszívesebben magam is: „lehajtanám bús fejemet...”

Közérthetőség és giccs

Többen többször leírták már, elemezték is, hogy a giccs inkább keresi a közérthető, mint az intellektuális formákat, áru-jellege miatt inkább a popularitásra, a népszerűsége tör, s nem az exkluzivitásra. A giccs nemcsak *egyszerűen* ragadja meg a világ jelenségeit (ezt tette például a zseni Petőfi), de egyszerűen is akarja *magyarázni*. K. L. Néphadseregünk c. versében ennyit ábrázol a katonaeletből:

*Tüzérekhez került Virág Palkó,
Ficáncol már alatta a pejlő,
Megtanulta ágyúk kezelését,
A jó tüzér így védi a békét.*

Az ötvenes évek kultúrpolitikája a „stílusdemokratizmus” meghirdetett programjával nemcsak az egyszerűsége ösztökélte az alkotókat, de az egyszerűsítésre is. A „konfliktusmentes irodalom” elmélete így fordult a szocialista korszak lényegi (új társadalmi rendet formáló) feladata ellen, s lett belőle idilli-sematikus életkép (a már idézett Tsz legény dala), a hamis pátoszú lírizálás (A hegydetőn), epigonizmus, együgyűen lapos műformák divatja. Ez utóbbira egy példát még K. L. Versek a nyárról c. művéből:

*Ki tudja, mi a Sernevál?
Véletlenül tudom.
Kenyért keresni idejár
Julika kishúgom.*

Ez a sematikus giccs-korszak végül már ön maga paródiáit kezdi gyártani, olyan apológiákat szülve, amelyek a teljes komikumba fulladnak. Az ötvenes évek elején egy versszerző úgy jelenítette meg az „ország első emberét”, ahogy a vásári szentképek ábrázolták a templomba igyekvő, kisdedekkel körülvevő, a galamb formájú Szentlélekisten védelme alatti Jézus Krisztust (legfeljebb még egy kicsit zavarosabban):

*Megy Rákosi a Tanácsba,
Körülötte fia, lánya,
Feje fölött békegalamb,
A hangja mint léleklarang...*

„Vonalas” giccs

A művészi mondanivaló hiányát a szerzők gyakorta próbálták kiegyensúlyozni azzal, hogy patetikus (többnyire ál-patetikus) hangsúlyokkal politikai hitvallást tettek. L. F. Kaszások dala című versében így kiált fel:

*Hej, vérszívó kulák féreg,
Gyülöllek a sírig!*

Sz. J. alig tizenkét évvel ezelőtt még efféle — komikus — ars poeticát fogalmazott:

*Verset írni a szerelemről,
Hajh, ráérünk majd akkor,
Ha elcsitult az osztályharc,
és utól ér az agg kor.*

Anélkül, hogy alábecsülném az osztályharc jelentőségét, anélkül, hogy a költői élményanyag és az alkotás bonyolult lélektani kapcsolatait feszegetni merném (hiszen milyen alapon fog verset írni a szerelemről szerzőnk „akkor”?), anélkül, hogy a bántóan primitív rímeléset rosszallnám — meg kell fogalmazni: a jelszó még nem vers, az indulat még nem kifejezés, az alkotó szándék még nem alkotás. S ha annak akarjuk álcázni: giccs, álművészetet teremtünk.

Egy kötetnyi kérdőjel

Hagyjuk most tizenöt-húsz évvel ezelőtti irodalmunk félresikerült darabjait, lépjünk időben közelebb, 1969-ig. Akkor jelent meg Cs. K. kötete, a Versek boldognak, boldogtalannak. Az ÉS glosszát, folyóirataink különféle hangú (az elmarasztalástól az óvatos méltatásig) kritikákat közöltek róla. Pedig a könyv nemcsak rossz, sületlen verseket tartalmaz (s így igazán érthetetlen a fülszöveg lelkendezése), hanem egy újfajta költői magatartás giccs-változatát is, a rebellis „kivagyiság” álművészeit és álművészeit.

Cs. K. a világról és a zenéről filozofálva ilyen megállapításokat fogalmaz meg vers formában (azaz rövidebb-hosszabb ritmikus és rímelő sorokban):

*A zene sem szüntelen,
akad benne szünet.
A világ is így halad:
most topog egy helyben,
majd üget.
Sok hát
a hasonlóság.
De míg a világ
egységes
és nincs vége,
addig a zene
véges
és sokféle.*

Furcsa dolog — ha mégegyszer visszatérhetek a fentebb emlegetett fülszöveghez —, hogy a vers szerzőjét Ady, Majakovszkij, „a magyar költői hagyomány s a nemzetközi szocialista realizmus” tanítványának mondják. Furcsa, hogy verseiben emberiművészi orientációját ilyenféle személyek emlegetése jelzi: Castro, Majakovszkij,

Lenin, Balassi Bálint, Lukács György, Ady, Vajda János, Kirov, Gramsci, Petőfi stb., hiszen e névsor pontos és rangos szellemi-politikai térképet rajzol fel, s a kevésbé kritikus olvasó előtt még hitelesítő ereje is lehet. De lehet-e hitelesíteni akármilyen politikai-kultúrhistoriai tekintély felidézésével ilyen sorokat:

*Aztán az irodalom
lett az eledelem.
Faltam, mint toportyán
falka a tó partján
szomját oltó botor nyájt:
éppen ilyen vérengzéshez
lett kedvem, kérem szépen.*

vagy:

*A vágy, tudom, nem hajt nekem virágot.
Az ábránd, mind, másokban ölti testét.
Az eszmény, soha, nem vált meg világot.
Egyet tudok követni csak: az eszmét.*

Ha a kötet a Ludas Matyi mellékleteként jelent volna meg: magam is elégedett mosolyokkal forgatom. De rangos kiadónknak fontos, ifjú költőket bemutató sorozatában látott napvilágot — *irodalomként!*

Az Egyesült Államokban már törvény kötelezi a dohánygyárakat, hogy a cigarettás dobozra rányomtassák: *ez önnek árt!*... Kár volt Cs. K. könyvét úgy kibocsátani, mintha irodalom lenne.

A műértők megértik

Ellenem vehető: a műértők úgyszólván „megértik”. S ma már egyre többen tanulnak, egyre számosabban ismerik meg a jó irodalmat, amely fejleszti ízlésüket, növeli tájékozódóképességüket stb. De itt meg is kell állnunk. Vajon az iskolában, a „nép”-iskolákban (a 6—14 éveseknek szólóan) valóban beadjuk-e a giccs-ellenes műveltség-szérumot? Aki az általános iskolás olvasókönyvekbe belelapoz, azt hihetné, igen. Hiszen a tartalomjegyzékben ilyen nevekre bukkanhat: Petőfi, Móra, József Attila, Vörösmarty, Móricz, Heine, Rimbaud, Goethe, Gárdonyi stb. S ez nagyon jó. Megütközni legfeljebb egy-egy kortárs-költőnk *versén* lehet, ha nem elégszünk meg a név parancsolta tekintéllyel, hanem bele is olvasunk a műbe. J. K. jónévű poétánk anyáknap-i versének kezdő szakasza (az I. osztályos ABC-s könyvben) így szól:

*A napsugár énreám
nemcsak délben árad,
munka után jó anyám
megjön, kicsit fáradt...*

Ö. L. ismert novellista és publicista a nemzetközi szolidaritást ábrázoló kép alá a II. osztályosoknak ezt a verset írta:

*Az én kezem sárgácska,
reggel kezd a játszásba...*

E sorok mutatnák be a kínai (japán stb.) gyerekeket (— sietve megjegyzem, mielőtt az első sor félreértésekre adhatna alkalmat —), a második sor magyartalanságát csak *értelmetlensége* múlja fölül. (Mi az, hogy „reggel kezd a játszásba”?) Figyelemre méltó a folytatás is:

*Az én kezem hófehér,
Csak amolyan kis tenyér,
de ha kinyújtom feléd,
a szívedig is elér.*

A kép: ortopédiai. A hófehér kéz, ami tulajdonképpen egy „kis tenyér” csupán, igaz, az sem pontosan, csak „amolyan” módon, s ha ezt a kis tenyérnyi hófehér kezet kinyújtjuk, az elér a szívéig a másíknak — hát ez több, mint meghökkenítő! Nem „versileg”, nem „költészetiileg”, csak „amolyan” egyszerű logika szerint is. S hogy most már teljes legyen a kép:

*Az én kezem fekete,
Néger kisgyerek keze,
de ha nincs is egyebe, (?)
megsimogatlak vele.*

Hogy „egybe” vajon a néger kisgyerekeknek nincs-e, avagy a kezéről hiányzik még valami — hogy úgy mondjam: *költői kérdés!*

S hadd tegyem hozzá: nemcsak amiatt éled tiltakozás az olvasóban, hogy a gyereket pongyola, érthetetlen fogalmazásra szoktatjuk, hogy magyartalan kifejezéseket és logikátlan nyelvi formákat adunk elé — *a tankönyv adta tekintély súlyával!* — „irodalmi példaként”, de azért is, mert igen fontos világnézeti, nevelési kérdéseket csúfolnak meg az ehhez hasonló együgyűségekkel.

Meghökkenve olvas az ember ilyen nyelvficamokat az elsős könyvben (ahol az írott betűs irodalommal való találkozás kezdődik, ahol az első indítást megkapja a majdani olvasó vagy nem olvasó!):

*Vidul, zöldell
Fa és fű,
Madár füttyög
Trülülű.*

R. A. tollából született meg a sosem hallott „trülülűs” madárfütty, hogy *a fűre rimet találjon*. S ez elég olcsón sikerült is neki, elvetve a konvencionális -hű, -mű, -tű stb. szavakat (lásd: szavégmutatósztár), megszületett az eredeti (s e nemben is tökéletesen értelmetlen) *trülülű*. S minden olyan, mintha vers volna!...

Nyilván hasonló esztétikai gyönyörűséget okoz a negyedik osztályos tanulóknak, ha L. M. úttörővasutas versének ilyen szép sorait olvashatják:

„bűvös mosoly a tarka tájon...”

a *„Szabadsághegy virággal hímzett rétjei között...”*

(az utóbbi képet lásd Szabolcska Mihálynál is!), s ilyenféle líráját élvezhetik:

„Mesevonal ez? Nem! Az élet!”

(Talán: meseautó! Az is efféle „mű” volt!)

*Hívhatok millió tanút,
Örömtől fényes szemmel nézed:
ez itt az Úttörővasút!*

Hogy ez versnek milyen, nem kívánom minősíteni. De fogalmazásként is szót érdemel. Merthogy: a szerényen ideidézett „millió tanú” végül is mi célt szolgál? Mit bizonyít? Azt-e, hogy ez nem a mesevonal, hanem az élet (mert a mondat szerkesztés azt is megengedi), vagy azt, hogy aki nézi, annak „örömtől fényes a szeme” — ennek kontrollálására viszont a millió tanú számszerűleg kissé soknak tűnik — a bizonyító eljárás lefolytatásához nem elég hosszú az Úttörővasút nyári menetrendje...

Félre azonban e — higgyék el! — keserű humorizálással. Amilyen öröm, hogy klasszikusok szólnak a 6–14 évesekhez az olvasó és irodalomkönyvekből, olyan elszomorító, hogy a giccs (K. Z.: Diósgyőri nagykohó, L. M.: Robog az Úttörővasút, Sz. M.: Kirándulás, Cs. Gy.: A legszebben szóló muzsika, R. A.: Szép a világ és mások), a versnek álcázott fércmű ezeknek a gyerekeknek az irodalom élményét hivatott sugallni, s ezek az „alkotások” még rangot is kapnak az előkelő környezettől: Petőfi, Heine, Goethe, József Attila mellett *mintha ezek is a költészethez tartoznának, pedig semmi közük a művészethez.*

Észreveszitek-e, hatévesek?

A giccs nem vész el

— *csak átalakul.* Traktor zörög benne, jelszavak csikorognak rímekbe tördelve, hamis, múlt századi idill köszönget ránk, s azt bizonygatja, hogy a valóságról beszél ő is.

Ezeket a giccseket már a mi évtizedeink termelték. Nem a századvég népieskedő nemessége, s nem is a századelő kispolgársága. Hanem az a világszemlélet, amely a valóságot nem hajlandó a maga bonyolultságában látni, az, amelyik a dialektika harcánál többre becsüli a nyugalom álmegoldásait, amely nem fogja fel, hogy a harmonikus fejlődés az ellentétek egymásnak feszüléséből alakul, s nem azok letagadásából.

Kár, hogy ilyen versekben is „gazdagok” irodalmi hagyományaink. Kár, hogy az olvasói izlésben is megvannak az efféle ábrázolásmódnak az igényei. Sajnálatos, ha egy-egy kötetben álversek is megjelennek, alköltők is bemutatkozhatnak. De — könyörgök — legalább iskolában ne tanítsuk, s a könyvtárban ne népszerűsítsük őket! Tegyük ennyit a *Jól Olvasó Népert!*

Bölc s I s t v á n

I. ISTVÁN KIRÁLY

Születésének ezredik évfordulójára

Huszonöt év alatt „teljesen lejáratották Szent Istvánt”. Szekfű Gyula állapította ezt meg 1945 után, kritikával és önkritikával, arra a Szent Istvánra gondolva, akit ő maga és mások, történészek és politikusok teremtettek meg a Horthy korszak éveiben. Ez a Szent István bizonyult az összes magyar király közül a legalkalmasabbnak arra, hogy „történelmi” indokkal támaszsa alá az aktuális kül- és belpolitikát; a „szentistváni gondolatból” egyaránt ki tudták olvasni az irredentizmusra való buzdítást, a magyar nép fensőbbiségébe, a római katolikus vallás elsőbbségébe vett hitet és a németbarát, szovjetellenes külpolitika szükségszerűségét.

A valóságos István királynak azonban mindehhez vajmi kevés köze van. Őt nem lehet „lejáratni”, a marxisták, amikor a „szentistváni gondolatot” bírálták, kezdetől fogva nem Szent István ellen, hanem ő érte, a magyar történelemnek egyik legnagyobb alakjáért szálltak síkra. Ezt tette egyik újságcikkében Révai József már 1938-ban és Molnár Erik rövid tanulmányában 1945-ben.

Sem a Horthy korszak politikájához, sem a mai kül- és belpolitika aktuális kérdéseire nem nyújt István király közvetlenül hasznosítható útmutatásokat; erre egyetlen történelmi személy sem képes. A tanulság, amit életművéből levonhatunk, nagyon is általános: nagysága abban rejlik, hogy fölismerte saját korának égető problémáit, s bátran, vaskövetkezetességgel és rendkívüli tehetséggel oldotta meg azokat.

A feladat, amit I. István végrehajtott, forradalmi jellegű, és a magyar nép számára sorsdöntő jelentőségű volt. A magyarságot a bomlóban levő és válságba került pásztor-társadalomból a feudalizmusba vezette át, megszervezte ennek ideológiai támaszát, a keresztény egyházat és politikai keretét, a feudális államot. S mindezt rendkívüli diplomáciai érzékkel úgy oldotta meg, hogy nemcsak befelé szilárdította meg a király hatalmát, hanem kifelé is biztosította az új magyar állam és egyház függetlenségét. Néhány nemzedék alatt spontán fejlődéssel is létrejöttek volna a feudális viszonyok a Kárpát-medencében, de könnyen lehet, hogy eközben a magyar nép teljesen megsemmisült volna. Ahogy Balázs György írja egyik tanulmányában: „Ha nem jön olyan történelmi személyiség, aki képes a fejlődést meggyorsítani s a veszélynek elébe vágni, úgy — s talán nem is sokkal később — a magyarság nélkül alakulnak ki a feudális viszonyok a Duna középső medencéjében.” I. István — és tegyük hozzá: apja, Géza — nélkül a magyar nép könnyen Európa e vidékére sodródott elődei, például az avarok sorsára juthatott volna.

A történettudomány — az utóbbi években elsősorban *Győrffy György* munkássága nyomán — sok mindent feltárt már e hatalmas méretű átalakulás részleteiről. Sok tisztázatlan, homályos és vitás kérdése is maradt még természetesen I. István életének és életművének, sőt jó néhány olyan probléma is akad, amelyet valószínűleg sohasem lehet megoldani. (Nem ismerjük például első királyunk születésének pontos idejét — általában a 969 és 975 közötti esztendőkre helyezik azt —, így némileg önkényesen ünnepeljük az idén az ezredik évfordulót.) A tudomány eddigi eredményeit azonban *Bónis György* és *Balázs György* a különböző műveltségű olvasórétegek számára is hozzáférhetővé tette, mégpedig mindketten igen magas színvonalon. Így, ha nem is sok, de jó könyvekkel várhatják a könyvtárak a jubileum alkalmával az érdeklődőket.

Bónis György „István király” című műve 1956-ban jelent meg népszerűsítő történelemként, pontosabban mint ő maga határozza meg célját: „azt az anyagot, amit a

A magyar királyok koronázási palástján látható I. István király egyetlen hiteles, életében készült arcképe

kutatás eddig Istvánról és népéről a felszínre hozott, szeretnénk úgy összefoglalni, hogy a kép világos, egységes és igaz legyen". Hozzátehetjük, hogy e szándékát valóra is váltotta. Mint bevezetőjében ígerte, nem hallgatta el a még megoldatlan problémákat, de, ahol a tudomány lehetővé tette, állást foglalt a vitatott kérdésekben. Így például világosan és meggyőzően mutatta ki azoknak a nézeteknek tarthatatlanságát, amely szerint I. István akár nyugatról, akár az itt talált szláv népektől „átvette” volna az államszervezetet, vagy törvényeit nyugati mintáról másolta volna. Az államszervezés — és ennek részeként a törvényhozás is — belső fejlődés eredménye volt: „A magyar társadalom belső ellentétei szükségessé tették az állam megszervezését, s ebben az új szervezetben új életre keltek a régi szláv hatalmas keretek egyes maradványai, de megjelentek bizonyos nyugati intézmények is.” (89. l.) Ugyancsak a bevezetőben tett ígéretének megfelelően, igyekezett István király működésének hátterét is ábrázolni, a korabeli magyar társadalom, magyar nép életét, kultúráját ismertetni. István király alakját valódi történelmi helyére tette — és semmivel sem kisebbitte — azzal, hogy, az újabb kutatásoknak megfelelően, apjának, Géza fejedelemnek az érdemeit, kezdeményező szerepét is hangsúlyozta. Bőséges, csaknem teljességre törekvő bibliográfiával igazította útba a témában elmélyülni kívánókat.

Balázs György a folyóiratokban megjelent tanulmányain kívül az ifjúság számára is megírta István király életét. 1964-ben, majd, 2. kiadásban, 1968-ban megjelent „István király — az államalapító” című könyve a „Nagy emberek élete” c. ifjúsági sorozat egyik kötete. A szerző sikeresen kerülte el e rendkívül nehéz műfaj, a regényes életrajz buktatóit, sem az olvasmányosság, sem a tudományosság rovására nem tett engedményeket. Pedig korántsem szorítkozott a politikai történetre, István hadjárataira: szinte minden kérdést érintett, ami az államalapítással, az egyház megszervezésével, a magyar nép életével és társadalmi átalakulásával kapcsolatos. Még olyan bonyolult és speciális kérdést is élvezetesen és szemléletesen írt le, amilyen István király pénzverése, kitérve ennek technikai részleteire is. A korabeli szavakkal fűszerezett párbeszédet — a könyvhöz csatolt glosszárium, a régi szavak magyarázatával, önmagában is tanulságos —, bőséges etnográfiai, régészeti ismeretei s azok ügyes felhasználása mind alkalmasak arra, hogy történelmi légkört teremtsenek István alakja és tevékenysége köré.

Annál is örvendetesebb, hogy van egy magas színvonalú regényes életrajzunk I. István királyról, mert a kifejezetten irodalmi feldolgozásokkal elég rosszul állunk. Nem érdektelenség ennek oka, inkább értetlenség, történelmi tisztázatlanság. A jakobinusoktól Adyig éppen a leghaladóbb, legradikálisabb íróink nem ismerték föl István király valódi jelentőségét, és inkább ellenfeleivel, Vazullal, a „pogányokkal” vállaltak közösséget. Messzire vezetne, ha ennek okait akarnánk elemezni, mai történeti ismereteink alapján azonban semmiképpen sem érthetünk egyet ezzel az állásfoglalással, olyan értelemben sem, hogy rokonszenvünk mindig az elnyomottaké, akkor is, amikor éppen nem ők a haladás hordozói. Az a társadalom, amely ellen István király harcolt, vagyonilag és jogilag erősen differenciált volt már, nem valamiféle általános „szabadságot” képviselt, hanem elsősorban a törzsfők szabadságát és függetlenségét biztosította. (S nem is csak a pogányság állt szemben a kereszténységgel: István ellenfelei, Koppány, Ajtony, Gyula törzsfők csakúgy fölvtették már a keresztiséget, mint maga István.)

Így a mai napig az egyetlen nagyszabású, István királyhoz méltó irodalmi feldolgozás Kós Károly 1934-ben megjelent „Országépítő”-je. Regényről lévén szó, hiába való — s szegényes ismereteink miatt nehéz — volna vitatkozni azon, mennyiben felel meg a történelmi alaknak Kós Károly romantikus elemekkel átszőtt Istvánja, aki, miközben nagy művét létrehozta, magát is fölemésztí, sikereiért boldogságát adja cserébe: csirájában elfojtott, de holtig tartó szerelmét Gyula vajda görög felesége iránt, gyermekeit, akik közül mindig meghal egy-egy, valahányszor győzelmet arat ellenfelein; aki minden feladatát végrehajtva, de mélységes boldogtalanságban és magányban hal meg. Mindenetre Kós Károly élővé teszi István megmerevedett és történelmi eszközökkel — a források hiánya miatt — alig-alig megmozgatható alakját. A regény főérdeme azonban, amint ezt Schöpflin Aladár 1934-ben a „Nyugat”-ban megjelent recenziójában kifejtette — „az író friss mesélő kedve”, „a regényes fantáziával kiegészített történelmi anyag”. Kós Károly mindvégig olvasmányosan, érdekesen, helyenként izgalmasan írja le István három útját, a békés, rokoni küldetést Gyula vajdához Erdélybe és két hadjáratát, Koppány, illetve Ajtony, majd Gyula ellen.

Hatalmas, sikeres, önmagához s másokhoz is könyörtelen és boldogtalan Kós Károly országépítője: „Nagy rendet és békességet tartott az országban a király. Mert erős volt és hatalmas és kemény, mint a sziklakő. Mindent tudott, mindent meglátott és súlyosan ütött az ökle, meg a korbácsa és éles volt a kardja. Tisztelték és félték minden népei, engedelmesek voltak és mukkanni nem mert ellene senki sem. De tiszt-

tették és félték a szomszédos országok és birodalmak is mind, mert gazdag volt a magyarok országa aranyban és ezüstben, legelő állatokban és szolgáló népekben, meg katonákban. És nem volt immár más úr az országban, csak egyedül István király”.

Hermann Zsuzsanna

IRODALOM

- Révai József: Szent István. = Révai József. Válogatott történelmi írások. 1966. Kossuth, 2. köt. 269—273. l.
Molnár Erik: Szent István. 1945. Szikra, 15 l.
Bónis György: István király. 1956. Művelt Nép. (Magyar Történelmi Társulat 6.) 172 l.
Hegedüs Géza: Korona és kard. Magyarország a XI—XIII. században. 1965. Móra, 159 l.
Balázs György: István király — az államalapító. 1964. Móra (Nagy emberek élete.) 205 l. 2. kiad. 1968.
Kós Károly: Az országépítő (történeti regény). Kolozsvár, [1934]. Erdélyi Szépművészeti Céh. 438 l.
Székely György: A történeti István király. = Világosság, 1961. 8. sz. 1—7. l.
Balázs György: István király — a reformer és térítő. = Élet és Tudomány, 1963. 30. sz. 931—934. l., 1963. 31. sz. 963—966. l.
Pamlényi Ervin: A szentistváni gondolat. = Élet és Tudomány, 1962. 48. sz. 1507—1510. l.

MIÉRT SZÉP A SZÉPPRÓZA?

EGY ABSZTRAKT DRÁMA ÉS EGY KLASSZIKUS

Az ember azt hinné, hogy Samuel Beckett *Godot-ra várva* című drámáját minden tekintetben, de főként eszközeiben nem hogy hosszú út, a fejlődés évezredes, de azért végigkövethető vonala választja el — mondjuk — Szophoklész Oidipusz királyától, hanem áthidalhatatlan szakadék. Ha azonban sikerül megszabadulnunk megszokás szülte előítéleteinktől, és elfogultság mentesen vizsgáljuk meg a dolgot, rájövünk, hogy a két tragédia között sem tárgyakat, sem eszközeiket tekintve nincs lényeges különbség. Mindkettő ugyanarról szól — a lét — nem lét megoldhatatlan problémáiról —, és végső fokon eszközeik is azonosak, tárgyukhoz illők.

Beckett csupán a történettől szabadította meg művét, attól, amit hétköznapi nyelven mesének, sztorinak hívunk, s ami — úgy látszik — valóban nélkülözhető. Hiszen már Szophoklésznál is — s a többi görög tragikusnál hasonlóképp — a függöny felmenetele előtt minden megtörtént; a 'sztoriról' csupán hallomásból szerzünk tudomást. Az Oidipusz király esetében például a jóslatról akkor, mikor Oidipusz minden ellenintézkedés ellenére már beleesett a sors csapdájába: megölte apját, majd megoldván a szphinx rejtélyét, utódja lett a trónon, feleségül vette tulajdon anyját és gyermekeket — egyben testvéreket — nemzett vele. Maga a tragédia, *amiben részt veszünk*, csupán Oidipusz önmegsemmisítése és a 'megbékélés'.

Hogy a 'mese' még ilyen formában, utólagosan közölve sem szükséges, hanem teljesen elhagyható, méghozzá éppen az általánosérvényűség érdekében, ezt láttuk Salinger egy elbeszélésének elemzésekor. (L. Könyvtár, 1970. 5. sz.) Végtére valóban mindegy, miként jut el az ember odáig, hogy erkölcsileg vagy fizikailag, vagy így is úgy is meg kell semmisülnie, hogy milyen 'bűnért' méretett reá a 'feloldó büntetés'.

Beckett színművében ezt világosan és egyértelműen kis ismondják:

„VLADIMIR: Az egyik lator üdvözült. (Szünet.) Nem rossz százalék. (Szünet.) Gogó...

ESTRAGON: Mi az?

VLADIMIR: Mi lenne, ha bűnbánatot tartanánk?

ESTRAGON: Mit bánjunk meg?

VLADIMIR: Mit is... (*Keresi a szót.*) Ne részletezzük!

ESTRAGON: Azt, hogy megszülettünk?

Vladimir egészséges kacagásban tör ki, de rögtön el is nyomja, kezét az ágyékához szorítja, arca eltorzul.”

Valóban, csupán nevetni lehet azon, hogy az embernek azért kell bűnbánatot tartania, amiért megszületett, s mivel ez ilyen nevetséges, hamarosan az arcára fagy a kacaj Vladimirnak, és a nézőnek szintén, s jajongani kezd, mint Oidipusz, mikor megvakítva önmagát *meglátja*, mire született és megbánja... Mit is?

Mit kellett megbánnia? Miért kellett vaksággal büntetnie önmagát? „Ott születtem, hol nem kellett...” — mondja. Az *ott*-ról azonban, miként senki, Oidipusz sem tehet, így 'bűne' nem több és nem más, mint Vladimire és Estragoné — akik bár nem keresik az 'igazságot', vesztükre mégis megtalálják — az, hogy egyáltalán megszülettek.

Hasonló gondolati-tartalmi egyezést a két tragédia között számosat találhatunk, s mindig a lényeg, a tragédia egészét illetőket. Csupán példaként említünk meg néhányat. Az istenek által száműzetésre ítélt vak Oidipusznak mondja Kreon: „Ami eddig tiéd volt, nem kísér már sírodig.”

A Beckett-dráma Vladimirját és Estragonját hasonlóképp semmi sem illeti meg többé:

VLADIMIR: Uraságod talán érvényesíteni óhajtja a jogait?

ESTRAGON: Nincsenek többé jogaink?

VLADIMIR: Ha szabad volna, most kacagnék.

ESTRAGON: Elvesztettük a jogainkat.

VLADIMIR: Elbaltáztuk a jogainkat.”

Az Oidipusz király zárószorai — értelemszerűen — Beckett-nél szintén elhangzanak.

„VLADIMIR: (szentenciaképp) Mindenkienek megvan a maga kis keresztje. (Sóhaj.) Amíg meg nem hal és gyorsan el nem felejtik.”

A vakká válást — hogy mind Oidipusz, mind Pozzo megvakul — szintúgy nem érezzük véletlen vagy külsődleges egyezésnek. A maguk módján mindketten 'hatalmasok' — értsd: hatalommal bírók — voltak, s mindketten ugyanazonmód hulltak a mélybe, váratlanul, a vak Sors kijelölte napon:

„VLADIMIR: Ha jól hallottam, az előbb azt említette, hogy régebben kitűnő látása volt?

POZZO: Igen, kitűnő látásom volt.

VLADIMIR: És egészen váratlanul történt?

POZZO: Kitűnő volt.

VLADIMIR: Azt kérdem, hogy váratlanul érte-e a csapás?

POZZO: Egy nap vakon ébredtem, olyan vakon, mint a Sors. (Szünet.) Néha eltűnődöm, nem alszom-e?

VLADIMIR: Mikor történt?

POZZO: Nem tudom.”

Az Oidipusz Kolonoszban-nal, kivált ami az indító helyzetet illeti, még szembe-tűnőbb és hasonlóan lényegbevágó egyezést találunk. Vladimir és Estragon ugyancsak, miként a vakon bolyongó Oidipusz, már mindentől megfosztattak és száműzettek, idegenként idegen földön várják, hogy befogadtassanak, s megtudják, mi tévők legyennek, hol, mi módon pihenhetnek-békélhetnek meg. A 'megbékélés' pedig itt is, ott is az elmúlást, a halált jelenti.

Ezek a tartalmi hasonlóságok, persze, átérzések és utánérzések is lehetnének, elvégre Beckett mielőtt megírta a Godot-t, ismerte Szophoklész műveit. De — ha így volna is — marad csodálkozni való; az, hogy ugyanazok a problémák nemcsak máig hatnak, de új és új feldolgozásra érdemesek; és ha feldolgozás módjuk változott is, az abszurdumig vitt teljes elvontság, a tökélyre emelt Sors-szerűség, az általános érvényűség irányába fejlődött. De nem az értelmetlenség és érthetlenség irányába. Az Oidipusz-tragédiák konkrétabbak — igaz. Mindenesetre meghatározottak tűnnek. Oidipusz 'bűné' közli a dráma. Dehát — volt szó már erről — micsoda bűn az olyan, amit nem akarva és nem — tudva követett el valaki? Amit a Sors vagy az istenek mértek reá? Igaz, Szophoklész-nál az események helye elárultatik; de hát micsoda helyek ezek?! Mítikus — és nem történelmi — idők városai, amelyek korántsem azonosak történelmi utódaikkal. A drámák személyei szintúgy mítikusak.

A görög tragédiák konkrétsága csalóka, látszat-meghatározottság-csupán. Bármely görög tragédia színhelye és ideje felcserélhető bármely másikéval. Cselekményük pedig könnyedén áttehető későbbi korokba. A római drámaíróktól a modernekig számosan újra feldolgozták őket. A mese, színhely és kor meghatározottsága nem szükséges és korántsem elengedhetetlen kelléke az 'érthetőségnek', még kevésbé a — legjobb értelemben vett és elengedhetetlen — hatásosságnak.

Hankiss Elemér a szöveg oszcillációjában, ide-odavibrálásában találja meg a vezérlő elvet, amely irodalmilag értékes szöveggé szervezi az író rendelkezésére álló nyelvi anyagot; az oszcilláció az — állítja —, ami a művet hatásossá teszi, alkalmassá arra, hogy az író érzelmeit-gondolatait átéltesse közönségével. Ezzel egyetértünk. Fenntartásokkal? Nem. Inkább csak a tanulmányába rejtve beleértett kiegészítéssel: azzal, hogy ez az ide-oda cikáztatás, melyet a legkülönbözőbb szépirodalmi szövegeken — a népdaltól az abszurd drámaig — kimutat, eszköz csupán, igaz, hogy nemcsak a részleteket, hanem mindig a mű egészét is illető eszköz, és ami talán még lényegesebb: nem mesterségesen kiagyalt, nem feltalált, hanem felfedezett, természet adta eszköz. Ez az oszcilláció, a kétség és remény között hanykolódás, az Oidipusz király minden pillanatában jelen van, hisz tudjuk, hogy a makacs király — nagysága

éppen ebben a nyakas makacosságában rejlik — nem áll meg majd félúton a bűn felderítésében, mégis reméljük, állandóan és szakaszonként, fordulatonként meg-meg-újítva magunkban a reményt, hogy talán mégis hallgat majd okos tanácsadóira, elsősorban sznjára: meglegszik a kétséges tudással és nem tör kétségtelenre. Időnként más fajta reményeket is kelt bennünk az író leleményes drámaépítkezés módja: tévútra siklik a nyomozás — hihetjük időnként —, s a való végül is rejtve marad, megengedettik, hogy behunyjuk szemünk az igazság előtt, nem kell Oidipusz-magunknak szembenézni vele. Hisz egész életünkben ezt reméljük.

Közben azonban tudjuk: hiába reménykedünk, a való, a 'jó Csöndherceg' egyszer mégis nagyot lép majd, és eltípor.

A *Godot-ra várva* pontosan így épül fel, ez meglepő, hisz szinte tökéletes reménytelenséget sugározva indul: a szín maga a kietlenség, a lét pereme, az élet alja, ahol már — egyetlen kiszáradt fán kívül — semmi sincs; úgy hinnők, innen tovább sincs. Remény azonban mégis van. S ez az első feszültségkeltő tényező. Méghozzá egyszerre eszköz jellegű és tartalmi: önmagát jelentő: Vladimir és Estragon, bár tudják, hogy értelmetlen, nem adják fel a küzdelmet.

A darab kezdetén Estragon a földön ül és igyekszik lehúzni a cipőjét, mindhiába azonban.

„ESTRAGON: *(megint abbahagyja)* Hiába, nem megy.

VLADIMIR: *(szétvetett lábbal, apró, merev léptekkel közeledik):*

Magam is azt hiszem. *(Megáll, mozdulatlanul.)* Sokáig küzdöttem a gondolattal, légy észnél, Vladimir, mondtam, még nem próbáltál meg mindent. És előlről kezdtem a küzdelmet.”

Az érthetelenség vádja ez alkalommal aligha érheti a szerzőt: Vladimir szavai persze kétértelműek, de a szó szoros értelmében, nem így is *vagy* úgy is lehet érteni őket, hanem így is és úgy is kell. Az életre is vonatkoznak és Estragonnak a cipőjére is, melybe beledagadt a lába. Ez a kettős — elvont és konkrét — értelműség, kivált, hogy egy igen nagy, a legnagyobb dolog, maga az élet kerül egy kalap alá, olyan alacsonyrendű, mondhatnók lábszagú problémával, mint egy cipő lehúzhatatlansága — növeli a feszültséget, de egyben oldja is, mivel enyhén komikus hatást kelt. Ezt — a feszültség növelést és egyben oldást — már tisztán eszközszerű elemnek vélhetnők, pedig egyúttal tartalmi is: az a gondolat rejlik benne, hogy az élet nagy dolgai erősen össze vannak növe az apróságokkal: amikor valakinek a tyúkszemét nyomja a cipő, nehezen tud a hazáért lelkesedni. A komédiaírók örök eszköze ez.

A darabot indító néhány mondat tehát nemhogy értelmetlen volna, hanem éppen ellenkezőleg, több értelmű, több dimenziójú, hirben igen gazdag — s mivel többféleképpen is ellentétes híreket közöl, feszültségkeltő ereje is tetemes.

Az első nagyobb fordulatot, nem gondolatit, hanem ezúttal kifejezetten történeteszerűt a kiszáradt fa hozza. Estragon javasolja, előbb kérdő formában, mintegy unaloműzőül ajánlva, majd mintegy nagyszerű lehetőségen kapva, hogy kössék fel reá magukat.

VLADIMIR: Egy ágra? *(Közelebb lépnek a fához, vizsgálgatják.)* Nem bízom a sikerben.

ESTRAGON: Attól még megpróbálhatjuk:

VLADIMIR: Rajta.

ESTRAGON: Majd utánad.

VLADIMIR: Nem, előbb te.

ESTRAGON: Miért én?

VLADIMIR: Mert könnyebb vagy nálam.

ESTRAGON: Épp azért te.

VLADIMIR: Nem értem.

ESTRAGON: Gondolkozz egy kicsit, hadd lám.

VLADIMIR: *(Gondolkodik, majd végülis)* Nem értem.

ESTRAGON: Megmagyarázom. *(Töpreng.)* Az ág... a faág... *(Dühösen)* Miért nem próbálsz megérteni?

VLADIMIR: Minden bizalmam benned van.

ESTRAGON: *(Erőlködve)* Gogó könnyű — az ág nem törik el — Gogó meghal. Didi nehéz — az ág eltörik — Didi egyedül.

(Csend.) Viszont, ha... *(Keresi a megfelelő kifejezést.)*

VLADIMIR: Erre nem gondoltam.

ESTRAGON: *(Miután megtalálta, amit keresett)* Aki többre képes, a kevesebbre is képes.”

Nos, miféle reményt ébreszt ez a fordulat? A halálét? Igen. A végső reményt: hogy a halál megváltja őket a várakozás — a hiábavaló, reménytelen várakozás —

kínjától. Hogy a gyógyszer rosszabb a betegségnél? Ez is egyike a feszültségkeltő belső ellentmondásoknak. Van más is: az, hogy várakozás közben akasztják fel magukat. A télenesi unalmát a tökéletesen tétlenné válással orvosolják.

A jelenet összes feszültségkeltő tényezőjét fel sem sorolhatjuk, csupán még néhányra szeretnők felhívni a figyelmet: „Nem bízom a sikerben” — mondja Vladimir. „Attól még megpróbálhatjuk” — feleli Estragon. Az igen és nem formai ellentéte ez, de egyúttal megint csak gondolati is: A küzdéshez nem kell remény. Harmadik ellentét is rejlik e két mondatban. Felremlik bennünk, hogy ilyesmi elhangzott már, mindjárt a játék kezdetén. Igen ám, csak hogy akkor éppen Vladimir volt a reménytelen küzdés mellett, most meg Estragon.

A leglényegesebb ellentét — az igazán reménykeltő, egyben persze a legmélyebb, a magányosság szülte kétségbeesésből fakadó — az, hogy kiderül: Estragon nem azért fél attól, hogy ő meghal s Vladimir életben marad, mert ez neki rossz, hanem, mert Vladimirnek lenne elviselhetetlen az egyedüllét.

A meghalni — nem meghalni játék, amint látjuk, egészében és minden részletében konkrét és valós — van hozzá fa, és kedv is bőven, nadrágszija is akadna — és egyúttal allegorikus, jelképes is: többet és általános érvényűbbet jelent, mint két csavargó (?) komoly hülyülését. Ezen a kettősségen felül — bár ez önmagában is elég határos feszültségforrás volna — még másfajta kettősséget is tartalmaz: az eszközét és tartalomét.

A következő nagyobb fordulat Pozzo megérkezése. Az első pillanatban mi is, hőseink is azt hisszük, hogy megjött a várva várt Godot. Reményünk beteljesül, de úgy, hogy csalódunk. Nem is akkor, mikor kiderül, hogy nem Godot, hanem Pozzo érkezett ide, hanem már előbb, reményünk felcsillanásával egyidőben, vagy majdnem ugyanakkor. Hiszen Vladimirékkal együtt mi sem hiszünk Godot létében, csak szeretnénk hinni, s reménytelenül is mindent megteszünk, hogy ez sikerüljön.

Pozzo megérkezése — ez egyúttal Godot meg-nem-érkezése! — másfajta remény és egyben csalódást is kelt. Azt hihetnők: jobb jött Godotnál, kiderül — azonnal, hisz egy embert hajt maga előtt nyakába hurkolt kötéllel —, hogy rosszabb. Lucky, az állattá aljasított teherhordó, a csalódással egyidőben azonban reményt is jelent Vladimirék számára: láthatják, nincsenek a legrosszabb helyzetben, nincsenek az élet alján. Egyébként hamarosan az is kiderül, hogy még Lucky sincs a kút legmélyén, rosszabb is következhet reá — eladhatják a Megváltóról elnevezett piacon. De hogy Lucky sorsának rosszabb volta se legyen ellentmondás mentes, az is kiderül, hogy Lucky nemcsak Vladimirék alatt áll, hanem fölöttük is: le tud mondani javukra az őt megillető csontról.

Újabb fordulatot hoz — ismét csak remény és kétségteljeset — az első felvonás végén a Fiúnak — Godot küldöttének — a megjelenése, aki közli, hogy Godot ma este nem jöhet, de holnap föltétlenül eljön, s akinek eltűntével hirtelen éjszaka borul mindenre.

A második felvonás felcsillanó reménnyel kezdődik, a kiszáradt fa lombot hajtott; újabb reménység Pozzo másodszori megjelenése: vakon látjuk viszont, megbűnhődött tulajdonosi voltából fakadó szörnyetegségéért: van igazság. De mindjárt csalódunk is, a teherhordó Lucky — Pozzo áldozata — pedig megnémult. Vak véletlenekről van tehát szó, s nem igazságosztásról.

A Fiú másodszori megjelenése újabb reményt ad, de egyúttal újabb kudarcot is jelent: Godot ma sem jöhet, holnap azonban igen, feltétlenül. De ki hihet már ebben, mikor tegnap is ezt ígérte. Az utolsó — történéssel kifejezett igen-nem játék, Vladimirék másodszori kísérlete, hogy felkössék magukat, szintén kudarcba fullad, a kötél — mely Estragon nadrágját tartotta ez ideig — gyengének bizonyul, elszakad. Lássuk, micsoda reményük lehet ezek után?!

„ESTRAGON: Azt mondd, hogy holnap visszajövünk?

VLADIMIR: Azt.

ESTRAGON: Hozunk majd egy erősebb kötelet.

VLADIMIR: Helyes.

(Csönd)

ESTRAGON: Didi.

VLADIMIR: Tessék!

ESTRAGON: Én nem bírom így tovább.

VLADIMIR: Mindenki ezt mondja.

ESTRAGON: Menjen ki-ki a maga útjára! Úgy talán jobb lesz!

VLADIMIR: Holnap felkötjük magunkat. (Szünet) Ha csak Godot meg nem jön.

ESTRAGON: És ha megjön?

VLADIMIR: Akkor megmenekültünk.

Vladimir leveszi a kalapját — hajdan Luckyé volt — belenez, belenyúl, megrázza, visszateszi a fejére.

ESTRAGON: Akkor hát megyünk?

VLADIMIR: Húzd föl a nadrágod!

ESTRAGON: Mit mondsz?

VLADIMIR: Húzd föl a nadrágod!

ESTRAGON: Hogy húzzam le a nadrágom?

VLADIMIR: Húzd föl a nadrágod!

ESTRAGON: Persze, persze.

Felhúzza a nadrágját. Csend.

VLADIMIR: Megyünk?

ESTRAGON: Menjünk.

Nem mozdulnak.

F ü g g ö n y”

A buta játék a nadrággal — bohóctréfa, és mégis feloldás, megbékélés: Vladimirek is megbékélnek — ha nem is éppen királyi — sorsukkal és mi is: annál, hogy marad minden a régi, rosszabb is következhetett volna.

Csupán a darab vázát, szerkezetét alkotó kétség és remény közti kisüléseket, a fő vonalakat képező igen-nemeket világítottuk meg, s némely részletet kizárólag a főfordulatok kapcsán. A darabban — talán mondanunk sem kell — nem csak ilyen nagy villámok cikáznak ide-oda; nincs egyetlen mondata, replika-párja amely önmagában is ne oszcillálna, többszörösen is. A *Godot-ra várva* ebből a szempontból mestermű.

Más kérdés, hogy filozófiáját, amit — tartalmilag és felépítésileg sugároz, és amit következő mondata fejez ki legerőteljesebben — elfogadjuk-e: „Az asszonyok a sír fölött szülnék, lovagló ülésben, a nap egy percig csillog, aztán ismét az éjszaka következik.”

Ezt — nem is világnézeti okból, hanem a valósággal való egybevetése következtében csupán módosítással fogadhatjuk el. Látszólag apró, valójában lényeges érintő módosítással, így: Az asszonyok a sír fölött *újra és újra* szülnék... Mert igaz, hogy halandók, de egyúttal életadók is vagyunk, s csupán egyéni létünket tekintve csillog a nap csupán egy percig. Az örök megújulás éppúgy az élethez tartozik, mint a kérlelhetetlen halál.

A *Godot-ra várva* című darabnak nem az a hibája, hogy hiányzik belőle a mese, hogy színhelye, ideje, szereplői igen nagy mértékben határozatlanok, elvontak. Az érzékletesség, érzelmeinkre hatás hiányával igazán nem vádolható. Hogy eszközei nem egylényegűek eszmei tartalmával — még kevésbé. Hibája más: az hogy a valóságot, az élet alaptörvényét tükröző 'lenni vagy nem lenni' gondolatnak egyik fele, az igent — bár nem hiányzik belőle — nem kapott benne olyan hangsúlyt, mint a tagadás.

Zolnay Vilmos:

Szabados Árpád ex librise

A TÖRTÉNELMI ÉVFORDULÓ ÉS EGY REGÉNYPÁLYÁZAT DÍJNYERTES MŰVEI

Előzmények. Az évfordulók a múlttal szembesítik az emlékezőt. Megállunk a pirosbetűs nappál, fölmérjük a megtett utat. Az ünnep kifényesíti a történelmet, rejtett, titkos összefüggések föltárására alkalom, hitelesebb értelmezését adja az egykori eseményeknek. A tényeken azonban nem változtathat. Az évforduló az emlékezők ünnepe, az utókor gazdagodásának a lehetősége. Olyan szembesítés, ahol a „nagy pör” már eldőlt. A vallomástevő csak a maga lelkiismeretén könnyíthet.

A történelmi évfordulók igazi megünneplésében, a nemzeti önismeret és önbecsülés elmélyítésében az irodalomnak mindig fontos szerepe volt. A művek tükröt tartanak a jelennek, hogy az ember önmagára döbbenjen. Az emlékező irodalom élni segít, mindig a jelenhez szól és a holnapban reménykedik. A történészek a múlt „egyedül hiteles” valóságát keresik és írják meg. Az irodalom a maga változatos eszközeivel, különféleképp megfogalmazott formáival és „igazságaival” önmagunk megismerésében, jelen életünk formálásában lesz társunk. Így marad meg ma is hiteles költői értéknek — például — Kisfaludy Károly gyönyörű elégiája, a csata háromszázadik évfordulójára írt *Mohács*, annak ellenére, hogy azóta a történészek számos, egymásnak is ellentmondó értelmezését adták az egykori eseményeknek.

Negyedszázad telt el a magyar történelem legutóbbi, sorsfordító eseménye, a második világháború és a felszabadulás óta. — Megvan a szükséges történelmi távlat... Megérett az objektív értékelés lehetősége... — szokták erre mondani. Azt hiszem, nem kisebbíti a Szépirodalmi Könyvkiadó felszabadulási regénypályázatának értékét és eredményét, ha megemlítjük, hogy a felszabadulásról az egykori események közvetlen szomszédságában is születtek megrendítő és hiteles írói vallomások (Nagy Lajos: *Pincenapló*, Darvas József: *Város az ingoványon*, és egy kevésbé ismert, de líraian szép regény: Kosztolányi Dezsőné könyve, a *Tűzes cipőben*); s hogy az elmúlt negyedszázadban is megjelentek olyan regények, amelyek művészi eszközökkel állítottak emléket a felszabadulásnak (Karinthy Ferenc: *Budapesti tavasz*, és megint egy ritkábban emlegetett könyv: Sükösd Mihály regénye, a *Fától fáig*).

Ahogy nem volna illő a díjnyertes regények fényében megfélekedni ezekről a korábbi érdemes alkotásokról, ugyanúgy nincs okunk kételkedni abban, hogy egy mai pályázati felhívásra is születhetnek kiváló alkotások. A könyvkiadás nyitottsága, a folyóiratok tehetségtudató szenvédelme mellett, valóban, manapság alig kallódik el érdemes mű, ezért a különféle irodalmi pályázatok alig hoznak meglepetést és váratlan fölfedezést. „Az első díjat nem osztották ki... A második díjat nem osztották ki... A harmadik díjat megosztva adták ki...” — olvashattuk nemegyszer. De az irodalmi pályázatokon korábban feltűnt remekműveket — egy *Bánk bánt*, egy *Toldit* — sem a pályázatok „szülték”. A pályázati fölhívás legfőljebb kiváltó oka lehetett a mű megírásának, az a „szerencsés véletlen”, ami nélkül talán, ha nem is akkor és nem úgy, de mindenképp megszületett volna a mű. A pályázati sikerek magyarázata ma is az objektív és a szubjektív motívumok szerencsés egybeesése. A Szépirodalmi Kiadó felhívásának „szubjektív” ténye találkozott számos tehetséges író kifejezési vágyával és mondandójával, a művek létrejöttek „objektív” föltételével — ebben rejlik az öt díjnyertes könyv sikere.

Különbségek. *Bertha Bulcsú* regénye, a *Tűzgömbök* a második világháború utolsó évének történetébe, a hátszág eseményeibe viszi az olvasót. Hőse egy rokonszenves városi kisfiú, Thali Ambrus, aki az elemi iskola harmadik osztályába jár. A bombázások elől anyja vidékre menekíti. A falusi környezet, az idős rokonok, a háború ide is eljutó hullámai különös látomásokat indítanak el a kisfiúban. A veszély megnöveli érzékenységét, előbb lelelencnek, majd „folyami tatárnak” képzelet magát. Légítamadást él át, találkozik egy néger ejtőernyőssel, előkerül katona-apja, majd az események továbbsodorják egy szombathelyi családhoz... Bertha korábbi írásaiban, főleg noveláiban megcsodált képessége érvényesül a regényben: kitűnő, hangulatteremtő leírások váltakoznak eleven párbeszéddekkel; az érzékelhető valóságot leíró részeket látomásos képek, az ismeretlen eredetű bűntudat kiváltotta víziók követik. A gyermeki tudat hihetetlenül pontos rajza, az író sajátos élményanyaga és egyéni stílusa a művet

figyelemre méltóvá teszi azoknak az egyébként nagyszámú irodalmi alkotásoknak a sorában is, amelyek a gyermekvilág művészi ábrázolására vállalkoztak különböző korokban.

A senki földjén a címe Sipos Gyula díjnyertes regényének. A cím a cselekmény színhelyére utal, s egy magatartásra, amelynek tarthatatlansága éppen a második világháború idején lepleződött le. A regény cselekménye és szerkezete éppen olyan koncentrált, mint a görög drámáé. Budapest ostromának idején egy dunai szigetre szorul néhány ember. Körülöttük és fölöttük a háború dúl, harcoló csapatok át-vonulnak a szigeten, de a regény hőseinek alkalmat ad az író, hogy a könyv jó háromnegyed részében életről és halálról, békéről és háborúról, igazságról és hazugságról, sorsról és történelemről, dialektikáról és taktikáról filozofáljanak. Három, csaknem egyenrangú hőse van a regénynek: a Kispap, a Katona és Szita Ferenc. A koalíciusok azonban nem öncélú vagy szószaporító párbeszédék: elvek és magatartások ütköznek össze bennük. Hőseit nem játssza ki egymás ellen az író; mindegyiknek megvan a maga igazsága. A legsúlyosabb talán: 1945-ben olyan történelmi korszak kezdődött Magyarországon, amikor már nem lehetett a „senki földjén” élni... Sipos Gyula írói érdeme, hogy nem receptet ad, hanem a fölmutatott életdarab meggyőző ereje, a figurák hiteles ábrázolása, az alakokban megjelenített emberi tisztesség fogadtatja el az olvasóval az író igazságát.

Gáll István megint más oldalról, más írói eszközökkel, más hősökkel közelíti meg a témát. Közvetlenül talán az ő regényében van a legkevésbé jelen a háború, a felszabadulás, a sorsfordító történelmi pillanat. Gáll István, aki már számos regényben bizonyította, hogy kitűnően tud bánni a legraffináltabb írói eszközökkel, *A napimádó* című regényében egyetlen mai éjszaka történetét választotta az elbeszélés keretéül. Hőse egy asszony, aki felriad álmából, s képzeletében megjelennek a háború borzalmai, életének elmúlt eseményei... A különböző idősíkokat szerencsés kézzel montírozza egymásra az író. A formai „játék” meggyőző erővel mutatja be a mai rettenetek gyökerét, illetve a régi borzalmak tragikus továbbélését. Egyetlen éjszaka „története” így válik negyedszázad eseményeinek mérlegévé és egy emberi sors hiteles raizává.

Évszakok — ez Thiery Árpád regényének a címe. A négy évszak — a regénybeli sorrendben: a tél, a nyár, a tavasz, az ős, és egy másik ős — a közelmúlt magyar történelem öt nagy pillanatát ragadja meg. Ezek: 1942 — a doni katasztrófa, a második hadsereg összeomlásának az ideje; 1945 — a „fényes szelek” korszaka; 1948 — a koalíciós harcok eldőlésének az éve; 1950 — a „személyi kultusz” és a pártbeli visszavételek ideje; 1953 — a rehabilitáció, a történelmi „olvadás” időpontja. Ehhez hozzávethetjük még a regény keretét adó „jelent”: 1956 november vége... A regény hőse, Máté a világháború idején húsz éves bányász. A fronton kapja az életreszóló tanítást: az embernek minden körülmények között méltónak kell maradnia önmagához, eszméihez. Később egy bányatelep párttitkáráként, majd járási vezetőként találkozik vele, aztán internálótáborba kerül. Azonban a legnehezebb, a legválságosabb helyzetekben is ember marad. Thiery talán a legnehezebb feladatot vállalta a pályázat résztvevői közül, amikor egy pártfunkcionáriust, egy „pozitív hőst” állított a történet előterébe, s amikor egy csaknem három évtizedes történelmi korszak fordulópontjainak művészi ábrázolására vállalkozott. Drámai jelenetek kőre tömöríti a gazdag élményanyagot, s nagy biztonsággal tartja kézben a terjedelmes regény szétfutó szálaikat. A mellékszereplőkre is gondot fordít: úgy teszi jellemüket plasztikussá, hogy ugyanazok az alakok újra és újra fölbukkannak a regény lapjain, közben személyiségük és az ezt jellemző viselkedésmód is változik.

„Regény” a műfaji jelzése *Mezei András Kezdetben* című munkájának. Nemcsak azért kívánczok ide a helyesbítés, mert Mezei András eddigelé elsősorban költőként mutatkozott be, de a *Kezdetben* maga is annyi költészettel, látomással, lírai jelképpel, biblikus utalással van átszőve, mondatai annyira versmondatté lejtésűek, hogy szívesebben neveznénk a művet balladának vagy zsolnárnak, ez utóbbival jelezve talán azt a rokonságot is, ami hangban, szemléletben összefűzi ezt a művet Móricz Zsigmond — fejezetek helyett zsolnárokra tagolt — lírai kisregényével, az *Árvácskával*. A könyvben egy gettóból szabadult, árván maradt gyereknek, Joskénak víziói, káprázatai követik egymást. A teremtés hat napjára tagolt mű a felszabadulás „első hat pillanatát” ragadja meg, azokat a jeleneteket, amelyekben már benne van az ezután következő történelem. Költői jelképek, ótestamentumi párhuzam, morális tanítás keverednek egymással. A hősével azonosuló író erkölcsi felelőssége, a kétségbeesés és a remény, a halálfélelem és a bizakodás belső drámája adja a terjedelmében kicsi, de tartalmában gazdag és monumentális mű belső feszültségét.

Egyszemek. Lehet-e találni bármiféle rokonságot és azonososságot az öt könyv között, azon túl, hogy ugyanannak a pályázatnak a díjnyertes művei? Úgy érzem, erősz-

koltság nélkül is fölfedezhetünk bennük olyan vonásokat, amelyekből meglevő rokonságra, valóságos egyezésekre következtethetünk.

Kezdjük a mérhető dolgokkal! Ha a szerzők életkorát tekintjük, azt látjuk, hogy a legfiatalabb (Bertha Bulcsú) és a legidősebb (Sipos Gyula) között másfél évtizednyi különbség sincs. Ha nem is mondhatjuk, hogy ugyanannak a nemzedéknek a tagjai; többé-kevésbé azonos élményanyag alakította életüket. Sipost kivéve valamennyien elmúltak már tíz évesek a felszabadulás idején, de még nem érték el a huszat. Gyerekként, kamaszként élték meg a sorsfordító időköt. Az emberi eszmélkedés ideje számukra egybeesett a nagy történelmi fordulattal. Ifjúságuk legnagyobb élménye nem az első szerelem, a diákbál, az iskolai kirándulás, egy külföldi utazás volt, hanem a háború. Életüknek ezt a meghatározó élményét „írhatták ki” most magukból. A pályázat alkalmat adott a gyermekkorral való szembenézésre, az ifjúkori álmok és a történelem szembesítésére.

Innért érthető a művekben uralkodó személyes hang és líraiság is. Anélkül, hogy leegyszerűsítsenénk a kérdést, és az írók hőisével azonosítanánk, mindegyik műben megfigyelhető a vallomások hangja, a személyes írói jelenlét, a szubjektív megközelítés. Bertha Thali Ambrusa, Mezei András Joskėja éppúgy az író élményanyagának köszönheti a legtöbbet, mint Thiery Mátėja vagy Sipos Gyula Szita Ference. A hős félelmei, látomásai, álmai mindegyik esetben az író legszemélyesebb vallomását hordozzák, és hozzák napfényre. *Fiatal* prózaírók megnyilatkozásai ezek a könyvek, melyekben a megélt élményanyag elemi erővel tör utat és kényszeríti alkotásra az írókat. Ebben az értelemben fiatal prózaíróknak tekinthetjük Sipos Gyulát is, aki bár két évtizede ismert költő, ezúttal megírta első regényét.

Az említett művek egyike sem marad meg azonban a múlt pusztá reprodukálásánál, az emlékek ilyen vagy olyan értékű és intenzitású fölelevenítésénél. A múltat szinte kivétel nélkül meghosszabbítják, továbbbírják a jelen irányába. Vagy mint meditációs anyag, vagy mint szerkezeti keret, vagy mint állandó kontrapunkt ott szerepel bennük a ma. Bertha a háborús eseményeket a gyerekhős tudatában tükrözi, de az események ábrázolásához mindig hozzáadja — ha néhol kissé betétszerűen is — az író mai ismereteit, történelmi tudását. Sipos két fejezet közé állandóan „bevágja” a jelent, az úttörővasút zakatolását, egy fáradt, szenvedő, sokat próbált ember szerelmi vallomását, a ma villanásnyi képeit. Gállnál egyetlen mai éjszaka a keret. Thiery 1956-nál horgonyozza le az emlékezés idejét...

Kérdés, hogy az ábrázolás erejében nem bízó „fogás”-e, a színpadi „félre” átmentése-e az emlékek, vagy szükségszerű művészi megoldás? Modernnek ítélt, korszerűnek vélt, nem is mindig indokolt formai „újítás”, vagy a mondandót gazdagító, gondolatot hordozó elem?

Bár a könyvek kivétel nélkül a múlttól, a negyedszázada lezajlott eseményekről szólnak, valójában nem történelmi regények. Nem azok abban az értelemben, hogy valamiképp a múlt eseményeit „megzenésítették” és „hangszerelték” volna, de abban az értelemben sem azok, mintha az elmúlt történelem földidézésében pusztán a jelennek szóló tanítást, tanulságot kívántak volna elrejtteni. Megkockáztatnánk: talán nem is történelmi regények ezek a művek a megszokott jelentésben, és nem is csupán regény formában megírt memoárok, mert bennük nem a történelmi múlt, mégiscsak nem is a történelmi erő mozgása érdekli az írókat, hanem a történelemben viselkedő ember sorsa és magatartása. Thiery nem a pozitív hős történelmi receptjét adja, hanem fölmutat egy életdarabot, egy megszenvedett emberi sorsot. Bertha hőse mindenféle veszélyek közé keveredik, ismeretlen eredetű bűntudat gyötri: maga a sorsa vád a kegyetlenség és az embertelenség ellen. Mezei Joskėja így fogalmazza meg ugyanezt a gondolatot: „belülre kell figyelni...”

T ü s k é s T i b o r

A Z I S M E R T E T E T T M Ű V E K

- Bertha Bulcsú: Tűzgömbök. Szépirodalmi, 20,50 Ft. U. K. 700 568.
Gáll István: A napimádó. Szépirodalmi, 18,50 Ft. U. K. 700 750.
Mezei András: Kezdetben. Szépirodalmi, 14 Ft. U. K. 700 584.
Sipos Gyula: A senki földjén. Szépirodalmi, 26,50 Ft. U. K. 700 661.
Thiery Árpád. Evszakok. Szépirodalmi, 25,50 Ft. U. K. 700 596.

A MAI MAGYAR IRODALOMRÓL közöl rövid, tömör ismertetést Rákos Péter tollából a cseh könyvtárosok lapja, a Čtenář. A cikk írója az „élő klaszikusoktól” (Illyés Gyula, Németh László) a biztató reménységekig (Konrád György, Tandori Dezső) ad áttekintést irodalmi életünkről, és jellemzi pár szóval legújabb műveiket.

MEGYEI KIADVÁNYOK A FELSZABADULÁSI ÉVFORDULÓRA

A megyék politikai és kulturális vezetői, helytörténettel foglalkozó szakemberei a felszabadulás 25. évfordulójának méltó megünnepléséhez olyan történelmi anyagok összegyűjtésével és közreadásával is hozzá kívántak járulni, amelyek bemutatják megyéjük elmúlt fél évszázadának legfontosabb eseményeit.

A két forradalom Tolna megyében (1918—1919) c. kötet anyagát, 370 dokumentumot a szerkesztők mintegy 50 000 fennmaradt irat közül válogatták. Céljuk az volt, hogy sokrétű, színes képet adjanak az 1918—1919-es forradalmi időszak politikai életéről, gazdasági és szociális kérdéseiről s a megyében kibontakozó forradalmi tömegmozgalmakról. Az időrendben közzétett dokumentumok egyrészt lehetővé teszik a forradalmi események menetének nyomkövetését, másrészt világosan mutatják, hogy a lakosság, a munkások és a szegényparaszatok, agrárproletárok miként álltak az események hatására a forradalom mellé, s hogyan vették fokozatosan kezükbe a hatalmat. A dokumentumok szerint is 1919. március 21. nem csupán a budapesti munkásság hatalomrajutását jelentette. A hatalom átvételének feltételei a vidéken, falun is megértek, s a szegényparaszatok, agrárproletárok csatlakozása a szocialista forradalomhoz természetes folyamánya volt annak a politikai átalakulásnak, amely az őszirózsás forradalomtól kezdve az egész országban végbement.

Az élet megindulása Miskolcon és Borsodban a felszabadulás után c. kiadvány ugyancsak forrásértékű dokumentum kötet. A benne közölt 300 irat a felszabadulás utáni élet megindulásának történetét mutatja be. A válogatott dokumentumok csak nagyon rövid időszakot, mindössze négy hónap eseményeit fogják át. E négy hónap azonban nagy történelmi jelentőségű, mert ez volt az indulás időszaka. A kötet szerkesztői elsődleges feladatuknak olyan dokumentumok közreadását tekintették, amelyek szemléletesen adnak választ az indulás honnan, hogyan s merre kérdéseire. Az élet minden területét érintik a villamos áramszolgáltatás megindításától a rendőrkapitányság megszervezéséig, s a mozik megnyitásától az Ideiglenes Nemzetgyűlés képviselőinek megválasztásáig. Külön érdekességet adnak a kötetnek azok a dokumentumok, amelyek a fasiszták elleni fegyveres harcban történelmi hírnevet szerzett MOKAN komitő tagjainak felszabadulás utáni tevékenységét, a rend helyreállításáért, a termelés megindításáért folytatott munkáját mutatják be.

A harmadik kiadvány Debrecenben je-

lent meg *Magyar újjászületés* címmel. A kötet szerkesztői a jelenlegi Hajdú-Bihar megye és Debrecen város 1944 októbere és 1945 áprilisa közötti történetének eseményeit bemutató dokumentumokat, a felszabadulással, az élet újra indulásával, a népi demokratikus államrend kiépítésének kezdeteivel kapcsolatos adatokat közlik. A kötetben közölteknek különös jelentőséget ad az a tény, hogy ebben az időszakban Debrecen a már felszabadult Magyarország fővárosa volt, s az itt zajló események az egész országra kihatottak. Ezért itt kaptak helyet az Ideiglenes Nemzeti Kormány tevékenységével foglalkozó dokumentumok. A kötet szerkesztői arra törekedtek, hogy a válogatás minél hívebben tükrözze a magyar újjászületés folyamatát, s a közölt anyag jól jellemezze az új élet indulását.

Mindhárom dokumentumgyűjteményt név-, helynév- és tárgymutatók egészítik ki. A debreceni kiadványban egy esemény és adattár is helyt kapott.

A negyedik kiválasztott, a *Veszprém megye fejlődése 1954—1970.* c. kötet jellemben eltér az előző háromtól. Nem dokumentumgyűjtemény, hanem tanulmánykötet, s a benne foglalt írások a megye felszabadulás utáni történetét mutatják be. A kötetben szereplő kilenc tanulmány az élet minden lényeges területét átfogja. Pap János írása a megye felszabadulás előtti viszonyait ismerteti, s ezzel azt a szintet mutatja be, amelyről a megye lakosságának élete a felszabaduláskor megindult. Csaba Imre az 1945—1948 közötti politikai fejleményeket, a pártokat és pártharcokat, a koalíció történetét elemzi. Ezek az évek a „ki kit győz le” időszaka volt, s a megyében zajló harcok jól tükrözik azokat a folyamatokat, amelyek ekkor az egész országban végbementek. Dr. Beszteri Béla tanulmánya a párt politikáját vizsgálja az 1948—1969 közötti két évtized megyei történetében. A tanulmány részletesen elemzi a személyi kultusz és a dogmatizmus következményeit, az 1956-os ellenforralom eseményeit, s az ellenforradalom leverése óta lezajlott politikai fejlődést. Beszteriné, dr. Blickle Ilona írásában a szocialista állam helyi szerveinek létrejöttével és fejlődésével foglalkozik. Ábrahám Ferenc a megye iparának, Arany Sándor pedig a megye mezőgazdaságának fejlődését mutatja be. Veszely László a közoktatás eredményeit, Koncz István a népművelést és a művészeti életet ismerteti. A befejező tanulmányban Varga Béla a megye társadalmi struktúrájának változásairól ad számot. Egyetlen adat is jól jellemzi azt a

mélyreható társadalmi átalakulást ami a megyében lezajlott. A mezőgazdasági keresők aránya az 1930-as több mint 60%-ról 30%-ra csökkent, míg az ipari keresők aránya 10%-ról 40%-ra emelkedett. E társadalmi átrétegződéssel együtt mélyreható változások mentek végbe a jövedelmi és művelődési viszonyokban. A tanulmányokat dokumentum-fotók egészítik ki, s a kötetet idegenforgalmi képmelléklet zárja.

E négy kötet csak kiragadott példa ab-

ból a sokszínű gazdag anyagból, amelyet a megyék a felszabadulás évfordulója alkalmából közreadtak. A megyei és a nagy városi könyvtárak az országos kiadványokkal együtt olyan történelmi gyűjteményt építhetnek ki, (beleértve a tanácsköztársasági évfordulóra kiadott könyveket is), amely jó szolgálatot tesz mindazoknak, akik behatóbban kívánják tanulmányozni hazánk közelmúltjának történelmét.

Ónódy Miklós

AZ ISMERTETETT KÖTETEK

A két forradalom Tolna megyében 1918–1919. A polgári demokratikus forradalom és a Tanácsköztársaság történetének válogatott dokumentumai. Kiad. az MSZMP Tolna megyei bizottságának propaganda és művelődésügyi osztálya. Szekszárd, 1970. 376 l.

Az élet megindulása Miskolcon és Borsodban a felszabadulás után. Kiad. Miskolc m. j. Város Tanácsa Végrehajtó Bizottsága. Miskolc, 1970. 495 l.

Magyar újjászülés. Hajdú-Bihar megye és Debrecen 1944. október–1945. április. Kiad. a Hajdú-Bihar megyei Könyvtár. Debrecen, 1970. 169 l.

Veszprém megye fejlődése 1945–1970. Tanulmányok a megye felszabadulás utáni történetéből. Kiad. a Veszprém megyei Lapkiadó Vállalat, Veszprém. 1970. 459 l.

KÖNYVTÁRI HÍRADÓK

Az *OSZK Híradó* 1970. április–májusi összevont száma folytatja a vitát az Országos Széchenyi Könyvtár szakkönyvtári funkcióinak és szakreferensi rendszerének kérdéséről; a nemzeti könyvtár két világháború közötti történetének feldolgozása keretében pedig az emigránskiadványok beszerzését tárgyalja Dezsényi Béla folytatásokban közölt tanulmánya.

A *Tudományos és Műszaki Tájékoztatás* áprilisi (4.) számában a londoni J. C. Gray az angol tudományos és műszaki tájékoztatás szervezetét ismerteti, Tombor Tibor pedig beszámol a szocialista országok könyvtárépítési szerkesztőinek tavaly decemberi budapesti értekezletéről, amely a nagykönyvtárak berendezési kérdéseivel foglalkozott. A májusi (5.) szám a Wales-i Egyetemen folyó tájékoztatási és könyvtári szakemberképzésről közöl cikket, továbbá két hazai könyvtár évi beszámolóját teszi közzé. Az Országos Műszaki Könyvtár és Dokumentációs Központ elmúlt évi tevékenységéből két érdekes adatot emelünk ki: a könyvtár periodika állománya az 1967. évi 4504 címről 1969-ben 5102 címre növekedett; a folyóiratkölcsonzés megszüntetésével bevezetett xerox-másolószolgálat egy év alatt csaknem 150 000 másolatot juttatott el az igénylőkhöz, s a szolgáltatás befolyásolta a könyvtár forgalmát is. A xerox-másolatok száma a Műegyetemi Könyvtárban is majdnem ötszörösére növekedett — amint ezt a könyvtár igazgatójának 1969. évi jelentéséből megtudtuk.

A *Könyv és Nevelés* 1970. évi 3. számában egy budapesti általános iskola 8. osztályos, illetve egy körzeti gimnázium első osztályos tanulói között végzett felmérésről számol be, melyet a diákok szabadidejének beosztásával kapcsolatban végeztek. Mindkét csoportnak kb. a fele könyvtári olvasó, de olvasásuk rendszeretlen, irodalmi műveltségük felszínes. Az olvasóvá nevelés kérdéseiről és a könyvtárban rendezett tanítási órákról esztrogomi, illetve nyíregyházi szerzőtől olvashatunk gyakorlati tapasztalatokon alapuló cikket.

A *Mezőgazdasági Könyvtárosok Tájékoztatójának* 1969. 4. [!] száma megemlékezik Kőhalmi Béla haláláról, ismerteti az Országos Mezőgazdasági Könyvtárban végzett állománykihasználási vizsgálatot (érdekes megállapítása, hogy a kertészeti művek csaknem felét, az állattenyésztési művek felét nem mezőgazdasági szakemberek kölcsönözték ki), és beszámol a kutatóintézeti könyvtárosok, továbbá a felsőfokú mezőgazdasági technikumok könyvtárosainak hálózati értekezletéről.

Az *Orvosi Könyvtáros* idei 1. száma rendkívül tartalmas: a hálózati központ elmúlt évi jelentésének közlésén kívül sorozatot indított a korszerű szakirodalmi tájékoztatás módszereiről (az első közlemény az orvosi szakmai írások referálásáról szól), történeti cikket közöl az első állandó magyar orvosi kar nagyszombati éveiről, foglalkozik az orvostovábbképzés egyik modern formájával; beszámol a szocialista országok egészségügyi

felvilágosítással foglalkozó információk felelőseinek második tanácskozásáról (Bp. 1969. szept.), és módszertani cikket közöl a nem hagyományos dokumentumok nyilvántartási és feltárási kérdéseiről. Szabó Ernő az orvosi szakíróknak ad szerkesztési és stílári tanácsokat tanulmányaik elkészítéséhez. Noha példáit az orvosi szaknyelvből veszi, a cikk elolvasása mindazok számára érdekes, akik alkalmilag vagy rendszeresen publikálni szoktak.

A *Fejér megyei Könyvtáros* júniusi számának öt írása szól a közművelődési könyvtárak tájékoztatói feladatairól és gondjairól: a híradó a megyei, a járási és a községi könyvtárak tájékoztatói problémáin kívül a szakszervezeti, az orvosi és a mezőgazdasági hálózatba tartozó könyvtárak tájékoztatói kérdéseivel is foglalkozik. Az előrehaladást erősen akadályozza a katalógusok hiánya — például a járási könyvtárakban —, viszont vannak biztató jelenségek is: a Csákvári Községi Könyvtár nem egészen hat hónap alatt 100 tájékoztatói kérdésre adott választ saját állományára, illetve a megyei könyvtár segítségével támaszkodva.

A *Pest megyei Könyvtáros* 1970. 2. száma cikket közöl a tanácsi hálózat fennállásának 20., illetve a szakmaközi hálózat megszervezésének 10. évfordulója alkalmából rendezett megyei ünnepségekről, a könyvtárosi törzsgárda megalapításáról: a tanácsi könyvtárakban 38 munkatárs dolgozik 15 évnél hosszabb idő óta, az SZMT könyvtár hálózatában pedig 25 könyvtáros működik több mint 10 éve. A híradó beszámol a gödöllői járásban végzett módszertani munkáról és közli a megye első negyedévi statisztikáját is. E szerint az olvasók száma az 1969. évi I. negyedévi számhoz képest 1811-gyel csökkent, a kölcsönzött könyvek pedig több mint 63 000 kötettel! Az okok alapos elemzést érdemelnének.

A *Híradó*, a *Veszprém megyei* könyvtárak együttműködési tanácsának tájékoztatója idei első számában az évfordulók megünneplésén kívül több érdekes cikket közölt: a figyelmet különösen a Klubkönyvtár a gyakorlatban című írás érdemli meg, mely a veszprémgalsai új intézmény munkájáról, problémáiról szól.

A *Somogyi-könyvtári Híradó* 1970. évi első számában Bezeredy István, a szegedi Somogyi Könyvtár igazgatója az elmúlt évről szóló jelentésében részletesen elemzi azokat az okokat, amelyek miatt a nagymultú városi könyvtár helyzete nem fejlődik megfelelően: egész városnegyedek tekinthetők könyvtári fehér foltnak, s megyei jogú városaink közül Szegeden a legkisebb a fiókkönyvtárak alapterülete. Több ezer olvasót kiszolgáló fiókin-

← LIBRIS
KISS PISTA

tezmények tengődnek 14—20 m²-nyi területen, s a könyvbeszerzési keret is évről-évre csökken. Csoda, hogy a fiókkönyvtárak közül némelyikben kitűnő nevelő tevékenység folyik: az apró intézmények klubjairól több érdekes cikk is beszámol.

A *József Attila Járási Könyvtár* módszertani tájékoztatója címet viselő híradó 1970. 1. száma az *encsi járás* tapasztalatai alapján országos érvényű cikkben foglalkozik a falu művelődési gondjaival; 1969-es beszámolójában sorra veszi a falusi könyvtárakat úgy, hogy mindegyik munkáját 3—4 mondattal jellemzi, majd a járás egész könyvtári tevékenységét is áttekinti (az olvasók száma 52 fővel emelkedett). Érdekes, hogy a többnyire még csak tiszteletdíjas könyvtárosok vezette körzeti könyvtárak olvasótoborzási és egyéb eredményei is sokkal jobbak a körzeten kívüli könyvtárak adatainál. A kitűnően szerkesztett, tartalmas híradó néhány falusi könyvtáros írását is közli.

A *Marcali Könyvtáros* 1970. évi 1. száma arról ad hírt, hogy a járásban a lakosság 24, a járási könyvtárban 22,10%-a volt könyvtári olvasó 1969-ben; az elmúlt évben is növekedett az olvasótábor. Az iskolai tanulók 74%-a használja a falusi könyvtárakat. A tanácsok a jó eredmények láttán 10 000 Ft-tal növelték a falusi könyvtárosok tiszteletdíját. A híradó közli a hálózat középtávú fejlesztési tervét is, amely a körzeti könyvtárak rendszerének kiépítésén alapul.

KÖNYVTÁRI KIADVÁNYOK

KIADATLAN MIK-SZÁTH LEVELEKET publikál Scheiber Sándor és Zsoldos Jenő az Országos Széchényi Könyvtár kiadványai c. sorozat 64. füzetében. Az itt kiadott, túlnyomórészt az OSZK tulajdonában levő 57 levél ismeretlen mozzanatok tár föl Mikszáth Kálmán életéből, új vonásokkal gazdagítja a politikus Mikszáth portréját, irodalmi kapcsolatainak kialakult képét, és segítséget nyújt a kritikai kiadás végénél szükségesé váló levelezési pótkötet előkészítéséhez.

LELŐHELYJEGYZÉKET ADOTT KI a Budapesti Műszaki Egyetem könyvtára a hálózatában megtalálható külföldi folyóiratokról. A felsorolás az 1967—69. évi állapotot tükrözi. A jegyzékben az előzőkhöz képest növelték az utalások számát, ezzel az egyre bonyolultabbá váló összetett címek közötti eligazodást igyekeztek megkönnyíteni.

A CSÓFEKTETÉS ÉS ANNAK KORSZERŰ MEGOLDÁSA címmel ajánló bibliográfiában foglalta össze az Országos Műszaki Könyvtár a vízszolgáltató csőhálózat, a különféle olaj- és gázvezetékek, szennyvízcsatornák építésének irodalmát. A kiadvány „A tudomány és technika újdonságai magyar nyelven” c. sorozat 42. füzetként jelent meg.

A MAGYARORSZÁGI NYELVTUDOMÁNY BIBLIOGRÁFIÁJÁ-BAN az 1965-ben kiadott hazai nyelvtudományi bibliográfiák, periodikumok, sorozatok, gyűjteményes munkák, valamint az egyéb kiadványokban megjelent nyelvészeti tanulmányok, cikkek jegyzékét állította össze a Magyar Tudományos Akadémia Nyelvtudományi Intézete.

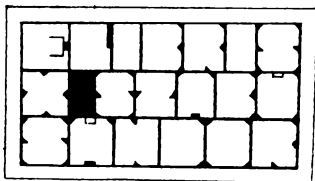
Turcsányi Antal ex librise

A KEPVISELŐHAZ KÖNYVTÁRÁNAK Ghyczy Ignác gyűjteményéről írt tanulmányában dr. Csendes Katalin ismerteti az egykori neves agrárszakember, országgyűlési képviselő hagyatékának sorsát. A parlamenti könyvtár régi magyar könyvgyűjteményének gazdagságát főképpen a Ghyczy hagyatéknak köszönheti, amely sok XVII—XVIII. századi művet tartalmazott. Sajnos, a gyűjteményt az öröklés idején a könyvtár nem tudta elhelyezni, annak egy részét más közületeknek engedte át, s így sok kötet elveszett, sok pedig máshová került. Az értékes gyűjteménybe tartozó művek összeszedésére és új feldolgozására csak 1954-ben került sor.

JEGYZÉKBEN TETTE KÖZÉ az 1968/69. évben megrendelésre készített irodalomkutatásainak címét a KGM Műszaki Tudományos Tájékoztató Intézet szakirodalmi dokumentációs osztálya. A kiadványban felsorolt szakirodalmi anyag hatékony segítség a műszaki fejlesztéshez, a korszerű technika bevezetéséhez.

A KÖNYVNAPOK TÖRTÉNETÉRŐL igen érdekes tanulmányt adott ki füzetes formában a Pécsi Városi Könyvtár. Györki Judit, a tanulmány szerzője röviden ismerteti a külföldi könyvnapok múltját. Magyarországon a haladás és az antiszocializmus jegyében vetődött fel a könyvnapok megrendezésének gondolata, melyet Supka Géza hirdetett meg 1927-ben. A tanulmány felsorolja, hogy 1935—44 között kiknek hány műve jelent meg könyvnapi kiadványként. A névsor igen rangos, csak elvétve akad benne bestseller-szerző könyve, irodalom alatti mű, tehát a könyvnapot sikerült megóvni az alantas eszmék jelentkezésétől. A felszabadulás utáni könyvnapokról, illetve könyvhetekről szólva a szerző külön fejezetben számol be a könyvtáraknak a könyvünnepek megrendezésében vállalt szerepéről, közreműködéséről.

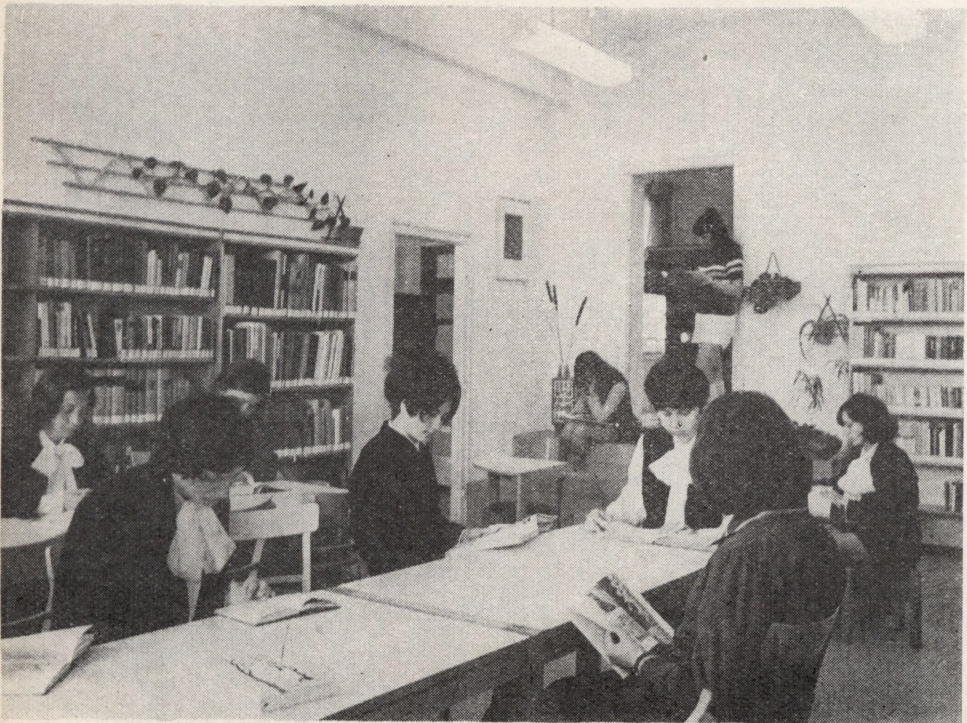
A SZAKIRODALMI TÁJÉKOZTATÁS GÉPESÍTÉSÉNEK HELYZETE A MAGYAR KÖNYVTÁRÁKBAN címmel a Könyvtártudományi és Módszertani Központ közzétette annak a kérdőíves vizsgálatnak az eredményeit, mely 116 különböző típusú könyvtár gépesítési helyzetét kívánta feltárni. A válaszokból kitűnt, mely könyvtárakban működnek jelenleg tájékoztatói munkát végző, illetve megkönnyítő gépek és hol, milyen gépesítési lehetőségek vannak.

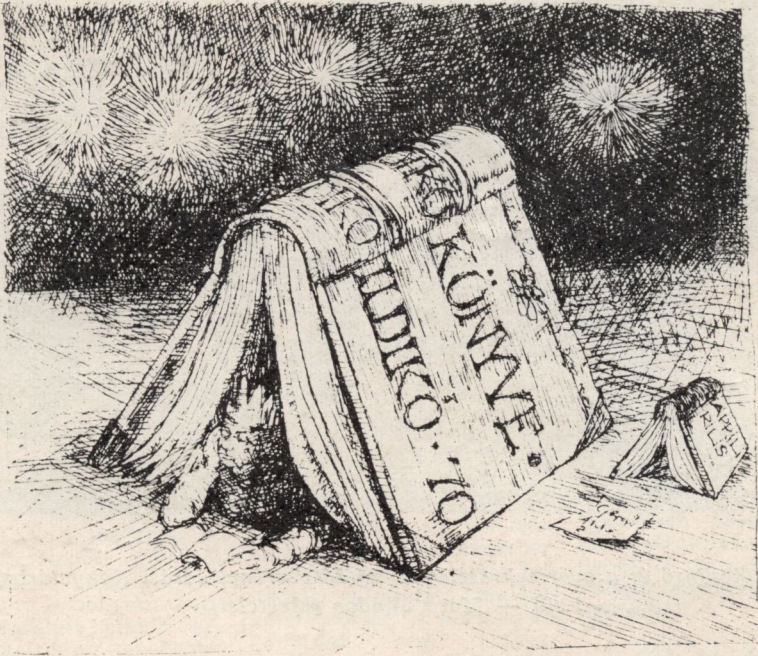

Urbán László ex librise

*A felnőtt kölcsönző és a gyerekrészleg az új Jászberényi Járási Könyvtárban. (MTI
Fotó — Mező Sándor felvételei)*

Ara: 6.- forint